AZ.
III

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
VII
B
37
NAPOLI

ORATIONES DVÆ.

I. D. Gregorij Nyſſeni in Apoſtolorum Principes Petrum & Paulum.

II. Alexandri Monachi de Inuentione ſanctæ Crucis.

VTRAMQVE

NVNC PRIMVM GRÆCE ET LATINE EDIDIT JACOBVS GRETSERVS Societatis IESV.

CVM

NONNVLLIS THEODORI PRODROMI IN S. CRVCEM Epigrammatis.

INGOLSTADII,

Ex Typographeo Ederiano apud Eliſabetham Angermariam viduam.

Anno M. DC. XX.

Biblioteca Nazionale V. E. III Napoli
B. R. NEAPOLIS

NOBILI, MAGNIFICO ET AMPLISSIMO DOMINO IOANNI GEORGIO HERWARDO AB HOHENBVRG, I. V. D. BAVARIÆ Cancellario, Svvabæ Præfecto, & Sereniſſimi Boiorum Principis MAXIMILIANI, &c. Conſiliario Intimo, &c.

IACOBVS GRETSERVS Societatis IESV.

ADFERO ad te, *ampliſſime Domine*, duas orationes ex græco verſas; alteram Gregorij Nyſſeni in Apoſtolorum Principes Petrum & Paulum.

 lum.

lum. Alteram, Alexandri Monachi de Inuẽtione ſanctæ Crucis. Cauſſæ adferendi cum plures ſuppetant, hanc vnam commemoro; quia Græcarum literarum vt ſcientiſſimus, ita & amantiſſimus es. Quapropter licet publicis, iisq́ue plurimis & grauiſſimis diſtrictus negotiis; ſemper elaboras, vt Gręcis euoluendis aliquid temporis impẽdere queas; teq́ue id reipſa præſtare, teſtantur ipſimet Græcanici libri, quos ſelectiſſimos in tua Bibliotheca habes, vbique ad oram ſeu marginem *Rubrica* notati; vt vbi aliquid præ aliis obſer-

obſeruatu dignum, continent, id reuiſenti ad eundem auctorem ſtatim occurrat.

Teſtantur idem lucubrationes tuæ Hieroglyphicæ & Magneticæ eruditione ex Græcorum monumentis hauſta refertiſſimæ; quas cum Horatio non in nonum, ſed contra Horatium lõge vltra nonum annum premis. Emitte tandem, & vinculis immerẽtes frenare deſine. Id vt facias, hos duos, Nyſſenũ & Alexandrũ deprecatores ad te allego: quos, vt ſpero, etiam

mei cauſa benigno vultu dignaberis. Vale vir ampliſſime. Ingolſtadij Kalend. Martij M.DC.XX.

PRÆ-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

ORationem in ſanctos Apoſtolos Petrum & Paulum, principio mutilam, deſcribendam curauimus ex chartaceo vetuſto codice M. S. Bibliothecæ Cæſareæ Viennenſis; in quo ſolius D. Gregorij Nyſſeni plures orationes vna cum hoc Encomio inerant. Ex quo aliquis ſuſpicari poterat, etiam hoc eidem Patri, tanquam auctori adſcribi debere; ſed repugnare videtur genus dicendi, quod Gregorio longe grandius & magnificentius eſt; ſed in mentem reuocan-

dum eſt; ipſum etiam Nyſſenum non vbique ſibi parem apparere, præcipuè in ſermonibus ad populum, quos captui plebis accommodatè concinnare oportet.

Nec nomen Gregorij, vt in aliis, initio expreſſum eſt, hoc vel ſimili modo τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου, *&c. vel,* τοῦ αὐτοῦ, *&c. ſed non mirum, quia plures pagellæ exciderunt præ nimia vetuſtate, ita vt vix, ac ne vix quidem quarta pars orationis illius in defunctos, quæ hanc proximè antecedit, in prædicto codice ſuperſit, vt planum fit ex nupera editione Græcolatina Pariſienſi. Qui caſus non modo præcedentem quaſi per apocopen;*

copen; ſed & hanc noſtram proxime ſubſequentem quaſi per aphæreſin detruncauit: alioqui fortaßis Gregorij Nyſſeni nomen præſcriptum videremus; ſicut cæteris eiuſdem codicis præſcriptum eſt. Nec refert, quod ſæpius oratio non ſatis cohærere, imo & σολοικίζειν videatur; nam librariorum imperitia multa deprauauit; quæ quis ſine plurium exemplarium ſubſidio iam reſtituat?

Poſſet porro animum minus aduertens credere, Nyſſenum inter Apoſtolos æqualitatem, & vt ipſe vocat τὸ ἰσόῤῥοπον, καὶ ἰσοστάσιον ſtatuere, ſed hoc aliter accipi non poteſt; quàm de æqualitate Apoſtolatus præciſe,

non de circũſtantiis & accidentibus Apoſtolatus: omnes enim Apoſtoli pares fuerunt, quatenus præcisè erant Apoſtoli; quemadmodum omnes Epiſcopi, qua Epiſcopi, æquales ſunt; licet inter illos iure diuino ſit quidam omnium ſupremus, nempe Pontifex Romanus; & iure Eccleſiaſtico alij Patriarchæ, Primates, Archiepiſcopi, & ſic cæteris maiores. Et quomodo Nyſſenus Apoſtolos omnes ſimpliciter quoad omnia, æquales eſſe aſſereret, cum apertiſſimis verbis non ſemel, ſed iterum atque iterum Petro primatum in omnes, etiam in ipſos Apoſtolos, & ſuper omnes concedat? Agnouit igitur

tur aliquid prærogatiuæ ac eminentiæ in Petri Apoſtolatu, quod in aliorum Apoſtolatu non inueniebat.

Legatur itaque hæc quoque oratio nomine Nyſſeni; quod fortaſſe nobis certum eſſet, niſi codex exciſis, vel potius exeſis, compluribus pagellis decurtatus fuiſſet. Ego eò libentius huic orationi euulgandæ aliquid operæ impendi, quòd plura iam ſanctiſsimi & eruditiſsimi huius Patris monumenta in publicum protulerim; quæ prius ſeparatim edita, poſtea in duos Nyſſeni Parisienſes Græcolatinos Tomos, & in Appendicem illata ſunt.

Quod attinet ad Encomium S. Crucis, quod nunc publicamus, id epitome eſt illius, cui cum Homiliis Græcis Tomo 2. de S. Cruce lucem dedimus additis ſat copioſis notis. Quis in compendium redegerit, mihi non liquet. Omittit Breuiator omnia vſque ad Imperium Conſtantini Magni, quando ſublatis tyrannis, eo ſolus potitus eſt; cum Hieroſolymitanæ Eccleſiæ cathedram Macarius teneret. Deinde, expoſita Crucis Inuentione, iterum multa reſecat, vſque ad Encomia S. Crucis, quæ plura & copioſiora in hoc Apographo exſtant, quàm in duobus exemplaribus, quibus

bus nos in editione Alexandri vſi fuimus. Inuenies etiam alicubi variantem ſcripturam, quod collatio cum editione docebit.

Quis vero Alexander iſte fuerit, haud ſatis compertum eſt. Credibile ſit, eſſe illum, cuius apud Surium Tom. 3. exſtat Encomium in S. Barnabam Apoſtolum, hac inſcriptione. Alexandri Monachi laudatio in Apoſtolum Barnabam, quam habuit rogatus à Magno ſacerdote venerādi templi Præfecto, quod beato Barnabę conſecratum fuerat. *quia ſtylus concinit, vt & ſollicitudo excuſandæ propriæ infirmitatis, quaſi tanto oneri ſubeundo imparis.*

paris. Ex prædicta tamen Epigrapha nihil certi colligitur, de conditione & ætate Alexandri, vt nec ex reliquæ orationis decurſu, niſi quod Alexander Encomium S. Barnabæ, in ipſa Cypro, eo loco, vbi S. Barnabæ lipſana reperta fuerant, inſtituiſſe merito creditur: ibi enim magnificum Templum in honorem S. Barnabæ exſtruxerat Anthemius Epiſcopus Salaminæ, variis miraculis admodum nobile, cuius præfectum egiſſe videtur ille, qui hoc Encomium ab Alexandro efflagitauerat.

Porrò vnà cum Reliquiis beatæ Barnabæ inuentũ eſt Euangelium Hebraicum S. Matthæi, manu

S. Bar-

S. Barnabæ exaratum, de quo Alexander. Rogatu Imperatoris(*is Zeno erat*) Euangelium in vrbē Conſtantinopolim attulerant,&c. Vbi vſque ad hodiernum diem ſeruatur, & in magna quinta Paſchæ feria quotannis in palatij Oratorio Euangelium ex eo libro recitatur. *Cedrenus in compendio hiſtoriarū.* Id Euangelium Zeno repoſuit in palatio,in ęde S.Stephani in Daphne. *Inuentionem S. Barnabæ refert Baronius ad annum Chriſti 485. eodemq́, tempore Alexandrum vixiſſe affirmat; quod tamen, meâ quidem ſententiâ, ſatis perſpicue ex ipſo Encomio non colligitur.*

At ſiue vnus ſit vtriuſque Encomij auctor, ſiue diuerſus, hæc Epitome laudes S. Crucis decantans; non eſt indigna lectu, quicunque tandem breuiatoris officio functus ſit. Ea ad me venit Antuerpiâ à R. P. ANDREA SCHOTTO, *Societatis noſtræ, qui eandem dono acceperat ab erudito, & lucubrationibus Arnobianis ſatis noto viro Geuerharto Elmenhorſtio anno Chriſti M.DC.XVIII.*

Vale.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ὑμῶν γρηγορίου ἐπισκόπου τῆς νύσσης λόγος ἀκέφαλος εἰς τοὺς πρωτοστόλους πέτρον καὶ παῦλον.

Καὶ ὡς πάντας εὐψύχως ἔφερεν ὑπὲρ ἑνὸς τοῦ χριστοῦ διπλοῖς καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλατταν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, πολλαπλοῖς κινδύνοις ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς, καὶ ἀκήρυκτον πανταχοῦ τῶν στοιχείων ἑαυτῷ τὴν ἀσφάλειαν ἔχων. πλὴν ἀλλὰ δῶμεν ἡμεῖς, εἰ δοκεῖ, τὸν αὐτὸν αὐτοῦ μνημονεύεσθαι κινδύνων τούτων τὲ καὶ τῶν ἄλλων, ἵνα τι τὸν ἡμέτερον λόγον καὶ τοῖς αὐτοῦ ῥήμασιν ὡς καὶ τοῖς ἔργοις κοσμήσωμεν. διάκονοι χριστοῦ εἰσι; παραφρονῶν

S. PATRIS NOSTRI GREGORIJ EPIſCOPI NYſſENI oratio principio mutila in primos Apoſtolos Petrum & Paulum.

ET vt omnes æquo animo ſufferebat, geminis, terra marique, vel potius variis periculis ꝓ ſolo Chriſto ſeipſum exponens, & vbique, quamuis non indictam conciliatamq́; elementorum ſecuritatem inueniens. Cæterum, ſinamus, ſi videtur, illum ipſum & hæc & alia ſua pericula exponere, vt orationem noſtram, ipſius quoque verbis, quemadmodum & factis nonnihil ornemus,

Miniſtri Chriſti ſunt. Vt minus ſapiens dico, plus ego: in laboribus plurimis, in plagis ſupra modum, in carceribus abundantius: in mortibus frequenter, à Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi. Ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci, die & nocte in profundum maris fui. In itineribus ſæpe, periculis fluminum, periculis latronū, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis in falſis fratribus. in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & ſiti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate.

Num quis eſt, qui cenſeat alium quépiam melius potuiſſe certamina Pauli percenſere, quàm ipſum Paulum. Mihi quidem hoc non videtur, & vt exiſtimò, neque alteri cuipiam, qui veritatem

λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ. Ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως. ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως. ἐν θανάτοις πολλάκις: ὑπὸ ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον. τρὶς ἐῤῥαβδίσθην. νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα: ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λῃστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίαις, κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις, ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι.

Ἆρα δοκεῖ τινὶ βέλτιον ἢ κατὰ παῦλον, τι αὐτῶν ἄλλων τὰ παύλου φράσαι; ἐμοί γε μὲν οὔ. δοκῶ δὲ μηδ᾽ ἄλλῳ μηδενί. οὐ μὴ παρ᾽ οὐδὲν τὸ χρῆμα τῆς ἀληθείας ἄγει. Τού-

τῶν τὰ μὲν ἐστὶ καθαρῶς τοῦ παύλου, τὰ δὲ καὶ πέτρῳ κοινά; ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, πάντα κοινά, οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ μὴ κἀκεῖνος, εἰς ἀνάγκην καθέστη, τὰ καθ' αὐτὸν κορινθίοις ἢ τισιν ἄλλοις διεξελθεῖν, παρὰ τοῦτ' αὖ ἐγὼ κελεύοιμαι μὴ κἀκεῖνον ταῦτα παθεῖν οἴεσθαι. ἐπείπερ αὖ μηδὲ κορίνθιοι παύλῳ τὰς αἰτίας παρέσχον τοῦ ταῦτα γράφειν, οὐκ ἂν ἦν ἄλλως ἐντεῦθεν αὐτὸν ἐπαινεῖν. Φέρε γὰρ ὥς ἄν τι, καὶ αὐτὸς ἐρῶμαι. εἰ πέτρον μὲν γράψαι συνέβη, παῦλον δὲ μὴ, ἆρα παρὰ τοῦτ' ἦν δίκαιος ὁ παῦλος μὴ τὰ τοιαῦτα παθεῖν ὑπειλῆφθαι, οὐχ ἕως κἂν μὴ τὸ ἀληθὲς ἀποκρύπτεσθαι βούλῃ. ὥσπερ οὖν κἂν μὴ παῦλος ἔγραφεν, οὐ παρὰ τοῦτό γε οὐκ ἂν ἦν ταῦτα πεπονθὼς, οὕτως ἐπειδὴ καὶ πέτρος μὴ γέγραφε; ταῦτά τε πάντα, καὶ πλείω τούτων παθεῖν ὑ

in poſtremis non ducat: quorum quædam in ſolidum ſunt Pauli, quædam Petro itidē communia; vel, vt rectius loquar, omnia ſunt communia: nō enim quia eum neceſſitas non compulit, vt quæ perpeſſus eſt Corinthiis vel aliis exponeret; ideo iubeor credere, eum talia non pertuliſſe, quandoquidem Paulus, has ſuas laudes nunquam in literas retuliſſet, niſi ei Corinthij occaſionem dediſſent. Cedò enim, vt & ego aliquid quæram; Si Petrus ſcripſiſſet, Paulus verò non ſcripſiſſet, num propterea æquum fuiſſet ſuſpicari, Paulum non eſſe talia paſſum? Non ita; niſi veritatem de induſtria celare velis, Sicuti igitur, licet Paulus hæc talia literis nō mandaſſet, nō idcirco talia paſſus nō fuiſſet, ita poſtquam Petrus ſe talia paſſum non eſſe nullo ſcripto prodidit; eam ob cauſſam

talia non pertuliſſe exiſtimari non debet: ſed vt in aliis, ita & hic vtrique omnia ſint communia; certumq́; eſto iſtos Apoſtolos ad magna quidem miſſos, in magna pericula coniectos, magna præſtitiſſe & effeciſſe; & poſt huius vitæ finem magnis præmiis affectos eſſe.

πειλήφθω. πλὴν ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις, ἔστω κἀν τούτοις ἀμφοῖν τὰ πάντα κοινά. καὶ γινωσκέσθωσαν, οἱ ἀπόστολοι μεγάλοις μὲν ἐπιβαλόμενοι, μεγάλα δὲ κινδυνεύσαντες, μεγάλα δὲ κατορθώσαντες, καὶ τελευτῶντες, μεγάλων ἀξιοθέντες.

In tam grandia enim pericula inciderunt, vt aliorum diſcrimina cum his collata vix æſtimari poſsint, ſiue multitudinem, ſiue magnitudinem ſpectes; eos viciſsim honores adepti ſunt, vt pericula cum illis comparata exigui momenti videantur; neq́; varietas & abundantia honoris, ſi componatur cum ærumnis, animo & cogitatione efformari queat.

Κινδύνοις μὲν γὰρ περιέπεσον, ὡς μηδὲν εἶναι τοὺς τῶν ἄλλων ἁπάντων πρὸς τοὺς ἑαυτῶν τῷ πλήθει τε καὶ μεγέθει. Τιμῶν δ' αὖθις ἔτυχον, ὡς μηδὲν εἶναι πρὸς αὐτοὺς τοὺς κινδύνους τό, τε πολλαπλάσιον πρὸς τὰ παθήματα τῶν τιμῶν, μηδ' ἐννοεῖν ἐγχωρεῖν.

Ego præter cætera, mente nō aſſequor, quomodo cum Iudice ſuper thronos ſeſſuri ſint, quales ſcilicet throni illi futuri, & qualem in ſingulis cathedram animo concipere oporteat: & cum

Ἐμοὶ γὰρ χωρεὶς τῶν ἄλλων, ἡνίκα ἂν καὶ τοῦτ' ἐπὶ νοῦν ἀναβῇ, ὡς ἐπὶ θρόνων ἅμα τῷ κριτῇ καθεδοῦνται, οὓς τινάς ποτε τοὺς θρόνους, καὶ ἣν τὴν ὑπ' αὐτῶν καθέδραν νοεῖν χρή. καὶ ὡς κορυφαῖοι

ρυφαῖοι προεδρεύουσι τῶν συναποστόλων, καὶ τῷ κριτῇ συνδικάζουσι, δοκεῖ θεοὺς θεῷ συγκαθημένους ὁρᾶν. καὶ ἡ δόκησις, ὑπερφυῶς ἀληθής. τοῖς γὰρ ἀξίοις θεοῦ πατρὸς ἑαυτοὺς παρεσκευακόσιν, ὀρθότατα ἂν ἔχει καὶ θεοῦ υἱοῖς καὶ θεοῖς χρηματίζειν. καὶ ᾧ συνηδόξουν ἀδοξοῦντι λόγοις οἰκονομίας, τούτῳ μετὰ τῆς οἰκείας ἰόντι δόξης συνδοξασθῆναι· ὥστε μοι καὶ τοὺς ἀποστόλους ὁρᾶν ἐπὶ τῶν θρόνων νῦν ἱδρυμένους δοκοῦντι, ταυτὶ πρὸς αὐτοὺς ἔπεισι λέγειν.

Principes Apoſtolorum collegis ſuis præſident, & cum iudice ſimul iudicant, videor *Deos ſimul cum Deo* conſidentes videre, quæ ſanè exiſtimatio veriſsima eſt: nam iis qui ſe Deo patre dignos reddiderunt, appellatio filiorum Dei, & Deorum rectiſsimè tribuitur, & par eſt, vt cum quo ratione ſuſceptæ carnis, in gloriam vitam agente, in gloriam ſimul vitam duxerũt, cum eodem ad ꝓpriam gloriam aſſumpto, conglorificentur: vt proinde mihi Apoſtolos, quaſi iam thronis inſidentes contemplanti, ſic affari lubeat.

Νῦν ἐχρῆν ὑμᾶς τὰς ἀμοιβάς, ὧν τῷ λόγῳ πολλὰ συμπονήσαντες, ἀπολαβεῖν. νῦν καθαρὰ τὰ τῆς δόξης τῷ διδασκάλῳ τε καὶ ὑμῖν. νῦν οὐδὲν δεῖ παραπετασμάτων, οὐδὲ πτωχείας περιβεβλημένους. πάλαι ταῦτα κοινῶς ὑμῖν ἐτιμᾶτο, ὡς μηδ' ἔχειν εἰπεῖν μή τε τότε,

Oportebat vt vos, qui cum verbo multos labores exantlaſtis, nunc retributionem acciperetis, Nunc ſincera & liquida Magiſtri veſtri & veſtra gloria, Nunc nullo opus eſt tegumento, & paupertatis obiectu, quam olim in communi colebatis; vt dicere non habeam, qui

ex vobis nūc magis, fuerit humilis & abiectus, quis magis egenus, quis magis inhonorus; quis vndique expulſus; quis peſsimè habitus; ita & nunc ſtatuere non poſſū, quis ex vobis ſit ſublimior, quis ditior; quis ſicubi vel ſolum mentio eius incidat; ſtatim honorib⁹, plauſibus & laudibus nō cumuletur? Quis, qui nūc libentiſsimè vbiq; locorum recipitur? Quis, qui nunc tanta beatitudine fruitur? Hi ſeminum illorum manipuli ſunt, hæc præclarè factorum præmia. Hæ certaminum coronæ. Hæc ineffabilium laborum merces. Eiuſmodi nunc diuitiarum, voluptatum & honorum copia circumfluitis, qualis nulli mortalium, ſed nec omnibus ſimul vnquam obtigit. & ſi quis vos nominet iam fontē omnium bonorum nominauit.

τίς μᾶλλον ὑμῶν ταπεινός; Τίς ἀκλήμων; τίς ἄτιμος; Τίς ἐλαυνόμενος πανταχόθεν. Τίς κακουχούμενος, μήτε νῦν τίς μᾶλλον ὑψηλός. Τίς πλούσιος. Τίς εἴπου καὶ μόνον μνημονευθείη, αὐτίκα τιμαὶ καὶ κρότοι καὶ ἔπαινοι. Τίς ἀσμένως, αὖ ἁπανταχοῦ δεχθησόμενος. Τίς συνῶν τοσαύτῃ μακαριότητι. ταῦτα τῶν σπερμάτων ἐκείνων τὰ δράγματα, ταῦτα τῶν κατορθωμάτων ἐκείνων τὰ γέρα. οὗτοι τῶν παλαισμάτων οἱ στέφανοι. οὗτος ὁ τῶν ἀμυθήτων πόνων μισθός. ταῦτα καὶ πλουτεῖτε, καὶ ἀπολαύετε καὶ τιμᾶσθε, ἃ μηδεὶς μηδέποτε τῶν ἐπὶ γῆς ἐν τούτοις αὐξηθέντων ἀνθρώπων ἀλλ᾽, οὐδὲ πάντες ὁμοῦ. καὶ νῦν ἂν ὑμᾶς εἴπῃ τις ἐν θησαυρὸν πᾶν, ἐδήλωσεν ἀγαθόν.

At quorſum euaſit oratio? nam cum pericula, quæ Apoſtoli ſubierunt,

Ἀλλ᾽ ὅθεν ὁ λόγος ἐξέβη; ἃ γὰρ κεκινδυνεύκασι διεξελθὼν οἱ Απόστολοι, καὶ

ἅ τε

ἃ τετίμηνται διὰ τοὺς κινδύνους προσέθηκεν οὐκ οἶδ᾽ ὅπως. ἣν δὲ μᾶλλον ἀπόλυθεν τὴν παῤῥησίαν εἰπεῖν δι᾽ ἧς ἀνεῤῥίπιζον τοὺς κινδύνους ὡς ὑπὸ σφοδροῦ πνεύματος φλὸξ εἰς μέγιστον αἴρεται. καὶ γὰρ εἴ τις ἔροιτο πόθεν οὗτοι κινδύνοις ἐκ κινδύνων ὡμίλουν ἀεὶ, τί ἂν ἕτερον ἢ τὴν παῤῥησίαν μητέρα τῶν κινδύνων εἰπόντες, τῆς ἀληθείας μᾶλλον ἐχοίμεθα. τὴν μὲν οὖν ὁσημέραι παῤῥησίαν αὐτῶν συγγραφῆς ἂν ἔργον εἴη διεξιέναι.

expoſuiſſet;adiecit neſcio quo pacto & honores, q-bus ob pericnla cohoneſtati ſunt; magis autem conueniebat prædicare illam libertatem, qua pericula excuſſerũt, quemadmodum à concitato vento flamma quàm altiſsimè ſuſtollitur. Si quis ſciſcitetur, qua ratiõe acciderit, vt iſti ex periculis in pericula ſuccurrerent: quid aliud reſpondentes à veritate minus aberrabimus, quàm ſi dicamus, libertatem illam pericula illa peperiſſe. Et quidem quotidianam illorum libertatem explicare velle, proprij operis fueri t.

Ἀλλ᾽ ὅπως τῆς πεντηκοστῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐνστάσης ἡμέρας, πρὸς ἅπαντας ἐπαῤῥησιέτο. τοῦ γὰρ πνεύματος οὐρανόθεν σὺν ἤχῳ πυρίνων εἴδει γλωσσῶν ἐπικαθίσαντος ἑκάστῳ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῆς ἰδίας τοὺς ἀγραμμάτους πληρώσαντος χάριτος, καὶ πάντων

At videamus quali libertate erga omnes vſi ſint inſtante poſt reſurrectionem Peutecoſte. Cum enim Spiritus ſanctus de cœlo cum ſonitu, ſpecie ignitarum linguarum, ſupra ſingulos Apoſtolos ſediſſet; & propria ſua gratia indoctos repleuiſſet; omnibus, peregri-

nis linguis loquentibus, & iis, qui ex omni natione, quę ſub cœlo eſt, conuenerant; ſuam patriam & natiuam linguam in Apoſtolorũ ore agnoſcentibus & intelligentibus, hocque pro maximo miraculo reputantibus, non deerant, qui Apoſtolos muſto ebrios dictitarent; ſtulta prſus & ebriis verè conuenientia effutientes. Etenim ſi qs ex me quæreret, vtrum non intelligentes ea, quæ audiebant Apoſtolos muſto ebrios eſſe affirmarint; an intelligentes; reſpõderem, me ex vtraque parte eos pro inſipientibus ducere; ſi enim non intelligentes; apparet eos, prætermiſſo veritatis examine, temerè verba fundere: cur enim ego ob aliorum imperitiam delirare exiſtimer? Si verò intelligentes; apertè conuincũtur, quòd deditâ operâ improbi eſſe voluerint, hoc inſcitiæ cognatum eſſe, ne ipſos quidem ſi roges, inficiaturos arbitror.

ἑτέραις γλώσσαις λαλούντων καὶ τῶν συνεληλυθότων ἐκ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ οὐρανὸν τὴν οἰκείαν ἑκάστου συνιέντος φωνὴν, καὶ τοῦτο μεγίστην πασῶν ὕλην θαύματος ποιουμένων, ἦσαν, οἳ γλεύκους μεμεστῶσθαι τοὺς ἀποστόλους ἔλεγον. ἀνόητα πάντη καὶ ὡς ἀληθῶς μεθυόντων ἀποφαινόμενοι, καὶ γὰρ εἴ μέ τις περὶ αὐτῶν ἤρετο, πότερον οὐ συνιέντες ὧν ἤκουον γλεύκους μεστοὺς εἶναι τοὺς ἀποστόλους ἔφασκον, ἢ συνιέντες, εὗρεν ἂν ἀνοήτους οἰόμενον ἑκατέρωθεν. εἰ μὲν γὰρ οὐ συνιέντες, φαίνονται πρὶν εἰς ἐξέτασιν ἥκειν τῆς ἀληθείας, εἰκῆ τὸν λόγον ἀπορρίπτοῦντες. Τί δή ποτε γὰρ διὰ τὴν ἑτέρων ἀπαιδευσίαν παραληρεῖν ἐγὼ δόξω; εἰ δὲ συνιέντες, σωπηθένται εἰδήπουθεν ἐθελοκακεῖν, τὸ δ' ἀδελφὸν εἶναι ἀνοίας, οἶμαι κἂν ἐκείνους ἐρωτηθέντας εἰπεῖν.

Ἀλλὰ γὰρ πέτρος ὁ πρωταγωνιστὴς καὶ κορυφαῖος τῶν ἄλλων, καὶ πρῶτος παρρησίαν ἀναλαβὼν, τὴν μὲν τοῦ κραιπαλᾶν δόξαν, τῇ προσθέσει τῆς τρίτης ὥρας ἀνεῖλεν. πάλαι δὲ τῷ Ἰωὴλ εἰρημένον ἀπέδειξε. Τὸ πνεῦμα μέλλειν ἐπὶ πᾶσαν ἐκχυθήσεσθαι τὴν πιστεύσασαν σάρκα καὶ προφητεύσειν. καὶ ἅτε πλείονος ἢ καὶ πρόσθεν οὐσίας τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος, καὶ πλείονος, ἢ καὶ πρόσθεν μετέσχε τῆς παρρησίας. καὶ μισθὸς τῆς παρρησίας αὐτίκα μὲν τῶν προστεθέντων ἡ τριπλῆ χιλιάς. Μετ' οὐ πολὺ δὲ κακῶν φασιν ἰλιάς. ἀπειλαὶ καὶ πληγαί, καὶ εἱρκταὶ καὶ ἀτιμίαι, καὶ διωγμοὶ, καὶ ὧν οὐδ' ἂν ἓν ὅγε μὴ πέτρος, ἢ κατὰ πέτρον ὢν ὑπενεγκαι. Ἐντεῦθέν τε μέχρι τέλους, τά τε τῆς παρρησίας καὶ τὰ τῶν κινδύνων συντρέχοντά τε ἀλλήλοις καὶ οὐδέτερον θα-

Cæterum Petrus primus ille pugil, & princeps aliorum primus libertate aſſumpta, ſuſpicionem illam de crapula, oppoſitione tertiæ horæ refutauit. Et id quod iam olim Propheta Ioël prædixerat, attulit; nempe futurum tempus, quo ſpiritus ſuper omnem carnẽ credentem effunderetur, credenteſque propheta-rent. Porro quò plus quã prius de ſpiritus gratia hauriebat Petrus, eò etiã pluſquam prius de libertate participabat; cui libertati ſtatim, mercedis loco, trium millium conuerſio reddita eſt. Non diu pòſt ſecuta eſt, malorum, vt fertur, Ilias, minæ, plagæ, carceres, probra & perſecutiones, quorum omnium nihil eſt, quod non vel Petrus, vel ſocij, Petri, pertulerint. Hinc verò vſq; ad ſupremum vitæ diem, ſemper libertatis & pericula conexa deprehendes, neq;

vnquam ab inuicem ſeparata. Et Petrus tam in Templo, quàm publicè in plateis Chriſtum annuncians, ſi in carcerem abripiatur, ad realem dignitatē ſe duci autumat: ſi minas audiat, eas nō pluris facit, quàm vndarum ſtrepitum. Si flagelletur, corona regia ſe redimiri cenſet.

Hæc quæ in Petro elucеſcunt, in Paulo itidem eiuſdem libertatis alis inſtructo ita reperies, vt ſingulis Sabbatis in ſynagogis, Chriſtum filium Dei viuentis abſq; vlla diſsimulatione prædicauerit; & quamuis cum ſapientiſsimis Athenienſib[9] diſputet; haud tamen inanem & euanidam eorum ſapiētiam, ſibi, qui vt indoctus & Semiuerbius traducebatur, ſilentij frenū iniici paſſus eſt. Quorſum enim, Atticiſmus Paulo, ſi non eſt prædicaturus Chriſtum? Hunc in modum & coram illis,

τέρου λειπόμενον. καὶ πέτρος ἐν ἱερῷ καὶ δημοσίᾳ δημογορῶν ὑπὲρ τοῦ χριστοῦ. κἂν μὲν εἰς εἱρκτὴν ἀπάγηται ἐπὶ βασιλείαν νομίζων παραπέμπεσθαι; ἂν δὲ ἀπειλῶν ἀκούῃ, ὡς ψόφοις παραχούντων κυμάτων. ἂν δὲ καὶ μαστίζηται, στεφάνους δοκῶν περιτίθεσθαι.

Ἄγε μὴν τῷ πέτρῳ ταῦτα καὶ παύλῳ, ὑπὸ τοσαύτης ἀνεπτερωμένῳ καὶ τούτῳ τῆς παρρησίας, ὡς καὶ ἐν συναγωγαῖς καὶ κατὰ σάββατον, μηδὲν ὑποστέλλεσθαι κηρύττειν τὸν χριστὸν υἱὸν τοῦ ζῶντος θεοῦ; κἂν πρὸς τοὺς ἀθήνησι διαλέγηται σοφωτάτους. μηδὲν εἶναι τὴν κατεργασμένων ἐκείνων σοφίαν ἀρκοῦσαν αἰτίαν τοῦ τὸν ἰδιώτην καὶ σπερμολόγον δοκοῦντα σιγᾶν. Τί γὰρ παύλῳ τὸ ἀττικίζειν, εἰ μὴ μέλλοι κηρύττειν χριστὸν ταῦτ' ἄρα καὶ πρὸς τοὺς δεινοὺς λέγειν εἶναι δοκοῦντας ἐπαρ-

ῥησιά-

ῥησιάσατο. οὐ γὰρ ἦν ἰδιώτης τῇ γνώσει, οὐδὲ τῇ ἐκείνων φωνῇ τὴν σοφίαν ἐμέτρει. καὶ διονύσιος, ὃς πρῶτος ἀθηναίων τὴν ἀθηναίων γλῶτταν τετίμηκε, καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐξαρτησάμενος ἑαυτοῦ, δῆλον ἔθηκεν ἀθηναίοις. ὡς ἔστι τι κρεῖττον τοῦ ἀττικίζειν. οὐδ' ἐν λέξεσιν, ἀλλ' ἐν νοήμασιν ἡ εὐσέβεια. καὶ ὅτι κομψοὶ μὲν λόγοι εὐσεβείᾳ ὑπηρετούμενοι, τῶν οὐ φαύλων. ὃς δὲ ταύτης αὐτοὺς ἀποστήσας κεκτῆσθαί τι καλὸν οἴεται, κἂν ἀμμουσωρὸν ἔχων, χρυσῷ πλουτεῖν ἑαυτὸν πείσει. δεινὸν γὰρ εἰ ἱματίῳ μὲν καὶ ὑποδήματι καὶ τοῖς ἄλλοις τίνα τρόπον χρηστέον οὐ μικρὸν ποιησόμεθα λόγον, λόγῳ δέ, ᾧ τῶν ἐπὶ γῆς διαφέρομεν ζώων, μὴ κατὰ λόγον χρησόμεθα. ἅμα μὲν γὰρ καὶ κατ'

qui dicendo & diſſerendo valere videbantur; libertate vſus eſt; nõ enim erat idiota cognitione, neq; illarũ liugua ſapientiam metiebatur; & Dionyſius, qui primus ex Athenienſibns Athenienſium linguam honorauit, multosq; ſibi ſocios adiũxit, Athenienſibus planũ fecit, eſſe aliquid melius & præſtantius Atticiſmo, neq; in verbis, ſed in ſenſu & affectu pietatẽ conſiſtere; diſſectamq; orationem, ſi pietati ſubſeruiat, haud contemnẽdam eſſe. Qui verò à vera religione alienos & abſtractos, aliquid præclarè poſsidere putat, is ſibi perſuadeat, ſe auri ditiſsimũ eſſe; licet nihil aliud, quàm arenæ cumulum poſsideat. Mirum verò, ſi, quomodo veſtimento aut calceamẽtis, & id genus aliis vti oporteat; haud obiter ratione exquirimus ratione autem & oratione, qua à brutis animantibus diſtinguimur, conuenter rationi nõ vtimur, vt à ratione ſimul vſus ſimulq;

ἐπανυ-

illud: Vbi & Quando oportet, rationi conſentanea euadant; animo illud accuratè reuoluentes: ſi quis à corrupta oratione ſeparet, Decorum, ſeu Vbi & Quando OPORTET; eum effecturum, vt à brutis intelligẽtia deſtitutis, nihil penitus diſcrepet.

ἐπωνυμίαν εὔλογος ἡ χρῆσις ἔσται τοῦ λόγου, ἅμα δὲ ἐφ' οἷς δεῖ· ἀκριβῶς τοῦτο γε ἡμῶν εἰδότων εἰς λόγων κομψῶν ἄν τις ἀφέλῃ τὸ ἐφ' οἷς δεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτοὺς τῶν ἀσυνέτων διαφέρειν ποιεῖ.

Cæterũ oratio huc delata prius me nequaquã vlterius progredi ſinit, q̃ ſapientiam Pauli dignà admiratione proſecutus fuero, Et in Athenas quidem oculos figens Paulũ intueor, & ſupra modum nouitate rei capior & oblector. quomodo occaſione ſumpta ab ignoto Deo, quiſq; ille tunc fuerit; verum vnicumque Deũ Athenienſibus prædicet, eosq́; ꝓpriis, quod dicitur, pennis capiat, & inde, vnde errabant, ad veritatem adducat: quanquam quæ communio Templo Dei cum idolo, inquit hic idem in quadam ſua epiſtola. Sed ſie-

Ὁ δὲ λόγος ἐνταῦθα γενόμενος, πρὶν ἢ τὴν σοφίαν θαυμάσαι Παύλου, περαιτέρω χωρεῖν πάντων ἥκιστα πείθεται. καὶ ὁρῶ δὴ τὸν Παῦλον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐρείσας Ἀθήναζε καὶ ὑπερβαλλόντως ἄγαμαι τῷ καινοτέρῳ τοῦ πράγματος· ὅπως ἀπ' ἀγνώστῳ θεῷ, ὅς τίς ποτε ἦν ἐκεῖνος, τὸν ἀληθῆ καὶ μόνον θεὸν Ἀθηναίους διδάσκει. καὶ τοῖς οἰκείοις ἁλῶναι πτεροῖς παρασκευάζει ὃ λέγεται. καὶ ὅθεν ἐπλανῶντο, πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐκεῖθεν ὁδηγηθῆναι. καίτοι τίς κοινωνία ναῷ θεοῦ μετὰ εἰδώλων ἐπιστολῶν οὗτός φησι. ἀλλ' οὐκ ἦν ἐξαπίνης ἐν βαθυ-

θυ ταύτῃ νυκτὶ τὸν ἥλιον ἀνασχεῖν. ὅτι μὴ δὴ ἐπιτήδειον τοῦτο τῇ φύσει. ἔδει δὲ πρότερον ὄρθρον διαστελάσαι ἡμέρα, καὶ αὐγήν· καὶ οὕτως ὁμιλῆσαι ἀκηράτως τῷ φωτί. Ταύτης τῆς σοφίας οὐδὲν οὔτε παράδειγμα οὔτ᾽ εἰκόνα λαβεῖν ἐστί. παύλου γὰρ ἦν ἀτεχνῶς οὐ τῶν μετὰ τὴν κλῆσιν ἔργων καὶ λόγων οὐδὲν ἀθαύμαστον παρῆλθεν οὐδείς. ὅσγε τῇ ἀληθείᾳ μὴ θέλει φθονεῖν. τὸ δὲ νυνὶ λεχθὲν τίνα ἂν εἴποις ὃς οὐχ ὑπερεθαύμασε; παῦλος γὰρ οὐδέποτ᾽ αὖ ἁλοίη μὴ θαυμαστόν τι ποιῶν. Τοῖς δὲ μάλιστα πάντων ἀνθρώπων δόξαν ἀπενεγκαμένοις σοφίας ἀνθρωπίνης περιτυχὼν, πάντων θαυμαστότατον κατεπράξατο. καὶ γὰρ, καὶ τὸν τοῖς λόγοις τῶν παλαιτέρων ἑλλήνων, οἷς τὸ τῶν ποιητῶν ὄνομα ἔχειτο, πρὸς

ri non poterat, vt ſol derepente profundiſsima ſubnocte oriretur; neque enim hoc legibus naturæ conſentaneū eſt, ſed prius diluculum & auroram fulgere oportuit; & tunc luce pura pure frui. Huius tantæ ſapientiæ neque exemplum, neque ſimilitudinem reperire licet; Pauli enim ſapientia erat ſine vllo fuco & dolo; cuius poſt vocationē opera nullus ſine admiratione tranſiliit, qui veritatis inuidia excæcatus non eſſet. Quod verò iam dictum, quis tandem eſt qui nō admiretur? Num Paulus nihil vnquam egit, quod non eſſet admirabile. Et cum incidiſſet in illos, qui maximam gloriam humanæ ſapientiæ apud omnes obtinuerant, facinus omnium admirabiliſsimum patrauit: etenim teſtimoniis quoque veterum Græcorum qui poetæ appellabantur, ad deſtructionem erroris Græcanici vſus eſt,

appoſitè ad priorem demõſtrationem, & ad obſtupefactionem multam concitandam accommodatè; ſi enim illorum libris credendum eſt, ex Pauli explicatione: credendum eſt.

Adhæc nõ minus prædicatione veritatis ad ſapientiam demonſtrandã facit, ſi quis ea, quæ mendacio patrocinabantur, ad veritatis defenſionem traducat, oſtendatq́; iuxta Saluatoris dictũ, ipſos *Domeſticos* erroris, erroris hoſtes & aduerſarios eſſe. Nec quiſpiam ſic occinat: *peccatoris oleo caput non eſſe impinguandũ*; quandoquidẽ ab his dogmata pietatis non pendent; ſed eo ſolùm fine proferũtur, vt ex ſuperabundantĩ manifeſtum fiat; quomodo error in ſeipſum incurrens, ſeipſum euertat; & quomodo ſemen verbi cadens in animam falſitatis vacuam, incrementum

καθαίρεσιν τῆς ἑλλήνων ἀπογεγενῆσθαι πλάνης. σύνδρομον τῷ προτέρῳ, καὶ πολλὴν παρατεῖνον τὴν ἔκπληξιν. εἰ γάρ τοι χρὴ πῦς ἐκείνων πείθεσθαι βίβλοις. ὡς παῦλος ἐξηγεῖται, πιστέον.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, καὶ τοῦ τὴν ἀλήθειαν κηρύττειν οὐκ ἔλαττον εἰς σοφίας ἐπίδειξιν, τὸ τὰ συνηγοροῦντα τῷ ψεύδει, πρὸς τὸ τῇ ἀληθείᾳ συμμαχεῖν μεθαρμόζειν, καὶ τοὺς οἰκείους τῇ πλάνῃ κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φωνὴν ἐχθροὺς αὐτῇ καὶ ἐναντίους ἀποδεικνύναι. οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε φήσομεν. ὡς οὐκ ἐχρῆν ἐλαίῳ ἁμαρτωλοῦ λιπανθῆναι τὴν κεφαλήν. Ἐπεὶ μηδὲ σύστασιν ταῦτα τοῖς δόγμασι συνεισάγει τῆς εὐσεβείας. ἀλλ' ἵν' ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος γένηται δῆλον, ὅπως ἡ ἀπάτη ἑαυτῇ περιπίπτουσα, ἑαυτὴν ἀνατρέπει. καὶ ὁ τοῦ λόγου σπόρος πεσὼν εἰς ψυχὴν ψεύδους σχολάζουσαν, ἐπίδοσιν λάβῃ

λάβῃ. καὶ τὸ πρᾶγμα στρατηγικώτατον, ἀτεχνῶς ἐν μέσῃ τῇ πολεμίᾳ, φρούριον τῶν ἐναντίων καταλαβεῖν. καὶ τούτῳ κατ' ἐκείνων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τῆς ἐκείνων ἀπάτης ὁρμητηρίῳ χρήσασθαι.

Οὐχ οὕτως ἀθηναῖοι σόλωνα θαυμάζουσιν νομοθέτην ὡς παῦλον ἡγήσαντο. οὐχ οὕτως ἐκεῖνον, ἀνθρώπων τῶν κατ' ἐκεῖνον σοφώτατον, ὡς τοῦτον μετ' οὐ πολὺ θεῖον, καθάπερ γε καὶ ἦν, καὶ οὐράνιον ἄνθρωπον. Παῦλος γὰρ καὶ νῦν εἰσιν ἔτι τῶν νόμων ἀντεχόμενοί τε, καὶ προμαχόμενοι. ὁ δὲ σόλων, οὐδ' ἐξ ὀνόματος αὐτοῖς ἔτι γνώριμος. καὶ οὐχ ὅπως αὐτοῖς ἡ πόλις εὖ οἰκοῖτο μᾶλλον σκοποῦσιν, ἢ ὅπως αὐτοὺς ἡ ἄνωθεν πόλις οἰκήτορας. οὐδ' ὅπως λακεδαιμονίων ἤ τινων ἄλλων ἐχθρῶν περιγίνοιντο. ἢ ὅπως ταῖς ἀερίαις ἀρχαῖς ὑποκύψαιεν. καὶ ἦν γὰρ τῶν δι-

capiat. Et facinus maxime militare eſt, ſi quis, abſque dolo & inſidiis, in media hoſtium terra munitionem hoſtilem occupet, & hac, tanquam propugnaculo, cõtra hoſtes, vel potius contra eorum errorem vtatur.

Solon non tam admirabilis legiſlator ab Athenienſibus habitus eſt, quã Paulus. Neq; tantum admirati ſunt ætatis ſuæ ſapientiſsimum, quantum paulò pòſt diuinum hũc, prout reuera erat, & cœleſtem hominem: nam Pauli leges adhuc retinẽt & propugnant; at Solon ne de nomine quidem illis notus eſt: nec tam diſpiciunt, vt ciuitas bene adminiſtretur & habitetur; quàm vt ipſi ſupernæ ciuitatis incolæ fiant: nec tam cordi habẽt quomodo Lacedæmonios alioſque hoſtes ſuos debellẽt quàm vt ne ipſi aëris poteſtatib⁹ ſubdãtur; & par erat, vt quanto poſterio-

rem legiſlatorem veteres præſtare intelligebāt, tanto ad excellentionem viuendi formam traducerentur. Quod ſi quis illos penitius introſpicere velit, intelliget, imperium in alios haud magni ab illis pendi; in id verò vel maximè operam conferri, vt vnuſquiſq; æternam beatitudinem conſequatur. Tales quoq; leges ſub Paulo tulit Dionyſius vnus ex Athenienſib⁹; niſi dicere lubeat Paulum hîc quoque miniſterio huius viri tuliſſe leges, quibus omnes, qui Chriſtum inuocant, cum gaudio vtuntur.

λόγων ὅσῳ τῶν νομοθετῶν τὸν ὕστερον ἔγνωσαν ὑπερέχοντα, τοσούτῳ καὶ πρὸς ὑψηλοτέραν μετατάξασθαι πολιτείαν. κἂν τις αὐτοὺς ἐξετάζῃ, γνοίη ἂν τὸ μὲν ἑτέρων ἄρχειν, οὐ μέγα τι νομίζοντας. τὸ δ᾽ ἑαυτοὺς ἕκαστον σώζειν, οὐ μικρὸν πάντως. ἀλλὰ καὶ Διονύσιος Ἀθηναίων εἷς τοιαῦτα ὑπὸ παύλῳ νενομοθέτηκεν. εἰ μή τι χρὴ παῦλον κἀνταῦθα διὰ τοῦ δεῖ ἀνδρὸς λέγειν νομοθετῆσαι, οἷς πάντες οἱ χριστὸν ἐπικαλούμενοι χαίρουσι χρώμενοι.

Hæc libertatis, & Sapientiæ, qua Paulus præditus erat, præclara ſunt facinxra. Hiſce attraxit Athenieſes. Horum gratia pro meritis eū ſuſpicere & admirari volo, ſed non poſſum. Hæc inſidias & pericula Paulo vehementer auxerunt; cum enim Paul⁹ illos à paternis traditionibus abducere conaretur, ipſi verò patrū,

Ταῦτα τῆς παύλου παῤῥησίας ὁμοῦ καὶ σοφίας τὰ κατορθώματα. τούτοις προσηγάγετο ἀθηναίους. τούτων πρὸς ἀξίαν αὐτὸν ἄγασθαι, βούλομαι μὲν, οὐ δύναμαι δὲ. ταῦτα τὰς ἐπιβουλὰς αὐτῷ καὶ τοὺς κινδύνους, εἰς μέγα προῆγε. ὧν γὰρ ἐκ πατέρων εἰς αὐτοὺς καθηκόντων παῦλος ἀπάγειν ἠξίου, τούτων οἱ σφόδρα καὶ ἐπὶ

ἐπὶ κακῷ τῆς σφῶν αὐτῶν κεφαλῆς φιλοπάτορες προϊστάμενοι, πάντα παθεῖν ἂν μᾶλλον ἠνέχοντο, ἢ παῦλον ὁρᾷν ἀπαθῆ κακῶν τὰ τοιαῦτα καινοτομοῦντα. οἱ γὰρ μηδὲ τοῦ οἰκείου Σωκράτους φεισάμενοι, ἀλλ᾽ οὕτω προθύμως τὸ κώνειον τῷ γέροντι καὶ φιλοσόφῳ προτείναντες, ὥσπερ ἂν εἴη νέκταρ αὐτοὶ πίνειν ἔμελλον. ὃ δὴ ποιηταὶ πόμα θεοῖς ἐκέρασαν, χολῇ γοῦν τῷ ἐκ παλαιστίνης ἢ κιλικίας ποθὲν ἥκοντι οὐκ ἀπαραίτητα εἶχον ὀργίζεσθαι. καίτοι Σωκράτης λαβὼν αἰτίαν τοὺς μὲν νομιζομένους θεοὺς μηδὲν εἶναι λέγειν, ἑτέρους δ᾽ ἀντ᾽ ἐκείνων εἰσάγειν, οὔτε συνεῖπεν οὐδαμοῦ τοῖς κατηγοροῦσιν, οὔθ᾽ ὡς ἀληθῆ λεγόντων ἐπεσημήνατο. παῦλος δὲ, εἴ τι τοῦτο πρὸς κατηγορίαν ἕλκειν χρεὼν, κατήγορος ἑαυτοῦ διαπρύσιος ἐν τούτοις εἰσήρχετο. καὶ

in propriam perniciem nimis amãtes ac ſtudioſi eſſent; omnia potius pati voluerũt, quam vt Paulum, talia innouantẽ: mali ærumnarumq́ expertem viuere paterentur. qui enim neq; ciui ſuo Socrati pepercerant, ſed ita expeditè grandæuo iam & Philoſopho aconitum, quaſi nectar foret, porrexerant; ipſiq́ bibituri eſſent illud, quod poëtæ iis miſcuerũt poculũ, cur ex Palæſtina vel Cilicia ſerò tandẽ aduenięti hoſpitali inexorabiliter iraſcerentur, cauſſæ nihil habebãt. Quanquam Socrates accuſatus, quaſi vulgò receptos Deos nihili penderet: alioſq́ in illorum locũ ſubintroduceret, neq; accuſatoribus annuit, neque quaſi vera dicerent, vel tenui indicio prodidit. Paulus verò, ſi quid hic ad accuſationem trahere oportet, ſuiipſius vocaliſſimus accuſator ingreſſus eſt, neq; extraneis, qui

eum apud impios impietatis arguebant: opus habebat, Socrates, non relicta Deorum multitudine accuſatus eſt, quaſi vnum quendam Deum aſſereret. At Paulus apertè totius pietatis & religionis ſummá ad vnum Deum retulit.

Sed fortè Deus Pauli valentior Deus ad auxiliandum fuit, quàm Dij illi, quos Socrates nuper fabricauerat. certè & incolumem peregrinum ex Athenis edncendum curauit, & vt deſererentnr, qui prius Dij audiebant, effecit. Quemadmodum enim vbi lux orta eſt, è veſtigio tenebræ euaneſcunt: ſic falſorum Deorũ turba ad veri Dei præſentiam corruit.

Non igitur hæc admirabilia & Apoſtolico fulgore ac libertate, qua maiorem nemo attulerit, digna exiſtimabimus? An verò exigua ſunt illa quæ naſcebantur ex cura, quã

τῶν ἔξωθεν αὐτὸν ἀσεβείας παρὰ τοῖς ἀσεβοῦσι γεγραφομένων οὐ προσεδεῖτο. Καὶ Σωκράτης μὲν οὐ τῶν πολλῶν θεῶν ἀφιστὰς, ἑνὶ παραδιδόναι κατηγορίαν εἶχε. Παῦλος δὲ φανερῶς, εἰς ἕνα τὸ σέβας ἐπανεχώρει θεόν.

Ἀλλ' ἴσως ἦν τις κρείττων ἀμύνειν θεὸς ὁ Παύλου θεὸς, ἢ οὓς ἄρτι δεδημιουργηκέναι Σωκράτης ἐλέγετο. ἀμέλει καὶ σῶον ἀθήνηθεν τὸν ξένον ἀπαλλάττεσθαι παρεσκεύασε, καὶ τοὺς πρόσθεν λεγομένους θεοὺς ἐκλιπεῖν. ὥσπερ γὰρ οἷ παραγένοιτο φῶς, ἀχρόνως ἠφάνισται σκότος, οὕτω τῶν ψευδωνύμων θεῶν ὄλεθρος, ἔνθα τοῦ ἀληθινοῦ παρουσία.

Οὐ τοίνυν ταῦτα μὲν θαυμάσιά τε ἡγεῖσθαι χρή, καὶ τῆς ἀποστολικῆς λαμπρότητος ἄξια, καὶ παρρησίας, ἧς οὐδ' ἂν εἴποι τις μείζονα; μικρὰ δὲ τὰ, τῆς φροντίδος

δ@ ἧς τῶν ἐκκλησιῶν ἕνεκεν εἶχεν· ἀλλὰ καὶ ταῦτα περιφανέστερα πλὴν οὐχ ὅσον ἐκ μικρῶν λόγων τὰς μεγάλας τῶν πράξεων συλλογίσασθαι· σχεδὸν δ᾽ εἰς μείζους τῶν ἔμπροσθεν φροντίδας ἐμαυτὸν ἐμβάλλειν δοκῶ τῆς ἐκείνων φροντίδος ἕνεκα λέγειν ἐπιχειρῶν. μάλιστα μὲν γὰρ οὐδ᾽ ἐστὶ μὴ οὐ σὺν μεγάλῃ παρασκευῇ περὶ τοῦ ταῦτ᾽ εἰπεῖν. εἰ δέ τι καὶ τὸ βούλεσθαι μόνον ἐπ᾽ ἐμοὶ δυνηθείη, χάριν εἴσομαι καὶ διὰ ταῦτα τοῖς ἀποστόλοις. αὐτοὶ γὰρ ὡς τῶν ἄλλων, καὶ τοῦδε φροντίζουσι. τριῶν γὰρ τούτων ὄντων, ὡς γενικώτερον διελέσθαι, ὧν ἕνεκα μεριμνήσειέ τις, ψυχῆς δὴ λέγω, σώματός τε καὶ τῶν ἐκτὸς, οὐ τοῦ μὲν ἐπιμελουμένους αὐτοὺς ἴδοις ἂν τοῦ δὲ ὀλιγώρως ἔχοντας, ἢ πάντων ἐπιμελουμένους εἶτα διαλιμπάνοντας, ἀλλ᾽ οὐδέ τι τούτων οὐδενὸς δίχα τῶν λοιπῶν κηδομένους, καὶ χρόνον ὑπερβάντας οὐδένα·

erga Eccleſias gerebat. Atqui & hæc illuſtriſsima ſunt, cæterum non quantum nos eloqui, ſed quãtũ ex tenui orationis filo magnitudinem actionũ colligere poſſumus. Ferme autem in maiores curas me coniicio, quando de illa cura dicere ingredior, cum nihil omnino ſit, de quo cum magno apparatu dicere nõ conueniat. Quod ſi ſola etiam volũtas apud me aliquid poterit: gratias Apoſtolis propterea agã. Illi enim, vt alia, ita & hoc curant: cumq; tria ſint, ex communiore diuiſione, in quibus quis ſollicitè occupatur, anima videlicet, corpus, & bona externa, haud dixeris quis illos, huius quidem curam ſuſcepiſſe, alterius abieciſſe: vel omnia curaſſe, ſed poſtea deſtitiſſe: verum omnium horum diligentem curam geſsiſſe, nec vllum

tempus elabi paſſos, quo ſollicitudine ſua nō omnia complecterētur. nam animarum curam gerebant, quomodo ſe Deo dignas exhiberent. corporum, vt animabus ſubiicerentur, neq; ad honeſta torperēt. Ex bonis externis ea ſolum curabant, quæ ad vitam ſuſtentandam neceſſaria erant; ſuperfluis ad eos, qui in carne & ſanguine volutabantur, remiſsis.

Ac principio, de cura animarum, tanquam de præcipua, differendum erit, quæ quā omnes moras, omnemq; dilationem in Apoſtolis abruperit. cuius manifeſtum fiet vel ex ſola celeritate Euangelij vbiq; prędicandi: ita vt nullū locum cœleſti doctrinæ occultum eſſe linerent; non inſulas, nō continentem, nō ſi quam tertiam habitationē hominibus natura conceſſit. nam omnes regiones Euangelizandi gratia circuire, non modò nō gra-

χωρὶς τῆς προνοίας ἁπάντων ποιεῖσθαι. ψυχῶν μὲν γὰρ ἐφρόντιζον ἵνα τρόπον ἀξίας ἑαυτὰς παρέξουσι τῷ θεῷ. σωμάτων δὲ, ὡς αὖ καὶ ψυχαῖς ὑποτάττοιντο καὶ μὴ ἀπονοῖεν πρὸς τὰ καλά. τῶν δ᾽ ἐκτὸς μόνων τῶν πρὸς τῆς φύσεως ἀναγκαίως γε ἀπῃτημένων ἐποιοῦντο τὸν λόγον. τὰ γὰρ περιττὰ τοῖς περὶ σάρκα καλινδουμένοις ἀπέρριψαν.

Καὶ πρῶτα δὴ τῆς τῶν ψυχῶν φροντίδος ἕνεκο, ἅτε καὶ πρώτης διαληπτέον. αὕτη δ᾽ ὅτι μὲν μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπολείπουσιν ἐνηργεῖτο τοῖς ἀποστόλοις, παντὶ τῷ δῆλον ἂν γίγνοιτο, κἀκ μόνου τοῦ σπεύδειν πανταχοῦ κηρύττειν τὸ εὐαγγέλιον. καὶ μηδένα τόπον ἄβρεχτον τῇ διδασκαλίᾳ παρεῖναι. μὴ νήσους. μὴ ἤπειρον, μὴ δ᾽ εἴ τινα τρίτην ἀνθρώποις κατοικίαν ἡ φύσις ἐδίδου. τὸ γὰρ πανταχόσε περινοσεῖν ἐφ᾽ ᾧ κηρύττοιεν, ἀντὶ τοῦ τὰ λαίπωρον ὑπελῆφθαι κοῦφον ἐδόκει

ἰδόκει. ὅτι δὲ καὶ διὰ παντὸς τοῦ τοίγε ἐπῖαῦλον, πέτρου μὲν ἄκουσον δίκαιον ἡγεῖσθαι χαίροντος ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἐν τῷ σκηνώματι τούτῳ, διεγείρειν ἐν ὑπομνήσει σοῦ μαθητάς. Παύλου δὲ ὀφειλέτην ἑαυτὸν εἶναι λέγοντος ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις. σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις. καὶ τὴν μέριμναν διεξιόντος πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. καὶ τὸ τοῖς ἀσθενοῦσι συνασθενεῖν. καὶ πυροῦσθαι ὁσάκις τις ἂν σκανδαλίζηται, καὶ ἂν πάλιν ὡς ἐλεύθερος ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἐδούλωσεν ἑαυτόν. τί τῆσδε τῆς κηδεμονίας γένοιτ' ἂν κηδεμονικώτερον; ὁπότε ἑαυτῶν εἶναι δυνάμενοι ἑτέροις ἑαυτῶν ἀπεξέστησαν, κἀκείνοις οὐχὶ μετρίοις εἰπεῖν, ἀλλ' ὅσους οὐδ' ἔστι περιλαβεῖν ἀριθμῷ. βέλτιον γὰρ ἡγήσαντο φροντίσιν ἑαυτοὺς ἐκδόντες καὶ ταλαιπωρούμενοι πάντας σώζειν, εἰ οἷόν τε, ἢ μεριμνῆς ἐκτὸς τὸ καθ' αὑτοὺς μόνον, ὅπως ἂν εὖ σχοίη, σκοπεῖν.

ue, ſed & valde leue uidebatur. Apoſtolos verò hæc ſemper factitaſſe, vel Petrum audi; qui *iuſtum arbitretur, quamdiu eſt in hoc tabernaculo, ſuſcitare in commonitione diſcipulos*; & Paulus *debitorem ſe eſſe profeſſus eſt Græcis & Barbaris, ſapientibus & inſipientibus*; & cum ſollicitudinem omnium Eccleſiarum exponit, teſtatur ſe cum infirmantibus infirmari; & vri, quoties quis ſcãdalizatur, & rurſum ſe, cum liber eſſet, omnium ſeruum factum eſſe. Quid hac ſollicitudine ſollicitius, quandoquidem cum poſſent ſui iuris eſſe; aliis, abdicata abs ſe poteſtate, ſeſe tradiderunt, iiſq; nõ paucis, ſed infinitis, quos nullo numero cõprehẽdere liceat. Satiꝰ enim exiſtimabant, curis ſeſe immergere, & miſerias perpeti, vt oẽs, ſi fieri poſſet, ſaluãt rent, quàm propriis duntaxat cõmodis ꝓſpicere.

Cæterum hoc itidem de Apoſtolis dicendum, ſi dicere iuſtũ; eſt autem iuſtum, & omnium maximè. non enim modicæ curæ argumentum eſt. Operâ Apoſtolorum acceſſerũt ad Chriſti fidem etiam Phariſęi, qui & Euangelicæ gratiæ credebant, & à lege Moſaica abſiſtere, graue iudicabant; præcipuè quòd credentes ex Ethnicis non circumciderentur. Hoc ſecus fieri debere; & de lege nihil omittendum eſſe contendebant, non intelligentes ſuperuacuè & temerè Euangelium datum eſſe, ſi quis ad ſaluté impertiendam per ſe ſufficiens eſſe abnuat, nemineḿq; Dei participé reddi poſſe affirmet, niſi ea, quæ lex præſcribit, obſeruet. Tametſi pleraque legis, vel potius omnia, excepto vno, omnium primo, Euangelica ſublimitate humiliora eſſe, demonſtrare haud arduum fuerit.

Καὶ μὴν καὶ τοῦτο τῶν ἀποστόλων εἰ λέγειν δίκαιον, δίκαιον δέ γε καὶ τοῦτο λέγειν, καὶ παντὸς μᾶλλον. οὐ γὰρ μικρᾶς τῆς φροντίδος περιῆλθον καὶ Φαρισαῖοι διὰ τῶν ἀποστόλων Χριστῷ. οὗτοι δὴ τῇ χάριτί τε ἐπίστευον, καὶ τοῦ νόμου ἀφίστασθαι δεινὸν ἔκρινον. καὶ μάλιστα τὸ μὴ περιτέμνεσθαι τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσιόντας. ὅπερ μὴ δεῖν οὕτω γίνεσθαι ἠξίουν, καὶ τῶν ἄλλων τοῦ νόμου μηδὲν ἐξεῖναι παρορᾶν· ἠγνόουν δὲ ἄρα περιττὸν καὶ εἰκῇ δεδόσθαι τὸ εὐαγγέλιον ψηφιζόμενοι, εἴ τῳ μὴ ἀξιόχρεων δοκεῖ καθ' αὑτὸ δύνασθαι σώζειν. ἀλλ' εἰ μὴ καὶ ἃ νόμος ὑπαγορεύει ποιοίη τις, μηδαμῶς τυχεῖν εἶναι θεοῦ. καίτοι τὰ πλείω τοῦ νόμου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν πλὴν ἑνὸς πάντα τοῦ πρώτου· μὴ δυσχερὲς ὂν πολὺ τῆς εὐαγγελικῆς ὑψηγορίας χαμερπέστερα φαίνεσθαι.

Τούτου τοίνυν τοῖς ἀποστόλοις οὐκ ἀνεκτοῦ δέξαντος ταράττειν τοὺς ἀδελφούς, ἐκκλησία τε συγκροτεῖται, καὶ λόγοι μεταξὺ λεγόντων πολλοί. καὶ Πέτρος ἀνιστάμενος καὶ δημηγορῶν μὴ δεῖν πειράζειν θεόν. μηδὲ περαιτέρω τῶν ἐκείνῳ δοξάντων προβαίνειν. παρ' ᾧ μηδὲν Ἰουδαῖος ἕλληνος διαφέρει πρός γε τὸ εὐαγγέλιον, μηδὲ ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τιθέναι τῶν μαθητῶν, ὃν μὴ δ' αὐτοὶ βαστάσαι οἷοί τ' ἐγένοντο. καὶ Παῦλος ἐφεξῆς οἷς διεξῄει Πέτρῳ συνηγορῶν. καὶ μετὰ τοῦτον Ἰάκωβος αὐτό τε τοῦτο δρῶν καὶ συμμαρτυροῦντας Πέτρῳ τοὺς προφήτας εἰσάγων καὶ ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐξ ἐθνῶν περιτομὴν ἀναιροῦσα. καὶ Παῦλον συνιστᾶσα παραδεδωκέναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ κομιστὴς Παῦλος. ὃν τί ἂν εἰπὼν ἀξίως καλέσαι; ἆρ' οὖν δοκεῖ ταῦτά τισιν, οὐ φροντίδος σημεῖα τοῖς ἀπο-

Cum igitur Apoſtoli nequaquam tolerandum iudicarent, vt fratres turbarentur, Eccleſia collecta eſt; & varij mutuò ſermones collati. At Petrus exſurgens copiosè docet non oportere tentare Deum, neq; vltra ea, quę ipſe decreuit, progredi, vt pote, apud quem Euangelij reſpectu nulla ſit diſtinctio Iudæi & Græci; neq; ceruicibus diſcipulorum imponēdum eſſe iugum, quod ipſimet portare nō potuerint. Cuius dictis Paulus aſſenſus eſt; vt & Iacobus, qui Prophetas Petro adſtipulātes adduxit. Scribitur ergo epiſtola ad illos, qui ex gentibus conuerſi erant, qua circumciſio abrogatur; Paulusq; commendatur, tanquā is, qui animam ſuam pro nomine Chriſti tradiderit; lator erat Paulus, quem quo tandem præconio dignè appellauero? Num quibuſdam hæc non curarum indicia, ſed

Ipſiſsimæ curæ videntur? Meo iudicio, non quibuſdam, ſed omnibus, ſunt quidem alij quoq; Apoſtoli harũ curarum participes, ſed Petrus, quid faciendum eſſet, primus omnium expoſuit. Paulus autem, primus & ipſe, dictis eius ſuffragatus eſt, & verba ad rem contulit. Alteri vel hoc vnum ritè effectum ad plauſum ſufficeret; at Apoſtolis tanta rectè factorũ copia ſuppetit, vt ſiue quod dictũ eſt, ſiue alia non dicta ſpectes, ſemper pluribus abundent, vt qui laudationem inſtituit, minimè triſtari poſsit, quaſi vno abſoluto, nihil amplius materiæ reperturus ſit.

Porro neq; illa, quæ Petrus circa numerum diſcipulorum à Chriſto inſtitutum ſollicitè geſsit, ſine piaculo ſilẽtio inuolui poſſunt. Cruciabat enim illum, quòd improbitas gloriaretur, duode-

στόλοις, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο φροντίδες; ἔμοιγε δοκεῖ μὴ τισὶν, ἀλλὰ πᾶσιν. ἔστι μὲν οὖν καὶ τοὺς ἄλλους τῶν ἀποστόλων εἰπεῖν τῶνδε τῶν φροντίδων συμμετασχεῖν. ἀλλὰ Πέτρος μὲν τί χρὴ ποιεῖν πάντων εἰσηγήσατο πρῶτος. Παῦλος δὲ πρῶτος καὶ οὗτος, τοῖς ἐκείνῳ ῥηθεῖσι καὶ συνεῖπε καὶ τοὺς λόγους εἰς ἔργα μὲν ἤνεγκεν. ἄλλῳ μὲν οὖν τοῦτο καὶ μόνον πραχθὲν, εἰς εὐφημίαν ἂν ἤρκεσε· τοῖς ἀποστόλοις δὲ τοσοῦτο τῶν κατορθωμάτων τὸ πλῆθος, ὥστε κἂν τὸ νυνὶ ῥηθὲν, κἂν ἄλλα πολλὰ μὴ ῥηθέντα ἐτύγχανεν, ἔτι πλεόνων εὐπορεῖν. ἐξ ὧν τὸν ἐπαινέτην οὐκ ἂν ἐλύπει, τὸν ἑνὸς μηδὲν πλέον ἔχειν εἰπεῖν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἃ περὶ τοῦ ἐξειλεγμένου τῷ Χριστῷ τῶν μαθητῶν ἀριθμοῦ πεφρόντικε Πέτρος, οὐδὲ ταῦτα τοιαῦτα ὡς μηδὲν δεινὸν ποιεῖν τὸν σιγῇ παρελόντα. ἐλύπει μὲν γὰρ αὐτὸν, τὸ τὴν ἀνομί-

ἀνομίαν ἔχειν μεγαλαυχεῖσθαι. ἅ τι δὴ τὴν τῆς δωδεκάδος τῶν προκρίτων μαθητῶν συγκεφαλαίωσιν, δι' ἑνὸς ἀκρωτηριάσασαν τοῦ Ἰούδα. συνειδὼς δ' ἑαυτῷ τὴν προστασίαν προκείμενος πάντων δεῖν ἔγνω τὸ ἐνδέον ἀναπληροῦν. καὶ τοῦτο πρέπον εἶναι λόγοις πρότερον ἀποδείξας. εἶτα καὶ δύο τοὺς ἐξ ὧν ἅτερος ἀντὶ λελοιπότος καταστήσεται τῷ χορῷ παραστήσας, κλήροις καὶ θεῷ τὸ πᾶν ἐπιτρέπει καὶ λαγχάνει τὴν ἀποστολὴν ὁ Ματθίας. Ἐν οἷς ἐμοὶ δυοῖν τούτοιν ἔπεισιν ἐνθύμιον ποιεῖσθαι. Ἑνὸς μὲν ὅτι περ ἀνθ' ἑνὸς ἀπολωλότος, δύο τοὺς ἀξίους τῆς ἐκείνου ἐκπεπτώκει διακονίας, ἡ χάρις παρέσχετο. καὶ τὸν πλοῦτον ἐνέφηνεν ἑαυτῆς. καὶ ὅτι περ οὐδ' ἐκεῖνον ἀδυνατοῦσα τηρεῖν, ἀφῆκε πεσεῖν. πῶς γὰρ ἂν ἡ τοὺς ἔξωθεν προσλαμβάνουσα; ἀλλ' ἐκεῖνος ἑαυτῷ τῆς καταστροφῆς αἴτιος. ὡς ὅγε θεὸς ἀγαθὸς ὤν, ἀγαθοὺς μὲν καὶ ποιεῖ

narium Apoſtolorũ numerũ, abſciſſo Iuda, mutilatũ eſſe; cũ verò ſciret ſibi *præfecturam omnium eſſe commiſſam*, defectum ſupplere ac reſarcire ſtatuit; cum prius id decere demõſtraſſet. Deinde ſelectis duobus, quorum alter in locum vacuum ſufficeretur; ſorti & Deo rem totam permittit, Apoſtolatumque Matthias adipiſcitur, Vbi duo mẽtem meam ſubeunt: alterum eſt, loco vnius perditi duos dignos illo miniſterio, ex quo Iudas exciderat, gratiam ſubminiſtraſſe, & diuitias ſuas oſtendiſſe, planumq; feciſſe, ſe cum Iudam quoque ſeruare poſſet; permiſiſſe cadere. quomodo enim non potuiſſet, quando etiam extraneos aduocat & aſſumit? Verum ipſe ſibi ſui exitij auctor exſtitit, nam Deus cum ſit bonus: bonos facit & ſeruat,

Mali verò malitiam ſibi imputent: cum enim domi ſuæ incipiunt eſſe mali; de cætero nihil loci bono relinquitur. Ex quo poſtea fit, vt bonitate deſerti, malè itidem ambulent. Et hoc quidem vnum eſt.

Alterum; qualis Petrus, qui coapoſtolorum electionẽ inſtituit, & ad parem ſibi functionem euehit, quod nulli alteri, niſi ſoli Chriſto competere ſcimus; hoc enim omni honore & dignitate eminentius eſt; & ſoli Petro ex omni mortalium numero hæc felicitas obtigit, quippe qui loco Chriſti aliorum dux & princeps à Chriſto conſtitutus erat, eiuſdemq́ue locum erga alios tenebat; propter quæ nullus ex aliis Apoſtolis tanta admiratione dignus eſt, quanta Petrus. Quem enim alioqui diſcipulorũ omnium feruentiſsimum diſcipulum Chriſti nouimus; cum

καὶ τηρεῖ κακοὶ δὲ ἑαυτοὺς αἰτιάσθωσαν τῆς κακίας. ἐπειδὰν γὰρ οἴκοθεν ἄρξωνται κακοὶ γίνεσθαι, οὐδ᾽ ἐν τῷ ἀγαθῷ λοιπόν ἐστι μένειν. λείπεται δὴ τούτου γε ἐκτὸς ἀπολειπομένους κακῶς οἰχεσθαι. ἑνὸς μὲν οὖν τούτου.

Δευτέρου δὲ, εἰ τοιοῦτος ὁ Πέτρος, ὡς καὶ συναποστόλων ἐκλογὴν ποιεῖσθαι, καὶ πρὸς τὴν ἴσην αὐτῷ καθιστάνειν διακονίαν ὁ μηδενὸς ἄλλου πρόσθεν ὂν ἴσμεν ἢ μόνου χριστοῦ τοῦτο γὰρ τιμῆς ἁπάσης ἐπέκεινα. καὶ μόνος ἀνθρώπων εὐτυχήσας τοῦτο Πέτρος ἐφάνη. ἀντὶ χριστοῦ τῶν ἄλλων αἱρεθεὶς κορυφαῖος παρὰ χριστοῦ. καὶ τὸν ἐκείνου τόπον τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους τηρῶν. δι᾽ ἃ δὴ καὶ πρὸ ἑαυτοῦ, οὐδένα θαυμάζεσθαι τῶν ἄλλων ἀφίησιν. ὃν γὰρ καὶ ἄλλως πρὸ πάντων ἠγασάμεθα, θερμότατον πάντων μαθητὴν ἐγνωκότες χριστοῦ,

vnũ

νῦν ἀντὶ χριστοῦ τοῖς ἀποστόλοις ὁρῶντες γινόμενον, ποῦ στάσεως τάττειν ὀφείλομεν; ἀλλ᾽ ὁ λόγος με συναρπάσας τῶν προκειμένων δεῦρο παρήγαγε· δεῖ δ᾽ ἐπανάγειν. περὶ οὖν τοίνυν ἔλεγον, τὰς μὲν περὶ ψυχῶν τοῖς ἀποστόλοις φροντίδας, καὶ ὅσα πρὸς αὐτὰς φέρει, οὕτω πολλὰς καὶ μεγάλας ἐστὶ ἰδεῖν.

Ὧν δὲ περὶ σωμάτων εἶχον, γνώμων ἀληθὴς, αὐτά σοι τὰ θαύματα. καὶ τὸ μᾶλλον τοῖς ἀποστόλοις, ἢ τοῖς κάμνουσι, τὰς θεραπείας τῶν νοσημάτων διὰ σπουδῆς εἶναι· καὶ γὰρ τοιούτους ἑαυτοὺς παρεῖχον τοῖς δεομένοις, ὁποίους οὐδ᾽ ἂν ἐκεῖνοί γε ἤλπισαν. δυοῖν γὰρ τούτοις τοῦ κηρύγματος βεβαιουμένου, διδαχῇ τε τῇ περὶ χριστοῦ καὶ θαυματουργίαις, καὶ τούτοις ἁπανταχοῦ κεχρημένοι οὔ τέ τι μᾶλλον διδάξαντες ἢ θαυματουργήσαντες φαίνονται.

nunc vice & loco Chriſti Apoſtolis præfectū conſpicantes, quo tandem loco reponemus? Sed orationis impetus à ꝓpoſito huc me abſtraxit; at redeundum eſt. Dicebam igitur de curis, quibus animas complectebantur Apoſtoli, & de aliis huc pertinētibus, quæ & multa & grauia fuiſſe conſtat.

Quod ad corpora attinet, quantam eorum curam geſſerint indicē certum habemus ipſa miracula; & hoc etiam, quod Apoſtolis curatio morborū magis curæ fuerit, quàm ipſis ægrotis; nam his, qui ope aliqua indigebant, tales ſe præbuerunt, quales ſibi polliceri non poterant. Stabilita enim ꝑdicatione per duo iſta, per doctrinam nimirum de Chriſto, & per miraculorum effectionē, & cum vtroq; vbique vſi fuiſſent, non magis doctrinę, quàm miraculorum patrationi vacabant, neq;

vni magis, q̃ alteri attendebant. nam ſi quis illos etiam vt Doctores admirari velit; certos fidosq; doctrinæ admirabitur; ſi autē admirari iubeat tanquam miraculis conſpicuos rectè faciet; quia admiratio miraculis cognata eſt & cognominis.

Docebant,quādo tēpus erat;vel potius omni tem pore : & ſigna faciebant, quādo neceſsitas poſtulabat,vel potiꝰ ſemper: ſem per enim in tanta magnitudine&latitudine orbis, hoc neceſſarium erat. Et quidē cum docerent, ſeipſos,vt miraculorum effectores,ſuperabant;cum verò miracula ederent, ſuperabant ſe vt Doctores;ita vt ſeipſis in ambobus præſtantiores eſſe viderentur, æquales tamen paresq; vtrobiq;. Atqui & corpus caſtigare inq; ſeruitutem redigere;& iterū aliis prçcipere,vt propter ſtomachi imbecillitatem,

οὔτε τούτῳ μᾶλλον, ἢ ἐκείνῳ προσέχοντες. εἴτε γάρ τις ὡς διδασκάλους θαυμάζειν αὐτοὺς βούλοιτο, ἀσφαλεῖς διδάσκαλοι θαυμασθήσονται. εἴτ' οὖν, ὡς θαύμασι διαπρέψαντας, προσφυὲς αὐτοῖς καὶ ἐπώνυμον τοῖς θαύμασι τὸ θαυμάζεσθαι.

Ἐδίδασκόν τε γὰρ οὐ τοῦ καιρός. μᾶλλον δὲ πάντα καιρόν. καὶ σημεῖα ἐπεδείκνυντο, οὐ τοῦ τὸ ἀναγκαῖον. ἢ μᾶλλον ἀεὶ ἐπεδείκνυντο. ἀεὶ γὰρ ἐν πολλῷ μήκει, καὶ τῆς οἰκουμένης ἦν ἀναγκαῖον. καὶ διδάσκοντες μὲν ἑαυτῶν ὡς θαύματα ποιούντων ἐκράτουν. θαύματα δὲ πάλιν τελοῦντες ὡς διδασκόντων. καὶ τῷ κρείττους ἑαυτῶν ἐν ἑκατέροις εἶναι δοκεῖν, ἴσοι καθ' ἑκάτερα καὶ ἐφάμοι. καὶ μὴν καὶ τὸ δουλαγωγεῖν μὲν, καὶ ὑπωπιάζειν τὸ σῶμα, πάλιν δὲ ἑτέροις ἐπιστέλλειν οἴνῳ χρῆσθαι διὰ στόμαχον καὶ ἀσθέ-

νεαν, τῆς μεγίστης φροντίδος ὡς ἀληθῶς. Ταῦτα δὲ ἤδη καὶ γέμοντα θαύματος. ὅτι περ ἐναντία δοκοῦντας πρὸς τὸν αὐτὸν ἴσην τρέχει σκοπόν. τὸ μὲν γὰρ σκιρτῶσαν ὡς πῶλον, τὴν σάρκα τοῦ μὴ πράγματα παρέχειν τῇ ψυχῇ, χαλινοῦν βούλεται. τὸ δὲ πρὸς ἐργασίαν τῶν καλῶν ἰσχὺν νέμει τῷ σώματι.

Βούλει καὶ ἣν τινι κατετείνοντο φροντίδι περὶ τῶν ἐκτὸς εἴπω; αὐτοὶ κοινὰ τὰ πάντα τοῖς πιστεύσασι προὔθηκε. καὶ τοῦτο δὴ τὸ ψυχρὸν τὸ ἐμόν τε καὶ σὸν τῆς τε γλώττης καὶ γνώμης ἐξεῖλεν. αὕτη παραθεωρεῖσθαι τὰς χήρας οὐχ ὡς ἀνεκτὸν ἐνήνεγκεν. αὕτη Στέφανον καὶ τοὺς ἑξῆς διακονίαν ἐχειροτόνησε ταύτης ἔργον τὸ διὰ Παύλου σταλῆναι τοῖς κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ἀδελφοῖς καθότι ἂν εἷς τις ἕκαστος ηὐπορεῖτο τῶν μαθητῶν. ταύτην καὶ τοὺς τῶν ἄλλων ἐγχαρίτην ὁ Παῦλος

vinum bibant, maximæ ſollicitudinis indiciũ eſt: plenumque admiratione reputo, ea, quæ aliâs videntnr contraria, ad eundem finem dirigere; per illud enim exultãtem inſtar pulli, carnem refrenari iubet, ne ſpiritui negotium faceſſat: per hoc corpori ad rectè factorũ effectioné vires ſubiicit.

An cupis, vt exponam, qua cura etiam circa externe iſta occupati fuerint? Hæc fidelibus omnia communia reddidit & frigidum illud verbũ, Meum & Tuum & ex ore & ex mente exemit. Hæc effecit, vt viduarum neglectus & deſpectus intollerabilis cenſeretur. Hæc Stephanum cum ſex collegis Diaconos creauit, Hæc effecit, vt egenis in Iudæa fratribus per Paulum ſubſidium mitteretur. Pro copia & facultatibus ſingulorum fratrũ; Hanc aliorum quoque

ψυχὰς

mentibus Paulus inſculpere volens dicebat; *Ad quæ mihi opus erant, & his, qui mecum ſunt, miniſtrauerũt manus iſtæ.* Eos igitur, qui tam alacres extitere in cura animarum, corporum, rerumq; externarum, ita vt nihil eorum, per quæ homo eſt & ſubſiſtit, incuratum relinquerent, & præterea ſuam in curam reciperẽt gentes, ciuitates, vicos, agros ſeu territoria ſingula & omnia, & his ſimilia, vt quod ſecundo loco de illis dicitur melius videtur eo, quod anteceſsit; quantumcunq; quis laudauerit, nõ procul ab eo quod ex dignitate eſt, abeſſe iudicabitur. Hactenus iſta admiratione digna in gratiam amãtium veritate conuenienter, explicire ſtudui.

Tempus nunc fuerit etiam de gratia ſpiritus, qua Apoſtoli abundabãt, aliiſq; ſe largiter impertiebant, differere, & hoc nõ,

ψυχαῖς, ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες ἔλεγεν αὗται. τοὺς τοίνυν οὕτω μὲν ψυχῶν, οὕτω δὲ σωμάτων, οὕτω δὲ τῶν ἐκτὸς φροντίζειν προθύμους ὄντας ὡς μηδενὸς τῶν ἃ καὶ δι' ὧν ἐστί τε καὶ διαγίνεται ἄνθρωπος ἀμελεῖν, καὶ πρὸς τούτοις εἴσω τῆς οἰκείας ποιουμένους φροντίδος ἔθνη, πόλεις, κώμας, ἀγροὺς τοὺς καθέκαστον, πάντας ἁπλῶς, τά τε ἄλλα τοιούτοις, ὡς αἰεὶ τὸ δεύτερον περὶ αὐτῶν ῥηθὲν κρεῖττον τοῦ προλαβόντος δοκεῖν, πόσον τις ἐπαινεῖ δὲ τοῦ αὖ πόρρω τοῦ τῆς πρὸς ἀξίαν εὑρήσοιτο ἔτι. Μέχρι μὲν δὴ τούτων ταῦτα, καὶ τοῖς φιλοῦσιν ἕκαστα ἱστορεῖν σύνδρομον τῇ ἀληθείᾳ καὶ τὸ θαῦμα παρατείνοντα.

Καιρὸς δὲ ἤδη καὶ ἣν οἱ ἀπόστολοι χάριν ἐπλούτουν τοῦ πνεύματος, καὶ τοῖς ἄλλοις δαψιλῶς μεταδιδέναι εἶχον, εἰπεῖν, ὅπερ, οὐχ ὅπως

σιγῇ

σιγῇ τις ἂν παρελθὼν αἰτίαν λαμβάνοι. ἀλλ' εἰ μὴ καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων ἐπαινοίη, ἀσχολίαν ἄλλην ἅπασαν ἀνελὼν οὔ μοι δοκεῖ ἔχειν ὅπως ἂν τὴν ἐπὶ τούτῳ κατηγορίαν ἐκφύγοι. ἦν δ' ὅμως εἰπεῖν μὴ πολλῷ τῆς ἀξίας καταδεέστερον, εἴ τις τῆς ἐκείνων χάριτος μετέχειν ἐξῆν. νῦν δέ μοι κινδυνεύει λαλεῖν ὁ λόγος τὰ τοῦ πνεύματος χωρὶς πνεύματος. καὶ τοῖς ἀκροωμένοις οὐχ ὅσον ἐστὶ βουλομένοις ἀκοῦσαι τοσοῦτον εἰπεῖν δυνηθῆναι. ἀλλ' ἐπεὶ μηδὲ τοῦτό τις τὸ μέρος ἀνεξέταστον παρελθεῖν ἐπιτρέχει, λέγομεν ἃ ἂν ἡμῖν δεηθεῖσιν, αὐτὸ δῷ πνεῦμα. τό τε γὰρ μηδὲν ὅλως εἰπεῖν, οὐκ οὖν εὔγνωμον. καὶ τὸ μὴ σὺν εὐλαβείᾳ, θρασύτερον.

vt ſi quis eam ſilẽtio prætereat, culpam contrahat; ſed vt niſi præciſa omni alia occupatione, & præſenti rerum copia laudationem contexat, in ineuitabilem, iudicio meo, reprehenſionem incurſurus ſit. Et fieri poterit, vt quis gratia illa cœleſti ꝑditus nõ multô inferius, quàm argumentum mereatur, dicat. Mihi autem nunc periculum imminet, vtpote, qui quæ ſpiritus ſunt, abſq; ſpiritu eloqui tentem, nec auditorum incenſo deſiderio ſatisfacere valeam; Verùm cum neq; hanc partem intactam præteruolare permittatur, ea adferemus, quæ ipſe ſpiritus ſuppeditauerit. nam penitus ſilere, veniam nõ meretur, & ſine debita reuerentia dicendi prouinciam ſuſcipere, audaciæ haud iniuria deputatur.

Τὴν χάριν τοῦ πνεύματος καὶ πρὶν εἰς οὐρανοὺς Χριστὸς ἀνελθεῖν τοῖς ἀποστόλοις

Chriſtum, etiam ante Aſcenſionem in cœlum, gratiam ſpiritus diſcipu-

δέδε.

lis ſuis dediſſe nouimus & credimus, ipſumq́ paracletum poſt reditum in cœlum ſe eis miſſurũ promiſit; nec quidquam obſtaculi obiiciebãt, quo minus eo digni fierent imò ſuſcipiendo ſpiritui aptiſsima vaſa erãt: nam qui cum Dei verbo eam vitæ rationem inierant, qualis à condito mundo nulla exſtitit quique cum eodem Verbo dies noctesq́ verſati fuerant, eos oportebat ſpiritus eiuſdem cum Verbo naturæ, honoris, & dignitatis: quã maximè idonea receptacula effici. Qui poſt Aſcẽſionem ſuam per dies decem, eorum fidem accuratè exercuit. Poſtquam verò neq; ſine luce ſolem videre licet, neq; Deum intelligere abſq; veritate; aduenit tandem præſtituta dies; & diſcipulis in ſuperiore cœnaculo ſedentibus; appoſitè nimirum ad exſpectandum paracleti de ſublimi aduentum, qui quaſi in oc-

δεδωρημένος γινώσκεται καὶ πιστεύεται. καὶ τὸν παράκλητον αὐτὸν μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον ἀποστελεῖν ἐπηγγείλατο. οὐδὲν γὰρ καθόλου μὴ τούτου παρεῖχον ἀξίους ἑαυτοὺς οὗτοι καὶ σκεύη πρὸς ὑποδοχὴν εὐφυέστατα, οἳ γὰρ τῷ θεῷ λόγῳ συμπολιτευσάμενοι πολιτείαν ἐκείνην, ἧς οὐδεὶς τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐδαιμονεστέραν ἐπολιτεύσατο, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν συγγεγονότας, λοιπὸν ἦν ἢ τοῦ συμφυοῦς αὐτῷ καὶ ὁμοτίμου πνεύματος δοχεῖα γενέσθαι. ὁ μὲν οὖν αὐτῶν τὴν πίστιν τελέως εἰς δεκάτην μετὰ τὴν ἀνάληψιν ἡμέραν ἐγύμνασεν. ἐπεὶ δὲ, μήτε χωρὶς φωτὸς ἥλιον ἐστὶν ἰδεῖν, μήτε θεὸν νοῆσαι δίχα τοῦ ἀληθεύειν, παρῆν ἡ προθεσμία καὶ τῶν μαθητῶν καθημένων ἐν ὑπερῴῳ ἴσως τῷ προσδοκᾶν ἄνωθεν ἐλεύσεσθαι τὸν παράκλητον, ὡσανεὶ πρὸς ὑπαντὴν ἀνι-

ὄντων ἐξαίφνης ἡ τοῦ πνεύματος κάθοδος, οὐ μετ' ἐλαχίστων τῶν περιστάσεων καὶ οἱ ἀπόστολοι παραχρῆμα σοφοὶ ἐξ ἰδιωτῶν. καὶ ἡ σοφία οὐκ ἐπίγειος. ἀλλ' οὐράνιος. οὐδ' ἀπὸ τοῦ πολλὰ μαθεῖν ὡς τοῖς ἄλλοις. ἀλλ' ἐκ τοῦ πολλῆς ἀθρόον ἐμπλησθῆναι τῆς χάριτος. καὶ γλωσσῶν ποικίλων ἀκρίβεια. καὶ θαυμάτων ἐνέργεια. καὶ προφητείας εὐθὺς εὐπορία. καὶ διδασκαλίας οἰκονομία. καὶ πάντων ὧν ἂν εἴποι τις ἀγαθῶν, αἰφνίδιος κλῆρος. ἃ τῶν μὲν ἄλλων ἁπάντων ἑξῆς διδασκάλους ἐδείκνυ. Μόνου δὲ Χριστοῦ μαθητάς· παρ' ᾧ τῆς σοφίας οἱ θησαυροὶ, καὶ τῆς γνώσεως. ὅτε καὶ εἴ τις αὐτοῖς ἀντιλέγειν φιλονεικότερον ἑαυτὸν καθίστη, καὶ σοφιστείαν ἀντετίθει σοφίᾳ, διὰ τάχους ἐμάνθανε μάτην σοφιζόμενος πρὸς τοὺς θεοσόφους.

curſum eius altum in locum aſcenderant; ecce derepẽte Spiritus ſanctus deſcendit nõ ſine ingentibus miraculis; moxque Apoſtoli ex idiotis ſapientes euadunt, quæ ſapientia non terreſtris, ſed cœleſtis erat; neque adhibito ſtudio & labore parta, vt aliis vſuuenit; ſed inde nata eſt, quòd ex improuiſo vberrima gratia repleti eſſent. Hinc variarum linguarum accurata cognitio, miraculorum operatio, prophetiæ abundantia, doctrinæ diſpenſatio; & omnium bonorum quæ quis vel mente concipere, vel lingua eloqui poteſt, vbertas repentina; quæ omnia argumẽto erant Apoſtolos reliquorum omnium Magiſtros, ſolius autem Chriſti diſcipulos eſſe, à quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ; quibus ſi quis contentioſius aduerſaretur; nihil aliud efficiebat, quàm vt veræ ſapientiæ Sophiſticas nugas & fallacias opponeret; ſtatimq;

timq́ discere, ſe cum his cœleſt i doctrina inſtructi fru ſtra dimicare.

Antiqui fabulatores finxerunt Gigantes ex ſemine dentium Draconis productos, quos adhuc libri ridendos exponũt, cum potius ridere oporteat eos, qui talia compoſuerunt; ſi enim hoc non rideamus, quos tandem ridebimus? qui nominũ penuria, rebus non ſuppetentibus, nõ habebant, quos publico ludibrio ſubiicerent. At noſtros Heroas & Philoſophos, quoſnam pronunciabis, niſi eos, id quod ſunt, derepẽte iam à Spiritu ſancto factos eſſe? Succenſebis orationi, quod ꝓ dignitate res commemorare, & ad veritatis ſcopũ pertingere nequeat. Igitur adeo grãdia ſunt, quæ Apoſtolos concernũt, & ſic cum veritate connexa, vt licet oratio aliquid confidentius affirmet, ſecuræ baſi & fundamento rerũ geſtarum innitatur, & quamuis omnis oratio de

Σπαρτοὺς μὲν οὖν γίγαντας πάλαι μὲν μῦθος ἔπλασε· βίβλοι δὲ μέχρι καὶ ἐς δεῦρο φέρουσι γελωμένους. ἢ μᾶλλον ἤδ' ἔχομεν πλὴν τῶν ταῦτα συνθεμένων τίγαρ δὴ γελασόμεθα. τῶν ὀνομάτων ἐρημίᾳ πραγμάτων οὐκ ἐχόντων οὓς ἂν ὑποθῶσι τῇ χλεύῃ. τοὺς δ' ἡμετέρους ἥρωας ἅμα καὶ φιλοσόφους τί ἂν εἴποις; ἢ ἐξαπίνης μὲν ὑπὸ τοῦ πνεύματος γεγονότας, ὅπερ ἐγένοντο; Δυσχεραίνεις δὴ τῷ λόγῳ. ὅτι μὴ κατ' ἀξίαν ἀπαγγεῖλαι τὰ πράγματα δύναται. μηδ' ἐφικέσθαι τῆς ἀληθείας. Οὐκοῦν οὕτω μέγα τὸ κατ' αὐτοὺς καὶ ἀληθείας οὕτως ἐχόμενον, ὥστε καὶ τὸν λόγον ὥσπερ ποτὲ θαρρούντως ἀποφαίνεσθαι περὶ τούτου ὡς ἐπὶ βάσεως ἀσφαλοῦς τῶν πραγμάτων ἱσάμενον. κἂν μηδεὶς λόγος διεξίῃ περὶ τοῦ θαυμα-

τος, τῷ γε πράγματι μὴ καθεύδειν ἀνέχεσθαι.

Οὐχ ὁρᾷς γὰρ ὡς οὐκ ἔστιν οὐδενὶ περιτυχεῖν τῶν ἁπανταχοῦ γῆς θεὸν τὸν Χριστὸν ἐπιγραφομένων, ὃς οὐ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐν πνεύματι σοφίας τε καὶ δυνάμεως ἔργον. ἀλλ' ὅπερ ἔλεγον. τὸ πνεῦμα μὲν οὕτω τῆς παρ' ἑαυτοῦ χάριτος τοὺς ἀποστόλους ἐνέπλησεν, ὡς καὶ τοῖς συλλογιζομένοις. τί μὲν ἦσαν οὗτοι πρὶν ἐπιστῆναι τὴν τρίτην ὥραν ἐκείνην, τί δὲ μετὰ ταύτην γεγόνασι; καὶ ὡς ἐκεῖνο μὲν ἁλιεῖς τινες καὶ ἀγράμματοι, τοῦτο δὲ καὶ σοφῶν ὧν ἂν εἴποις σοφώτεροι. οἱ δὲ πάλαι πυθαγόραι τε καὶ Σωκράτεις νηπίων ἄνεια περὶ ἀνδρῶν ἀγχίνοιαν ἀπελέγχθησαν, ἀρκεῖν τοῦτ' αὐτὸ πρὸς δεῖγμα τῆς τοῦ πνεύματος ἀῤῥήτου σοφίας τε καὶ δυνάμεως. καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων πρὸς τὴν τοῦτον

hoc miraculo ſileret; res ipſa tamen omne ſilentium abrumperet.

An non vides, quomodo vbiq; terrarum in neminē Chriſtiano nomine ornatum incidas, qui nō confiteatur ſe Apoſtolorum, qua in ſpiritu pollebant, ſapientiæ & virtutis opus eſſe? Sed quod dicere inſtitueram, ſpiritus hunc in modum Apoſtolos, & qui cum ipſis congregati fuerant, gratia ſua impleuit. Quod ergo iſti erant ante tertiam illam horam? Quod poſt illam facti ſunt? prius certè piſcatores erant & illiterati, deinde quibuslibet ſapientibus ſapientiores; at priſci illi Pythagoræ & Socrates reſpectu tātæ ſolertiæ, meritò ignorantiæ infantilis damnari queunt. & hoc ipſum ſufficit ad demonſtrandam tum ineffabilem Spiritus ſancti ſapientiam ac potentiam, tum aptitudinem, qua Apoſtoli ad ſuſceptionem

Spiritus ſancti præditi erant. Et ſic quidem Spiritus agebat. Apoſtoli autē tales ſeſe aliis exhibuerūt, qualis erat ille magiſter, quo ducebantur & regebantur. A quo miſſum Spiritum ſanctum cum accepiſſent, cum aliis gratiam cōmunicabant, non ſic tamen, vt ipſis minor portio, quàm præterito tempore reſtaret, neque enim accepta gratia minuebatur communicatione cum aliis. Quomodo enim abſurdum nō fuerit; exiſtimare gratiam ſpiritus deterioris conditionis eſſe, quàm ignem materialem. Et exiguam quidem lucernam, nulla proprij luminis iactura facta, multò maiores fornaces ſuccendere; hanc verò, ſi in aliquem egentiorē inciderit; eū largiter locupletare nō poſſe.

Atqui ego ita iudico, eū qui gratiam cum altero communicat, ſemper co-

ὑποδοχὴν ἐπιτηδειότητος· καὶ τὸ πνεῦμα μὲν οὕτω. οἱ δὲ ἀπόστολοι τοιούτους ἑαυτοὺς τοῖς ἄλλοις παρέσχον ὁποῖος αὐτοῖς ἦν ὁ διδάσκαλος. καὶ γὰρ παρ᾽ ἐκείνου πεμφθὲν τὸ πνεῦμα δεξάμενοι, καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν χάριν. οὐκ αὐτοὶ μεῖον κατὰ τὸ ἀεὶ παρὸν, τοῦ ἐν τῷ παρεληλυθότι λείψανον ἔχοντες· οὐδ᾽ ἡ νεμηθεῖσα χάρις αὐτοῖς ἠλαττοῦτο τῇ μεταδόσει. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, καὶ πυρὸς ἐλαττον ὑλικοῦ τὴν χάριν οἴεσθαι τοῦ πνεύματος ἀποφέρεσθαι; καὶ σμικρὸν μὲν λύχνον μηδὲν περὶ τὸ οἰκεῖον φῶς κινδυνεύοντα, καὶ πολλῷ μείζους ἑαυτοῦ καμίνους ἀνάπτειν δύνασθαι. ταύτην δὲ εἰ μή που πενέστερον ἄλλον ἀποδείξειεν ἑαυτοῦ, μὴ πάνυ τι πλουτίζειν ἕτερον πεφυκέναι.

Ἐμοί γε μέν τοι δοκεῖ καὶ πλείω ταύτην τὸ μεταδιδόντα προσλαμβάνειν ἀεί.

εἴ τις

εἴ τις οἶδε καὶ τὰ ἀπαντλούμενα φρέατα γλυκύτερα γινόμενα ἑαυτῶν. φιλόδωρον γάρ τοι τὸ θεῖον καὶ ἀγαθὸν. καὶ ἄφθονον. καὶ ἀνανδεές. καὶ εἰ θαυμαστὴν οὕτω πυρὸς φύσιν δημιουργεῖν ἔχει, τί ἂν εἰκάσαιμεν αὐτὸ πεφυκέναι; τὸ δὲ δὴ καὶ πῦρ αὐτὸ λέγεσθαι καὶ πυρίναις γλώσσαις ἐπιπλάσθαι τοῖς ἀποστόλοις, πάντα μᾶλλον δίδωσι νοεῖν ἀπεῖναι θεοῦ, ἢ ὅσας πῦρ ἰδιότητας φέρει. οὔτε γὰρ πυρὸς ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἐπικρατέστερον, ἢ δραστικώτερον. οὔτε θεοῦ ἐν τοῖς οὖσιν. εἰ καὶ μειζόνων ἀπορίᾳ παραδειγμάτων ἐν τούτῳ τὸν λόγον ἐρείδομεν. καὶ ἔγωγε τὴν τῶν Στωϊκῶν ἐκπύρωσιν οὐκ ἀποδεχόμενος, ἓν τοῦτο μόνον ἀσφαλῶς ἀποφηναμένους αὐτοὺς οἶδα ὅτι μή τε ἐξαέρωσιν τοῦ παντός. εἰ δεῖ κατ' ἐκείνους ὀνόματα πλάττειν, μή τε ἐξυδάτωσιν, ἢ τι ἕτε-

pioſiorem accipere, idq́ fatebitur, cui compertum eſt, puteos hauſtos dulciores ſeipſis reddi: Diuinum enim Numen liberale eſt; bonum, inuidiæ expers; & ſupra omnem egeſtatem, quod ſi ignis naturam tam admirabilem condidit; quid ipſum Numen in ſe eſſe coniectabimus, quod & ipſum Ignis appellatur, *& ſpecie linguarum ignearum ſuper Apoſtolos ſedit;* Quæ ſanè indicio ſunt omnia à Deo magis abeſſe, quàm proprietates ignis; neque enim igne aliquid potentius & efficacius eſt in rebus ſenſui expoſitis; neque Deo in hoc rerum vniuerſo; etſi maiorum exemplorum inopia in hoc orationem ſiſtimus, & ego quidem reiecta Stoicorum cõflagratione; hoc vnum noui illos abſque periculo ſenſiſſe; neque vniuerſitatis exaërationem (ſi more illorum noua vocabula fingere licet) neq; exaquationem

vel aliquid ſimile ex eorum decretis vnquã futurum eſſe? Mea opinione non inſcitè. Et ſi quid de genere hoc prodigioſe afferatur, id non niſi de elementorum in optimum ſtatum reſtitutione intelligi debebit.

ρον ἐδογμάτιζον. οὐκ ἀμαθῶς ἐμοὶ δοκεῖν συνιδόντες. ὡς εἴ τι τοιοῦτον τερατεύεσθαι λέγοι μηδὲν ἀλλ' ἢ τὴν εἰς τὸ κρεῖττον τῶν στοιχείων μετακόσμησιν παραδέξειν.

Cum ergo Spiritus ſancti gratia, inſtar ignis, qui non poteſt minui, perſeueret; Petrus à Philippo in Samaria baptizatis, & nondum Spiritu ſancto donatis, manus imponẽs, effecit, vt & ſuper illos Spiritus ſanctus deſcenderet. Poſtea ad Cornelium Centurionem profectus; annunciato præſentibus Euangelio, dum eos inſtitueret, Spiritus ſanctus ſuper omnes cecidit, & variarum linguarum dona contulit; hic & Paulus Epheſios illos baptiſmate Ioannis baptizatos; & interrogatos, *ſi Spiritum ſanctum credentes accepiſſent*; reſpondiſſent verò, ſe, *ne ſi Spiri-*

Οὐκοῦν τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος ὡς πυρὸς ἀμειώτου μενούσης, Πέτρος μὲν τοῖς ὑπὸ Φιλίππου κατὰ Σαμάρειαν βαπτισθεῖσι. καὶ μήπω τὸ πνεῦμα λαβοῦσιν, ἐλθὼς καὶ τὰς χεῖρας ἐπιτιθεὶς ἥκειν καὶ ἐπ' ἐκείνους ἐποίει τὸ πνεῦμα. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς τὸν ἑκατοντάρχην ἦλθε Κορνήλιον καὶ τοῖς παροῦσι τὸ εὐαγγέλιον διεξῄει, αὐτός τε ἅμα ἐδίδασκε; καὶ τὸ πνεῦμα ἐπὶ πάντας ἐπιπεσὸν γλωσσῶν ἰδίου χαρίσματα. Παῦλος δὲ σὺν κατ' Ἔφεσον εἰς τὸ βάπτισμα. βαπτισθέντας Ἰωάννου, καὶ ἐρωτηθέντας μὲν εἰ πνεῦμα ἅγιον πιστεύσαντες ἔλαβον, ἀποκριναμένους δὲ

δὲ ἀγνοεῖν καὶ εἰ πνεῦμα ἐστιν ἅγιον, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ βαπτίσας, καὶ τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς, τοῦ πνεύματος αὐτία μετέχειν πεποίηκε χάριτος ἐπιτοσοῦτον, ὥς τε καὶ γλώσσαις λαλεῖν ἑτέραις καὶ προφητεύειν.

Ἀλλ᾽ ὧδε τοῦ λόγου γενόμενος ἐνεθυμήθην κἀκεῖνο. ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ Μωσεῖ πνεύματος ἑβδομήκοντα τῶν πρεσβυτέρων. ποτὲ προεφήτευσαν. ὁρῶ μέντοι τὴν τῶν ἀποστόλων ὑπεροχὴν οὐ μικρὰν πρὸς ἐκεῖνο. ἐνταῦθα μὲν γὰρ αὐτοὶ τῶν χειρῶν διαθέσει τὸ θαῦμα εἰργάζοντο. ἐκεῖ δὲ κύριον ἀφελεῖν λέγεται τοῦ ἐν τῷ Μωσεῖ πνεύματος, καὶ ἐπιθεῖναι τοῖς πρεσβυτέροις. ὁ ποτὲ δὴ καί τινες μηδὲ παραγενόμενοι πρὸς Μωσῆς, ἀλλ᾽ ἐν τῇ παρεμβολῇ μένοντες προεφήτευσαν εἰκότως. εἰ γὰρ καὶ Μωσῆς, λαλῆσαι πρὸς κύριον, ὡσεί τις λαλῆσαι

tus ſanctus, ſit noſſe; in nomine Chriſti baptizauit. manibusq́ impoſitis, cōfeſtim effecit, vt gratiæ Spiritus ſancti participes redderentur; adeo vt & linguis alienis loquerentur, & prophetarent.

Verum huc oratione delatus illud etiam cogito; quod olim de ſpiritu Moyſis ſeptuaginta ſeniores prophetarunt. Tametſi inter Apoſtolos & factum illud, ingens diſcrimen intercedere video. Hic enim ipſimet Apoſtoli, manuum impoſitione, miraculum patrabant: ibi verò legimus ipſum Dominum de ſpiritu Moyſis abſtuliſſe, & ad ſeniores tranſtuliſſe, imo quidam qui ad Moyſen ſe nō contulerant, ſed in caſtris permanſerant prophetarunt. Meritò: quãuis enim Moyſes dicatur cum Domino locutus, ſicut amicus cum a-

mico loqui ſolet: nihil tamen hic eſt collatione cũ Apoſtolis facta. Ille enim poſteriora Dei vidiſſe memoratur, iſti verò Deum in carne, facie ad faciem viderũt, & manibus contrectarunt, & cum illo comederunt, & biberunt; & in omnibus, quemadmodum homo cum homine, cum illo conuerſati ſunt, ad eam dignationẽ admiſsi, vt & amici, & cognati & fratres appellarentur. Neq; ſolum Moyſen in hoc ſuperarunt, ſed & Heliam; Nam ſi duplicem illam ſpiritus gratiam, quam Heliſæo tranſcripſit, intuearis, multô Apoſtolis minorem inuenies: nõ enim cum adhuc in terra inter homines degeret, diſcipulo gratiam illã reliquit aut tradidit; neque ob diſcipulum, magiſtri in morem exultum, voluptatem cœpit, ſicut Patres oblectantur, cum filios ſibi ſimiles euaſiſſe cernunt; ſed quando iam ad ſublimio-

πρὸς ἑαυτοῦ λέγεται φίλον, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ τοῖς ἀποστόλοις ὁμοίως, ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὀπίσθιά τινα θεοῦ ἰδεῖν λέγεται. οὗτοι δὲ θεὸν ἐν σαρκὶ κατὰ πρόσωπον εἶδον. καὶ χέρσιν ἐψηλάφησαν. καὶ συνέφαγον δὴ καὶ συνέπιον, καὶ πάντα συνεπολιτεύσαντο ὅσα ἂν ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ; καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς καὶ ἀδελφοὶ γενέσθαι κατηξιώθησαν. καὶ οὐ Μωσέως μόνου τὸ πλέον ἔχον ἐν τούτῳ ἀλλὰ κἂν ἠλίαν σκοπῇς. διπλῆν τὴν χάριν ἣν εἶχε τοῦ πνεύματος τῷ Ἐλισσαίῳ δὴ παραπέμποντα κἀκεῖνον ὄψει τοῦτο τῶν ἀποστόλων ἡττώμενον. οὐ γὰρ ἔτι τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις συνδιαιτώμενος τῷ μαθητῇ τὴν χάριν ἀπέλιπεν ἢ μετέδωκεν. οὐδ᾽ ἠγάσθη ἐπ᾽ αὐτῷ κατὰ τὸν διδάσκαλον ἐπιδεδωκότι, ὥσπερ καὶ πατέρες ἥδονται τοὺς παῖδας ὁμοίους αὐτοῖς ἀποβάντες θεώμενοι. ἀλλ᾽ ἡνίκα

πρὸς

περὸς μεῖζον ἀνελαμβάνετο, τηνικαῦτα τὸ πρότερον παρεδίδου. ὥσπερ εἴ τις ἐφ' ἱματίων καινῶν ἀμοιβῇ, τῷ ὑπηρέτῃ τὰ πρότερα δίδωσι. οὗτοι δ' ἀπόστολοι ὁρᾶν ἐστι καὶ τῷ βίῳ περιόντας, ἔτι τὸ χάρισμα νέμοντας.

Εἰ δὲ τὸ διπλοῦν ἐκεῖ παρασχεθῆναι τὴν χάριν μέγα δοκεῖ, μηδ' ἐλισσαῖος εἷς ὢν παραδράμῃ. τί γὰρ δὴ φήσεις αὖ μυρίους Πέτρους καὶ Παύλους, λέγω δὲ κατ' αὐτοὺς ἐκείνους, δι' ἐκείνων λαβόντας ἴδῃς τὸ χάρισμα; πόσῳ σοι πολλαπλάσιον θαυμάσαι τοῦτο ἐκείνου προσκείσεται. Καὶ μὴν κἀκεῖνο μεῖζον τὸ τῶν ἀποστόλων παρέστησιν. Ἠλίας μὲν γὰρ μόλις αἰτησαμένῳ τῷ μαθητῇ τὴν χάριν ἐπένδυσεν. οὗτοι δὲ παρεῖχον ἀφθόνως κἂν ἐδεῖτο μηδεὶς καὶ μαρτυρία δὴ τούτοις ταῦτα γίνεται, πολὺ τὸ πιστὸν πανταχόθεν ἐπαγομένην ἐγγίσω μείζονος, ἢ κατὰ τοὺς

rem ſtatum euehebatur, tunc primas Heliſęo conceſsit, quemadmodum ſi quis largitione nouorũ veſtimentorum miniſtro ſuo primas concedat. At Apoſtoli adhuc ſuperſtites & cum hominibus agentes, donnm Spiritus ſancti diſtribuerunt.

Porro ſi alicui grande videtur, quòd ibi duplex gratia fuerit, is Heliſæum cum vnus lit, præteruolare non ſinat: quid enim infinitos Petros & Paulos percenſeas, illos intelligo, qui ab ipſis Spiritus gratiam acceperunt? Quanto admiratione dignius eſt hoc, quàm illud? Quamuis & illud Apoſtolis priores partes concedit; Helias vix tandem poſt multas preces diſcipulo gratiam dare annuit. At iſti effuſè largiebãtur, etiamſi nemo poſtularet; Teſtis horum multam veriſimilitudinem vndiq; adſciſcens eſt, homines ſupra

modum maiore gratia, quàm in lege donatos eſſe. Itaque Apoſtoli & modo communicationis & multitudine participantium, ſuperiores ſunt: neque enim neceſsitate vrgente, neque aliquo, tanquam debitum exigente, tribuebant iis, quibus miniſtrabant, gratiam; & vt hoc in genere plures ſibi ſimiles efficerent, honorificentius & vtilius cenſebant, quàm vt ipſi ſoli omnibus præcellerent. Quanquam pręcellebant quoque, ſed non vt prius; cũ enim tunc nullos ſubditos habeant; nunc in ſigni eorum multitudine gloriari licebat; illuſtreſque effecti ſunt, nõ quod paucis, ſed quod magnis & admirandis imperarent. Video igitur Apoſtolos Spiritum ſanctum communicaſſe illis, qui hoc munere digni erant.

ἐν νόμῳ τῆς χάριτος ἠξιῶσθαι· νικῶντας διὰ πάντων καὶ τῷ τρόπῳ τῆς μεταδόσεως, καὶ τῶν μετειληφότων τῷ πλήθει. καὶ γὰρ οὔτ' ἀνάγκης ἐπικειμένης οὐδεμιᾶς, οὔτε τινὸς ὡς ὀφειλὴν ἀπαιτοῦντος, ὧν ὑπηρέτησαν τὴν χάριν ἐδίδοσαν. καὶ τὸ πολλοὺς ὁμοίους ἑαυτοῖς κατὰ τοῦτο περιβάλλεσθαι, τιμιώτερον καὶ λυσιτελέστερον ἡγοῦν, ἢ μόνοι πάντων περιέχειν. καίτοι καὶ τοῦτο ποιοῦντες, οὐχ ὁμοίως καὶ πρόσθεν περιεῖχον. τότε μὲν γὰρ οὐδὲν μέγα ἐχόντων, νυνὶ δ' ἐπὶ μεγάλοις ἐχόντων σεμνύνεσθαι. καὶ λαμπροὶ δή τινες ὄντες ἐδείκνυντο οὐχ ὅτι μικρῶν ἄρχουσιν, ἀλλ' ὅτι μεγάλων καὶ θαυμαστῶν. Ὁρῶ μὲν οὖν τοὺς ἀποστόλους μεταδιδόντας τοῖς ἀξίοις τοῦ πνεύματος.

Video Simonem quoq; Magum accedere, & Apoſtolis pecuniam offerre,

Ὁρῶ δὲ καὶ σίμωνα προσιόντα τὸν μάγον καὶ τοῖς ἀποστόλοις προτείνοντα χρήματα,

ματα οὐ τὴν ἴσην μεταχεῖν χάριν τοῖς ἄλλοις. καὶ τὸ πρᾶγμα οὕτως ἀναιδῶν δρῶντα, ὡς οὐδεὶς ἂν ἐτόλμησεν οὐδ' εἰ τὴν τόλμαν εἴπις αὐτήν. Τί οὖν ὁ Πέτρος; οὐδ' ἐν ταῦθα τοῦ Πέτρος εἶναι ἐπιλαθόμενος. ἀλλ' ὡς ἄν τις αὐτὸς μόνος καὶ πρῶτος τῶν ἄλλων ἀεὶ ζηλοῦν ἀξιῶν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ, πρὸς ἀπώλειαν τὸν μάγον ὁμοῦ παραπέμπει τῷ ἀργυρίῳ. καὶ γὰρ ὃ τοῖς ἄλλοις ἦν εὐσέβεια καὶ ἀρετὴ τῆς τοῦ πνεύματος παρουσίας ἑτοιμασία, τοῦτο ἐκείνῳ τὰ χρήματα. καίτοι εἰ ταῦτα τὴν χάριν πέφυκεν ἕλκειν, ἀπολέσθαι ἂν εὔξαιτό τις ἀρετῆς πάσης καὶ εὐσεβείας, ἐξὸν σὺν ῥᾳστώνῃ χρήματα ἔχοντα ὥσπερ ἀγρὸν ἢ οἰκίαν τὸ πνεῦμα πρίασθαι. ἀλλ' ὁ μὲν χρηστὸς καὶ σπουδαῖος ἀνὴρ οὐδ' ἂν ὀβολοῦ δεηθείη πρὸς τὸ θεῖα λαβεῖν. ὁ δὲ πονηρός τε καὶ φαῦλος, ὅσην ταῦτα

vt paré cum cæteris gratiam conſequeretur. Qua in re vſq; adeo impudenter ſe geſsit, vt nemo alius tale quid auſurus fuiſſe videatur, ne ipſa quidem impudétia excepta. Quid ergo Petrus? Neque hic oblitus eſt ſe eſſe Petrum; ſed ipſe, vt primus inter cæteros, ſemperque zelo pro gloria Dei inflammatus, Magum ſimul cum pecunia in perditionem miſit. Etenim vt aliis pietas & virtus ad ſuſcipiendum Spiritum ſanctum præparatio erat; ita huic pecunia, Quáquam ſi pecunia hanc gratiam conciliare ſolet, intereant oportet omnes virtutis & pietatis exercitationes quando ei, qui pecunioſus eſt, Spiritum ſanctum cum quiete efferre licet, non ſecus ac agrum aut domum. At vir bonus & induſtrius ne obolo quidé ad diuina dona comparanda eget. Improbus

χρήμα-

to plus numerorũ ſe poſſidere autùmat, tãto longius ab illis ſeparatur. Sic nunquam poſsidebit: ſed quamuis pecunias gratiæ accipiendæ cauſſa expenderit; & pecunias perdidit, & gratiam non obtinuit: nec gratia fuerit gratia, ſi non gratis, ſed pecuniis alicui concedatur.

Tametſi ſæpe contingit, vt qui magnis donis à Deo cumulatus eſt, ea extenuet, & ſic Deum quaſi de throno deturbare tentet, cum deceat, vt & exigua, dona cælitus data; (ſi quid tamen huius generis exiguum eſt) tanquam maxima & pretioſiſsima acceptemus; ſed talium nullus ſenſus erat Mago, qui cum Petro congreſſus, exiſtimabat ſe in hominem facilis, mollis & cauponarij animi incidiſſe; ſed mox didicit ſe impegiſſe in inuictum, atq; inexpugnabilem, & qui vocationem ſuam ipſis factis probaret. Vaniſsimus

χρημάτων οἴεται κτᾶσθαι, τοσοῦτον αὐτῶν γίνεται πορρωτάτω. οὕτως οὐδέποτε κτήσεται. ἀλλὰ κἂν χρήματα διδοὺς ἐστὶν ὅτε χάριν λαμβάνειν δοκῇ, χρήματα μὲν ἀπώλεσε, χάριτος δὲ οὐκ ἔτυχεν. ἡ γὰρ αὖ οὐδὲ χάρις ἡ χάρις ἦν, εἴγε χρημάτων ἀποδίδοσθαι ταύτην τις εἶχεν, ἀλλὰ μὴ προῖκα διδόναι.

Καὶ δὴ καὶ ὁ τὰ μεγάλα πρὸς θεοῦ λαμβάνειν, ὥς τι τῶν εὐτελῶν λογιζόμενος, καθαιρεῖν πειρᾶται θεόν. δέον καὶ τοῖς ἐκεῖθεν μικροῖς, εἴ τι τῶν ἐκείνου τοιοῦτον, ὡς μεγίστοις τε καὶ τιμιωτάτοις προσφέρεσθαι. ἀλλὰ μάγῳ τῶν τοιούτων σύνεσις ἦν οὐδεμία. Εὐενδότῳ μὲν οὖν καὶ μαλακῷ, καὶ καπηλικῷ τὸν τρόπον ᾠήθη τῷ Πέτρῳ Σίμων ἐντεύξεσθαι. ἤσθετο δὲ ἀσφαλεῖ προσβαλὼν καὶ ἀρρήκτῳ. καὶ φανερὸν ἔργοις τεθεμένῳ τὴν κλῆσιν. Μάταιος ἄνθρωπος, εἰ μήθ᾽

ὅτι

ὅτι κρείττους χρημάτων οἱ ἀπόστολοι συνεῖναι εἶχε. καὶ ἡ χάρις, ὡς οὐ δοῦλον, ἀλλὰ τῶν ὄντων ἐλευθερώτατο. ἢ ὅτι ποτέ τις ἂν εὕροι μεῖζον εἰπεῖν.

Ἀλλὰ γὰρ κείσθω δὴ τοὺς ἀποστόλους χρημάτων ἐρᾶν, πόθεν εἰς νοῦν τοῦτό γε λαβεῖν ἐτόλμησεν, ὅτι θεοῦ χάριν χρημάτων ὠνήσεται; ὡς ἡ δυσὶν, εἰ πνεῦμα μὲν ἂν αὐτόματον μὴ πνέῃ. βορέου τυχὸν ἢ νότου. μηδ᾽ ἂν ὅσοις κόσμος ἔχει χρήμασι κινηθῆναι. τὴν δὲ θείαν ἐπίπνοιαν, τὴν καὶ τοῦδε τοῦ πνεύματος ἀπαγγελικὴν καὶ κινητικὴν οἰκτρά τινα χρήματα καταβαλὼν πορίσεσθαι ἤλπισεν. ἐδόκει γε, μὴν ὁ μεγαλέμπορος ἀσμένην τοῖς ἀποστόλοις τὴν ἐμπορίαν αὐτῷ γενήσεσθαι. καὶ τὴν προσαγωγὴν τῶν χρημάτων προσχωρήσειν εὐπρόσωπον, πτωχοὶ γὰρ οἷς ταῦτα προσήγετο, καὶ χρημάτων πάντως

homo, ſi Apoſtólos pecuniis ſuperiores eſſe nõ vidit; & gratia adeo non eſt ſub ſeruitute, vt omnium rerũ ſit liberrima: vel ſi quid maius à quoq; dici poteſt.

Sed faciamus Apoſtolos pecunias amaſſe: vnde tamen huic in mentem venire potuit Dei gratiam pecuniis emi? Bellus homo erat. Si Spiritus ſeu ventus, Aquilonis putà aut auſtri, ſponte non ſpiret; non flabit, licet totius mundi pecunias pollicearis. At verò diuinum afflatum & ſpiraculum, quod ſpiritum profert & mouet oblatis miſeris quibuſdàm nummulis ſe adepturum ſperabat. Arbitrabatur nimirum egregius iſte mercator, Apoſtolis mercaturam ſuam iucundam, & oblationem pecuniarum perquam gratam acceptamq; fore; Pauperes enim erant, quibus pecu-

ἢ τῶν

niam offerebat, & pecuniarum quàm maximè indigi. At fugiebat enm horum egeſtatem inde naſci, quòd nihil à quoquã accipere ſuſtinerent; ſi enim viritim ꝑ numero eorum, qui Spiritum ſanctum acceperant, tantum accepiſſent, quantũ offerebat Simon; haud eos pro egenis, & qui ſua ope egerent, habuiſſet.

Et quidem Simon hũc in modum teſtatus eſt, quòd Petrum pro turpis lucri cupido & auaro reputarit, ſperaritq́; ſpiritũ in ſeruitutem etiam Magis dari poſſe. At Petrus commiſſum in ſe crimẽ, libenter ei condonauit, blaſphemiam verò contra Spiritum, ne ad aures quidem admiſit; ſed qui olim piſcator fuerat, nũc iterum gnauus piſcator efficitur. & tridente perditionis percuſſum eum, qui dignus erat perditione; ineuitabiliter,

ἢ τάχα δεόμενοι. ἐλάνθανε δὲ αὐτὸν, ὡς ἐν τεῦθεν τούτοις τὸ πένεσθαι, ἐκ τοῦ μηδὲν παρὰ μηδενὸς λαμβάνειν ἀνέχεσθαι. εἰ γὰρ κατ᾽ ἄνδρα τῶν λαμβανόντων τὸ χάρισμα τοσαῦτα τούτοις, ὅσα καὶ Σίμων, ἐδίδοσαν, οὐδ᾽ ἂν πτωχῶν δόξαν ἔλαβον παρ᾽ αὐτῷ, ἢ τῶν ἐκείνου πρὸς χρείαν ἥκειν τινός.

Ἀλλ᾽ ὁ μὲν Σίμων οὕτω καὶ Πέτρου φαῦλον φιλαργυρίας ἦθος κατεμαρτύρει. καὶ τὸ πνεῦμα δοῦλον καὶ μάγων ἤλπισε γίνεσθαι. Πέτρος δ᾽ ὑπὸρ ἑαυτοῦ μὲν, κἂν συνέγνω· τὴν δὲ κατὰ τοῦ πνεύματος. οὐδὲ μέχρις ἀκοῆς ὑπήνεγκε βλασφημίαν. ἀλλ᾽ ὁ πάλαι ποτὲ ἁλιεὺς καὶ πάλιν ἁλιεὺς ἀγαθὸς γίνεται. καὶ τῇ τριαίνῃ τῆς ἀπωλείας τὸν ἄξιον ἀπωλείας βαλὼν ἄφυκτα περιπείρει. οὐχ ὅτι γὰρ ὠνεῖσθαι, πάντως δέ που καὶ μεταπιπράσκειν τὴν

χάριν

χάριν ἔγνω διανοούμενον. εἰ γὰρ ἄξιος ἦν οὗτος ἀπωλείας καὶ πρόσθεν οἷς ταῖς γοητείαις πολλοὺς ἐξανδραποδιζόμενος, τὴν ἐπὶ ταύτην ἡγεῖτο, πόσων ὀλέθρων, οὐκ ἂν εἴη νῦν ἀξιώτατος, ὅς γε τὴν τοῦ χάριν οὕτω τυγχάνειν ὠνείρωξεν, εὔωνον ὡς ἂν εἴ τι τῶν ἐπ' ἀγορᾶς κειμένων ὠνίων. ἀλλὰ γὰρ ἦν μὲν τῶν ἐναντιωτάτων τῷ πνεύματι. καὶ μᾶλλον ἢ ὕδωρ πυρί. αὐτὸν δὲ τοῖς ἀξίοις τοῦ πνεύματος συντάττειν ἀναισχυντῶν δίκην αὐτίκα τοῦ θράσους ὑπεῖχε. τὸν γὰρ οὐκ ἐξ ἀγνοίας οὐδὲ συναρπασθέντα, ἀλλ' ἐκ προνοίας καὶ πανουργίας, οὕτως ἀνάξια προσφέρειν τῇ μεγαλειότητι πειρώμενον τοῦ Θεοῦ, λοιπὸν ἦν ἀποβάλλειν ὀλέθρῳ. ὃ δὴ καὶ Πέτρος ποιῶν τὰ δίκαια κρίνων ἐδείκνυτο.

transfigit: nō ſolum quia emere, ſed & quia vendere gratiam cogitabat. Si enim iſte prius quoq; exitio dignus fuerat, quòd multis per faſcinationes ſuas dementatis, ád exitium præiuerit, quot exitiis nunc digniſsimus nō eſt, qui diuinam gratiam ita venalem ſomniat, ſicuti in foro res venum proponūtur. Verum hæc ſpiritui magis, quàm aqua igni, aduerſabantur. Porro cum erubeſceret, ſe ad eorum cœtum, qui ſpiritu digni erant, aggregare; audaciæ ſuæ abſque mora pœnas luit: nam nihil aliud reſtabat, quàm vt is, qui non ex ignorantia, neq; impetu abreptus, ſed conſulto conſilio, & ex verſutia tam indigna magnitudini diuinæ affricare conabatur; in exitium mitteretur. Quod & factum à Petro, iuſtiſsimo iudicio.

Ὥστε κἂν ἐπὶ τὸν Γιεζῆ τις ἀναδράμῃ τῷ λόγῳ, Σίμων

Itaq; licet quis cogitatione ad Giezi recurrat,

ὁ δίκην

Simon pœna dignior exſtitit; neq; enim ſimilem euentum habuit, qui dona Syri malè emit: nam ibi alius erat, qui curationem dederat; alius, qui acceperat, quibus tertius ſuperueniens Giezi munera accepit, verum exiſtimans, ſe neq; vendere, neq; emere gratiam; neq; enim is ille erat, qui dederat; neque qui acceperat; ſed, ſanato iam Syro, accurrit, & munera ſibi depopoſcit. Quę omnia miniori reprehēſioni, quàm Simonem, obnoxium indicant. Quanquam ille pecunias accepit: hic dare promptus erat; quo fit vt illius auaritia deterior eſſe videatur, quàm Simonis liberalitas, cæterū pecunias amare, & Deum inhonorare velle, magno diſtant interuallo; & quāto, hoc poſterius priore ſceleratius & abſurdius eſt; tanto etiā Simon ma-

ὁ δίκην ὑποσχεῖν δικαιότερος. οὐδὲ γὰρ πρὸς ὅμοιαν κεχώρηκε τῷ κακῶς ὠνησαμένῳ τῶν δωρημάτων τοῦ Σύρου. Ἐκεῖ γὰρ ἄλλου μὲν ὄντος τοῦ τὴν θεραπείαν ὀρέγοντος, ἄλλου δὲ τοῦ λαμβάνοντος, τρίτος ὁ Γιεζῆ παρεισδὺς εἰλήφει τὰ δῶρα. οὐκ οἰόμενος, οὔτε πιπράσκειν, οὔτ᾽ ὠνεῖσθαι τὴν χάριν. οὔτε γὰρ αὐτὸς ἦν ὁ διδοὺς ταύτην, οὔθ᾽ ὁ λαμβάνων. ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι τῷ Σύρῳ τὴν θεραπείαν ὁμιλήσας πρὸς τὸ λαβεῖν ἅπαντα ἐκείνῳ, μετριωτάτην ἢ Σίμωνι τὴν κατηγορίαν εἰσάγει καίτοι χρήματα ἐκεῖνος μὲν ἔλαβεν. οὗτος δὲ παρέχειν ἕτοιμος ἦν. ὡς τὴν ἐκείνου φιλαργυρίαν χείρω δοκεῖν τῆς τοῦ Σίμωνος ἐλευθεριότητος. ἔστι δ᾽ οὐ μέτριον τὸ μέσον τοῦ τε χρήματα φιλεῖν, καὶ τοῦ τὸν θεὸν ἀτιμοῦν βούλεσθαι, ἀλλ᾽ ὅσῳ τοῦ προτέρου τὸ δεύτερον ἀσεβέστερόν τε καὶ ἀτοπώτερον, τοσούτῳ καὶ Σίμων

τοῦ Γιεζῆ μᾶλλον ἂν εἴη πρὸς ἀρὰν ἐπιτηδειότερος. καὶ μὴν καὶ εἰ μὴ τὸν πρώτως τὴν κακίαν ταύτην ἐκρήξαντα συναπολέσθαι τῷ κακῷ κινήματι κατεδίκασε Πέτρος, πόσους ἂν ἡμῖν οἴοι τότε Σίμωνας ἀναστῆσαι τὸν πονηρὸν, ὁπότε μηδὲ τὴν ἀρχὴν βληθεὶς καὶ πεσὼν ἠρεμεῖν, οἷς πεῖραν εἰλήφει τῆς ἥττης.

Οὐ μὴν ἀλλ᾽ οἷ βαδίζων ὁ λόγος ἠπείγετο δεῖξαι βουλόμενος, καί γε πολλαχόθεν δείξας ἀρκεῖν τοῖς ἀποστόλοις, εἰς μετάδοσιν τοῦ χαρίσματος, καὶ χειρῶν μόνην ἐπίθεσιν. ἰδιῶται γὰρ ἐκεῖνοι καὶ ἄτιμον καὶ πένητες ἰδεῖν, ἐκεῖνα φιλοτίμως παρεῖχον ἃ μηδ᾽ ἂν τὸν σοφώτατον εἴπῃς, καὶ ᾧ τὰ πολλὰ κεκτῆσθαι δόξαν παρέχει, τοῦ καὶ τῶν ἄλλων τι πλέον ἔχειν. πάλιν δὴ θεὸν ἐν ἀνθρώποις, εἰ καὶ μὴ θεὸς ἄνθρωπον προσλαβών. πάλιν κάθοδος ἄρρητος. πάλιν

gis, quàm Giezi maledictioni idone⁹ erat, Atqui ſi Petrus auctorem huius improbitatis ſimul cum ipſa improbitate non ſtatim oppreſsiſſet; quàm multos malus dæmō excitaret Simones, quando necdum, licet confeſtim ab initio ſauciatus & proſtratus, quieſcere nouit, cladis acceptæ memor.

Verumenimuerò, quò oratio in progreſſu proũehitur, dum oſtendere cupit, quod & ſæpius oſtendit; Apoſtolis ad largitionem doni cœleſtis, ſufficere ſolam manuum impoſitionem: qui enim aſpectu erant indocti, inglorij, & egeni, illa effusè ſubminiſtrabant, quæ nec ſapientiſsimus, nec cui ingentes gazæ, quibus alios ſuperabat: inſignem gloriam peperiſſent, præſtare poterat. Iterum Deus inter homines verſatur: quamuis denuò non aſ-

ſumptus Deus. Iterum ineffabilis deſcēſus eſt. Iterū myſteriū, Et Apoſtoli ad vtrumque myſterium apti,& incredibili alacritate miniſtrare parati, & vt verbo dicam; omnibus aliis omiſsis, ora verbi, & Spiritus inſtrumenta, & per hęc etiam primæ mētis effigies] ac imitationes quædam effecti ſunt. Poſſunt porro Apoſtoli etiam in ſomno & ſecūdum quietem intelligere ſpiritum, qui quæ faciēda ſint ſuggerat, in eisq́ principalem rationis partem, quibuſcunq́ figuris placuerit, formet; & quæ pati oporteat, pręmoneat; & quem in locum mittendi ſint, doceat, hic quidem in Ioppen ille in Macedoniam: neceſſe enim eſt, vt & illi, qui ibi degunt, accenſeantur eorum numero, qui ſaluantur.

μυστήριον. καὶ οἱ ἀπόστολοι πρὸς ἑκάτερον ἁρμοζόμενοι τὸ μυστήριον, καὶ ὑπηρετεῖν ἕτοιμοι. καὶ τὸ πρόθυμον ὅσον ἡλίκον. ὡς ἔπος εἰπεῖν, πάντα γε ἀφελόντα τὰ ἄλλα, στόματα τοῦ λόγου, τοῦ πνεύματος ὄργανα. καὶ διὰ τούτων τοῦ πρώτου νοῦ τύποι τε καὶ μιμήματα. καὶ πρόσεστι τὸ καὶ καθ' ὕπνους συνιέναι τὸ πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις. καὶ ἃ χρὴ ποιεῖν ὑποτίθεσθαι. καὶ τυποῦν τὸ ἐν αὐτοῖς ἡγεμονικὸν εἰς ἃ δὴ βούλεται. καὶ προλέγειν ἅ τε παθεῖν δεῖ. καὶ τίς ὁ χῶρος καθ' ὃν δεῖ καὶ πέμπειν τοῦτο μὲν εἰς Ἰόππην. τοῦτο δ' αὖ εἰς Μακεδονίαν. δεῖ γὰρ πάντας καὶ σοῦ, ἐκεῖ τῶν σωζομένων γενέσθαι.

Cęterum Apoſtoli neq́ in manifeſtiſsimis periculis defecerunt à pactis cum Magiſtro initis; ſed ſi cui fides non tantum in

Οἱ δ' ἀπόστολοι, οὐδ' ἐπὶ προδήλοις τοῖς κινδύνοις, συνθηκῶν ἐξιστάμενοι τῶν, πρὸς τὸν διδάσκαλον. ἀλλὰ γὰρ εἴτῳ μὴ ἐν τῷ βλέπειν ἡ

πίστις

πίστις μόνον, καὶ περικνισά-
μενοι. καὶ περιτρέχοντες. καὶ
τοῖς δεινοῖς ἐμπομπεύοντες,
καὶ πρὸς τὰς ὀδύνας ἁμιλ-
λώμενοι τὰς ἐκεῖθεν. δεινὸν
γὰρ ἐποιοῦντο, εἰ δήπου ψυχῆς
ἀλήπτου, σώματος ἀλγη-
δόνες γένοιντο κρείττους. καὶ
εἰ δήπου ψυχῆς ἀποστολικῆς,
ἀποστολικὸν σῶμα ἀπολει-
φθείη, καὶ ὀκλάσαν, οὐκ ἂν
εἴη εὖ ἔχον ἕπεσθαι. ὑπέρευ-
γε ὡς ἀηττήτου ταύτῃ ψυ-
χῆς· καὶ σώματος τὰ ἴσα τῇ
ψυχῇ βλέποντος. καὶ ἀμφοῖν
πολὺ τὸ γενναῖον ἐπιδεικνυ-
μένων, ἦ ἀμήχανον φάναι.

oculis reſidet; is videbit
eos ad pericula prius eti-
am exſurgere; præcurre-
re, & in aduerſis trium-
phare; & cum cruciatibus
inde ortis fortiter confli-
gere ſolitos, graue enim
ducebant, ſi, animâ illæ-
ſâ, corporis dolores ſu-
periores euaderent; & a-
liquando ab Apoſtolica
anima Apoſtolicum cor-
pus deſereretur, debilita-
tumque probè ſequi non
poſſet. Præclariſsimè: vt
anima inuictam ſe præſti-
terit, corpuſq; paria cum
anima fecerit, & quàm
generosè anima & corpus
ſeſe geſſerint; nullis verbis explicari poteſt.

Καί μοι πάλιν ὁ λόγος,
τίς ἂν εἴποι μοι, πῶς ἐπὶ τοὺς
κινδύνους περιηνέχθη τῶν
ἀποστόλων; ἀλλ᾽ ἐπαναγέτω
πάλιν ἐφ᾽ ἑαυτὸ τοῦτον τὸ
πνεῦμα. καὶ δεικνύτω οἷς
οὐδέν τι μᾶλλον ἐπίφθονον οὐ-
δὲ προσκορὲς, περὶ τούτων
λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότε-
ρον, ὅτι τοῦτο τῷ Παύλῳ πα-

At quis mihi indicet,
qua ratione ſermo iterū
ad Apoſtolorum pericu-
la delatus ſit, quem ſpiri-
tus rurſus quaſi domum
reducat; & oſtendat illis;
quibus nihil aut ad inui-
diam, aut ad ſatietatem
generandam accommo-
datius eſt, quàm de his
vel dicere vel audire ali-

quid noui; etiam Paulo ſpiritum adſtitiſſe. Documento ſit vipera in Melita Inſula; quam ita tractauit, vt non videretur eſſe vipera, vel potius, vt ipſe Paulus non homo, ſed Deus cenſeretur. Addatur & hæc, quã in præſentia prætermittere, parum feſtiuum eſſet, Melitenſium nimirum de Paulo, tanquam de homicida, ſuſpicio, qua prius imbuti fuerãt, & mutatio eiuſdem in contrariam prorſus opinionem, & iuſtitia ab illis deprehenſa, forſan & laudata, ita vt nihil eis obſtaret, quò minus arcana eius penetrarent, quippe qui miraculo iam cederent; & cum mutatione rei ſuſpiciones quoque mutarẽt. Noſtis ipſimet, me itidem tacente, quantam gloriam & venerationem hæc res conciliarit Paulo, vel potius ante Paulum, Deo Pauli. Si enim præco ſic ſuo miraculo viros illos permouere potuit, vt ex improuiſo

ρὸν, καὶ τ' ἄλλα παρεῖχεν ἐργάζεσθαι. καὶ τὴν ἔχιδναν τὴν ἐν μελίτῃ, μηδὲ δοκεῖν ἔχιδναν παρεσκεύασεν, ἢ μᾶλλον θεὸν τὸν Παῦλον ἀλλ' οὐκ ἄνθρωπον ἔτι δοκεῖν. λεγέσθω καὶ ὅπερ ἐντεῦθεν παριδεῖν οὐκ ἂν γένοιτο χάριεν, ἡ τῶν μελιταίων ὡς περὶ μιαιφόνου τοῦ Παύλου τὸ πρότερον δόξα. καὶ ἡ μετὰ τοῦτο πρὸς τοὐναντίον ἅπαν τῆς δόξης ἀντιμετάστασις, καὶ ἡ δίκη καταλαμβανομένη μὲν ὑπ' ἐκείνων, τάχα καὶ ὑμνουμένη. εἶτ' αὐτίκα μηδέν τι πρὸς αὐτὸν ὂν τοῖς ἀδήλοις ἐμβατεύειν αὐτῆς, καὶ εἰκάντων τῷ θαύματι καὶ συμμεταβαλόντων τῇ μεταβολῇ τοῦ πράγματος, καὶ τὰς ὑπολήψεις. ἴστε καὶ ὑμεῖς κἂν μὴ λέγω πόσην εἰσέφερε δόξαν καὶ τιμὴν Παύλῳ τὸ πρᾶγμα. καὶ δὴ καὶ πρὸ Παύλου τῷ τούτου θεῷ. εἰ γὰρ ὁ κήρυξ οὕτως ἐκκαλέσασθαι τοὺς ἄνδρας ἔσχε τῷ θαύμα-

τι, ὡς

τι, ὡς ἀθρόον ἐκ φαυλοτέρας τῆς ὑπονοίας ἐπὶ τὴν ἀρείσην μεταπηδῆσαι, τί ἂν εἴποις τὸν κηρυττόμενον;

Προσκείσθω καὶ κεῖνα τοῦ γὰρ αὐτοῦ πνεύματος, ἃ καὶ ποτε προσετέθη τῷ θαύματι. καὶ λεγέσθωσαν νόσοι φυγαδευόμεναι, ἀπορώτεραι πᾶσαι μένειν ἢ καὶ ἀνθίστασθαι. καὶ ἡ πρὸς καιρὸν τῷ Ποπλίου πατρὶ παρουσία τοῦ Παύλου. τό τε σύμπαν εἴ τις ἀξιοίη ζητεῖν ἢ ἐνταῦθα τοῖς νησιώταις τῶν πραγμάτων κατάστασις, ὡς ἀγαθῶν εἶναι τῶν μεγίστων ἀπόλαυσις. καὶ οἵα οὐδενὸς ἄλλου δόξα, τῶν εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν οἰκησάντων τὴν νῆσον καὶ Παῦλος ἀποκρύπτων εἴ τις που θεῶν ἦν ἐν ἐκείνοις, καὶ θεὸς εἶναι δοκῶν. πάλιν γὰρ καὶ πολλάκις εἰς τοῦτό μοι τὸν λόγον τοῦ πράγματος ἡδονὴ φέρει. καὶ πρόσεστι τὸ μὴ παρὰ λόγον. καὶ γὰρ εἰ τοῦτό γε ἀποχρεῶν εἰ δόξαν θεώσεως

depoſita deteriore opinione ad meliorem tranſirẽt; quid de ipſo, qui prædicabatur, ſuſpicabimur?

Adiungãtur & illa eiuſdem namq; ſunt ſpiritus, quę & tunc miraculo circa viperam adiecta ſuerunt; enumerentur, inquam, fugati morbi, omnes infirmiores, quàm vt reſiſterent, & Pauli conuerſatio ad tempus cum Publij patre; ſi quis verò omnia penitius ſcrutari velit, is intelliget, Inſulanis eum ſtatum inde prouenıſſe, qui illis ingẽtium bonorum fruendorum copiam ſuppeditaret; & eam gloriam parere, qua maiore in eum vſq; diem nullus ex Inſulæ indigenis claruerat. Et Paulus quidem occultabat num quis Deus inter illos verſaretur, tametſi videretur eſſe Deus. Iterum enim & ſæpius rei ſuauitas & iucunditas, huc me trahit nec præter rationem; nam à pernicioſiſsimis quidem

aliquid nocumenti accipere poſſe; iure optimo Paulus habitus eſt Deus; & ſi is, qui maiora, quàm pro hominis facultate, beneficia cõferre poteſt, Deus cenſetur; neq; hoc Paulo deficit. nam hoc erat quaſi inſigne Pauli, vt vbiq; terrarũ plus quàm homo, haberet, & valeret; & qnæ aliis præſtitu erant impoſsibilia; hæc præſtare pronum ei ac procliuę eſſet; quodq; dictu maximum & admiratione digniſsimum; captiuus tenebatur; neq; vlla ei in libertatem ſeſe aſſerendi facultas ſuppetebat; nec quod eò veniſſet, ex arbitrio eius acciderat, nec in manu eius erat, rebus ſuis vti, & eis, vbi & quo modo vellet: pro libitu adeſſe. Iſtę tamen, in hoc ſtatu conſtitutus, morbis medebatur; & facillimè reſtituta ſanitate ab aduerſa valetudine liberabat; & quę quis in hac vita optare poterat; promptiſsimè largiebatur.

τὸ μηδὲν μηδ' ὑπὸ τῶν ὀλεθριωτάτων παθεῖν εἶναι οἷόν τε, πάρεστι Παῦλος θεὸς εἰκότως εἶναι δοκῶν. καὶ εἰ δή τις τὸ μείζω ἢ κατὰ ἄνθρωπον εὖ ποιεῖν δύναται, πρὸς θεοῦ οἴεται, οὐδὲ τούτου Παῦλος ἂν εἴη ἀπολειπόμενος. καὶ γὰρ ἐκεῖνό γε ἦν Παύλου, τὸ πανταχοῦ πλέον ἔχειν ἀνθρώπου. καὶ ὧν ἀπορία τοῖς ἄλλοις ταῦτα ἐκείνῳ εὐπορεῖν εἶναι χρῆναι. καὶ τὸ δὴ πάντων μέγιστον εἰπεῖν καὶ θαυμάσαι, δεσμώτης μὲν ἦν. καὶ οὐδ' ὅσον εἰς ἄνδρα ἥκεν ἐλεύθερον μετεῖχεν ἀδείας. οὐδ' ἐπ' αὐτῷ γε ἦν, οὐδὲ τὸ ἐκεῖσε ἀφῖχθαι, οὐδ' αἵρεσις προὔκειτο τοῖς καθ' αὑτὸν χρῆσθαι καὶ πρὸς ἐκείνοις γίνεσθαι ἔνθα ἂν ἢ καθ' ὃν βούληται τρόπον. ὁ δὴ τοιοῦτος καὶ οὕτω τῶν περὶ αὐτὸν ἔχων, νοσημάτων μὲν ἀπέλυε. πρὸς δὲ ὑγείαν εὐχερέστατα ἐπανῆγε, καὶ τοῦ κακῶς ἔχειν ἀπήλλαττεν. καὶ ὅ τις μᾶλλον τῶν ἐν τῷ βίῳ πάντων ἂν εὔξαιτο ῥᾷστα παρεῖχε.

Τοιαῦτα

Τοιαῦτα ἐπὶ τοῖς ἀποστόλοις καὶ οὕτως ἔχοντα τὰ τοῦ πνεύματος. εἰ μὲν μὴ τῆς ἀξίας ὡς πορρωτάτω λεχθέντα καὶ ὑμνηθέντα, τῷ πνεύματι χάρις. εἰ δ᾽ ὃ καὶ μᾶλλον τίθεμαι πορρωτάτω, συγγνώμη πρῶτα μὲν ἐκεῖθεν ἡμῖν καταπέμποιτο· καὶ γὰρ οὖν γόνυ κλίνω καὶ ὑποπεσὼν δέομαι. καὶ γὰρ τοῦ γε κατὰ δύναμιν οὐκ ἐνέλιπον. ἔπειτα δὲ καὶ ὑμεῖς ὦ παρόντες, κύριοι γνώμης ὄντες εὐγνωμονέστερον εἴη τέως μου τοὺς λόγους ἀκηκόοντες, καὶ μέχρι δὴ καὶ εἰς πέρας ἀκούσοντες εἶεν. τί δή μοι τὸ ἐπὶ τούτοις εἰπεῖν;

Αἰσθάνομαι μὲν πάλαι τινὰς τοῦτο προσδοκοῦντας, εἴ που τοὺς ἀποστόλους τοῖς ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἐπ᾽ εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ λάμψασι παραβάλοιμι. καὶ τόγε ἀπ᾽ ἐμοῦ, πρόθυμον. οὐδεὶς γὰρ ἡμῖν τῶν πρωτείων ἀμφισβητήσει. οὐδὲ ἀγωνιεῖταί περὶ τῆς νίκης. πλὴν ὅτι καὶ ὑπείξουσι πάν-

Hæc & alia huius generis ſpiritus fecit in Apoſtolis: quæ ſi pro dignitate dicta & celebrata ſunt, gratia ſpiritui; ſi autem, quod magis ſuſpicor, à dignitate rerũ quàm longiſsimè aberraui, venia mihi detur: quam etiam flexis genibus & humi ꝓcumbens peto; conſcius mihi ſum, me nihil eorũ, quæ vires meæ ferebant, prætermiſiſſe. Vos verò auditores, mentis veſtræ & ſententiæ Domini, qui hactenus me magna beneuolentia audiiſtis, eandem ad finẽ vſq; mihi exhibere dignemini. Quid amplius dicere oportet?

Iam dudum ſentio aliquos exſpectare, an non Apoſtolos comparem iis, qui ex omni æuo pietate & virtute claruerunt. Et hoc mihi promptum eſt: nullus enim Apoſtolis de principatu litem mouebit; neq; de victoria concertabit: ſed omnes ſponte cedẽt, & gloriæ primat

 tus

Apoſtolis tribuēt. Quod mihi vel maximè perſuadet conatum hunc comparationis, non eſſe ſtudio magno dignum. Si enim non pateret omnibus, quod illis decantatis & celebratis ab omnibus conceditur, forſan oratio aliquid leuamenti inueniſſet, cum verò horum dignitas & celſitudo, non ſinat, vt quenquam ante illos admiremur; omneſque illis quaſi de via decedant; quid quis dicendo amplius effecerit; quā vt ſuperfluus iudicetur; quando etiam illi, qui penitus ſilet, fas eſt, abſq; vlla contradictione, omnium calculis, primas Apoſtolis elargiri? Nullum enim ex omni mortalium numero inuenire eſt; qui cum audit Apoſtolos coryphæos & principes nominari, animo non ſtatim aſſurgat; pronuncietque eos omnium aliorum coryphæos & principes eſſe.

πες, καὶ παραχωρήσουσι τοῖς ἀποστόλοις τῆς δόξης. ἐμὲ δὲ τοῦτο μάλιστα μηδέν τι σπουδαῖον εἶναι τὸ πρᾶγμα πείθει. εἰ γὰρ μὴ πρόδηλον πᾶσιν ἦν τὸ παρὰ πάντων συγκεχωρηκὸς τοῖς εὐφημουμένοις, τάχα ἄν τινα καὶ παραμυθίαν τοῦτο τῷ λόγῳ παρείχετο. ἐπεὶ δὲ τὸ τούτων ἀξίωμα καὶ τὸ ὕψος, πρὸ αὐτῶν οὐδένα θαυμάζειν ἐᾷ, καὶ πάντες αὐτοῖς ὑπεξίστανται, τί τις ἂν πλέον δόξαι ποιεῖν, ἢ τί δή ποτε περιττὸς εἶναι βουληθείη τοῖς λόγοις, ὁπότε καὶ μηδὲν περὶ τούτου γε εἰπόντι πρόσεστι τὸ πάντας αὐτοῖς ἀναντιρρήτως τὰ πρῶτα τῶν ψήφων νέμειν; καὶ γάρ τοι καὶ οὐδενὶ τῶν ἁπάντων ἐστὶ περιτυχεῖν, ὃς τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων ἀκούσας, οὐκ εὐθὺς τῇ ψυχῇ διανίσταται, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀποφαίνεσθαι κορυφαίους.

Καὶ δημοτελὴς αὕτη δὴ δόξα παρὰ τοῖς Εὐσεβέσι καὶ ἀσφαλεστάτη πασῶν ἔχουσα· μηδένα τῶν ἐν οἱῳδήτινι τέλει κατειλεγμένων, μηδ᾽ ἐξ ἴσου τοῖς ἀποστόλοις γίγνεσθαι ἔχειν. οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε τῶν τὰ ἀσφαλῆ κρίνειν εἰδότων, ὅπου δὴ καιρὸς τῶν ἀποστόλων μεμνῆσθαι, καί τινας ἑτέρους παράγειν, ἄλλο τε αὖ καὶ μὴ κατὰ ταῦτα θαυμασθησομένους. ὡς δὴ τῇ τούτων παραθέσει, τῶν ἀποστόλων τὸ μεῖζον ἐξόντων· ὥσπερ οὐδὲ τοῦτό γε τῶν ἀποστόλων, τὸ μὴ πᾶσαν θέσθαι σπουδὴν, πάντας ἐν πᾶσιν ὑπερβαλέσθαι· ὡς μηδενὶ διδόναι τῷ μεγέθει καὶ πλήθει τῶν κατωρθωμένων, παραθέσεως πρὸς αὐτοὺς χώραν. οὐκοῦν οὐδὲ τὸν ἥλιον παράγοντες, καὶ ἑκάστῳ τῶν ἀστέρων παρατιθέντες τε καὶ ἀντεξετάζοντες θαυμασόμεθα. ἅλις γὰρ αὐτὸς αὑτοῦ μετρήσει καὶ κάλλος καὶ μέγεθος. ἆρ᾽ οὖν ὁρᾷ ἐστιν, ὅπως οὐ προσέστη τὴν πρὸς

Et hæc vulgata eſt apud pios, & omnium tutiſſima perſuaſio, neminem mortalium, quocunque tandem ſtatu inſignium, Apoſtolis æquiparari poſſe. Non enim eos, qui acriter rem diiudicare norunt, decet, vt cũ Apoſtolorum mẽtio incidit, adducant alios, admiratione quidem, ſed non inſtar iſtorum dignos; quia his quoq; in comparationẽ adductis, Apoſtoli excellentiores apparebunt: quemadmodum & hoc inprimis Apoſtolicũ eſt, omni induſtria adniti, vt omnibus antecellant, vt ob magnitudinẽ & multitudinem rectè factorũ nullus omnino vlli comparationi relinquatur locus. Neq; ſi ſolem in medium producamus, & cũ qualibet ſtella conferamus & accuratè componamus, magis eum propterea admirabimur; ſatis enim ipſe ſuam magnitudinem & pulchritu-

dinem teſtatur. Apparet igitur collationem Apoſtolorum cum cæteris, decorè nõ poſſe inſtitui; & ſi inſtituatur, nullius ponderis & valoris eſſe. De his igitur ſi quis mecum ſentit rectè ſentit: At oportet, vt oratio his diuɇtius nõ immorans, ad vlteriora progrediatur.

Quod ſi quis ſtudioſius hæc excuti volens, exiſtimat, nihil præter decorũ actum iri, ſi Apoſtoli inter ſe conferantur, ſolos enim, ſi fas eſt dicere, ſibi & æquales & ſeipſis præſtantiores eſſe; hic etiam, iudicio meo, leges collationis & comparationis neſcit. Par enim eſt, vt intrepidè loquamur; credamusꝙ hoc ex Apoſtorum mente eſſe; ſi quis ad gratiam nihil dicere, & nihil auribus dare cõſueuerit. Deinde ſi inuicem, id quod ſunt, rebus geſtis æquales eſſe demonſtrare quiuerit; nam omnibꝰ cognitu eſt facillimum,

τοῦ ἄλλους ἀντεξέτασιν τῶν ἀποστόλων εὐπρόσωπον αὖ προσιέναι, καὶ προσίοι, μὴ δὲ ἔργον εἶναι ταύτης ἐν τῷ παρόντι μηδέν. Τοῦτο μὲν οὖν εἴ τις οὕτως ὡς ἐγώ φημι δεῖν οἴεσθαι κρίνει, κάλλιστα κρίνει. ἐ ἀπόχρη μηδὲν πλέον τοῖς εἰς ταῦτα ἔχουσιν ἐμβραδύνοντα λόγοις, τοῦ πρόσω ἔχεσθαι.

Κἀκεῖνο δ᾽, εἴ τις ἐμοὶ ταῦτα σπουδάσαι θελήσας, ἐντὸς τοῦ καλῶς ἔχοντος οἴεται, παραβαλεῖν ἀλλήλοις τοὺς ἀποστόλους μόνοι γὰρ, εἰ θέμις εἰπεῖν, ἀλλήλοις καὶ ἴσοι καὶ κρείττους, καὶ οὗτος ἐμοὶ δοκεῖ νόμους αὖ εἰδείη παραβολῆς τε καὶ παραθέσεως. δεῖ δὴ τεθαῤῥηκότως προσιέναι τοῖς λόγοις. καὶ νομίζειν πρὸς γνώμης εἶναι τοῦτο δὴ καὶ τοῖς ἀποστόλοις· εἴ τις ὑψηλότερος ὢν τοῦ γε πρὸς χάριν λέγειν. ἔπειτα καὶ ἀλλήλοις αὐτοὺς, ὅ περ εἰσὶν, ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἴσους καὶ τοῖς λόγοις ἔχοι δεικνύναι. καί τοι, τοῦτο καὶ φανερώτα-

πὸν

τὸν ἔστι πᾶσι γνῶναι, ὡς ἀ-
πανταχοῦ τε τῆς τοῦ λόγου
πραγματείας ἡμῖν ἐσπού-
δασται καὶ πεπόνηται. καὶ σκο-
πὸς οὗτος δὴ τοῖς ἐπαίνοις,
πάντα πρὸς ἓν τοῦτο συνε-
λαύνων τε καὶ συνείργων εἰς
μίαν δὲ ἀλλὰ κἀνταῦθα γε-
νομένοις τοῦ λόγου, καὶ οὐ πάν-
των μάλιστα τούτου καιρὸς,
χρηστέον αὖ εἴη τῇ προθέσει
ἐπιτείνοντας τὸ ἐφάμιλλον.
καὶ ἀπολαύοντας τῆς τὴν
ἰσότητα πρεσβευούσης εὐφη-
μίας τῶν ἀποστόλων. τί δὴ
Παῦλος ἡμῖν τὸ ἑαυτοῦ μέ-
ρος ἐνταῦθα προβάλλει; καὶ
ἀκούετε ὡς ὑπερφυές. εἴτε
γὰρ καὶ ἄλλῳ τῷ σκοπεῖ τις εἰ
πρόσεστιν, ὄψεται προσὸν οὐ-
δενί. εἴ τέ των ἐπ' ἄλλοις πα-
ραδόξως προβάντων πρὸς
θαῦμα ἐφέλκεται, πάντα
μικρὰ δόξει παραβαλεῖν,
καὶ οἷον πρὸς πέλαγος ποτα-
μός. οἶδα φησιν, ἄνθρωπον,
ἑαυτὸν λέγων, ὁ ὑπὲρ ἄν-
θρωπον, εἰς τρίτον οὐρανὸν
ἁρπαγέντα, καὶ εἰς παράδεισον αὖθις, καὶ ῥημάτων ἀρρήτων
ἀκού-

nos in id toto orationis
decurſu, vnicè incubuiſ-
ſe; & laudationibus iſte
finis propoſitus eſt, vt o-
mnia ad vnũ contrahant
& conducãt. Et quia huc
proceſsit oratio; quodq́
opportunitas maximè e-
xigit, vtendum eſſe cen-
ſeo ratione, quæ ad pari-
tatem ducit, fruendumq́
æqualitatis inter Apoſto-
los præconio. Et Paulus
quidem ſuas partes nobis
hic concedit; attendite,
quàm ingenioſè. nam li-
cet quis circũſpiciat, num
alteri cuiquam conueni-
at animaduertet, nulli al-
teri conuenire, & ſi quid
ſupra admirationẽ cum
aliis geſtum adducatur,
omnia ad comparationẽ
minuta videbũtur, & ve-
lut fluuius ad mare. Scio,
inquit, hominem, de ſe-
ipſo loquens, is, qui ſupra
hominem erat, in tertium
cœlum raptum; & in pa-
radiſum, & ineffabilia
verba audiuiſſe, quæ non

eſt fas eloqui homini. O miraculũ. Homo in tertium cœlum aſcendens; In cœlum homo? Qualibus alis ſubleuatus? Quibus tranſmiſſus ſcalis? Quo altiſsimorum montium adminiculo vſus? At non dixit, Aſcendens; ſed Raptus. O ꝓdigium. Maius miraculum narras. Diuinam rem commemoras. Nunquam homo raptus fuiſſet, Deo nõ aſſumente. Homo nunquam ad cœlum raptus eſſet, qui cœlo dignus nõ eſſet. Deus non rapuiſſet, qui ſe Deo dignum non reddidiſſet. cœlũ non recepiſſet; cui de rebus terrenis derelinquendis aſsidua meditatio non fuiſſet. Aſſumptus eſt etiam Helias, ſed quaſi in cœlũ; & neq; primum cœlum tranſgreſſus. At Paulus tertium quoque tenuit.

Quidam itidem ex Prophetis dicit, *ſe vidiſſe ſe-*

ἀκούσαντα, ἃ μὴ θέμις ἀνθρώπῳ λαλεῖν. ὢ τοῦ θαύματος. ἄνθρωπος εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀναβάς; εἰς οὐρανὸν ἄνθρωπος; ποίοις πτεροῖς κουφισθείς; ποίᾳ παραπεμφθεὶς κλίμακι; τίνι τῶν ὑψηλοτάτων ὀρῶν ἀφετηρίᾳ χρησάμενος; ἀλλ' οὐκ ἀναβὰς εἶπεν, ἀλλ' ἁρπαγείς; τοῦ τεραστίου. Μεῖζόν μοι λέγεις τὸ θαῦμα. θεῖον διέξει τὸ χρῆμα. ἄνθρωπος οὐδέποτ' ἂν ἡρπάγη. μὴ θεοῦ προσλαμβάνοντος ἄνθρωπος οὐκ ἂν ἡρπάγη πρὸς οὐρανὸν μὴ τοῦ οὐρανοῦ γενόμενος ἄξιος. θεὸς οὐκ ἂν ἥρπασε τὸν οὐχ ἑαυτὸν ἄξιον αὐτοῦ παρασκευακότα. οὐρανὸς οὐκ ἂν ἐδέξατο, τὸν δὲ μὴ μελέτην ἀεὶ τὴν τῶν γηΐνων ἀπόθεσιν ἐποιεῖτο. ἀνελήφθη καὶ Ηλίας. ἀλλ' ὡς εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ οὐδὲ πρῶτον οὐρανὸν ὑπερκύψας. Παῦλος δὲ καὶ τρίτον διέσχεν.

Ηδη δὲ καὶ προφήτην ἕτερος ἰδεῖν εἶπεν ἐπὶ θρόνου

τὸν

τὸν κύριον. ἀλλ᾽ εἶδεν ὄντινα δή ποτε τρόπον, εἶδεν οὐχ ἁρπαγείς. οὐδὲ τῷ βλεπομένῳ συνών. Παῦλος δὲ τηλίκα τε εἶδε, καὶ τίνι συνεῖναι εἶχεν ἐπὶ τοῦ τρίτου οὐρανοῦ, κἂν μὴ λέγω, συλλογίζεσθαι πάντας οἴομαι. Ἔνθους γίνομαι ταῦτα λέγων. οὐκ ἔχω πῶς ἐμαυτὸν ἐπίσχω. ἐβουλόμην πόῤῥωθεν γοῦν ἐκεῖ τὸν Παῦλον ἰδεῖν ἐπὶ τῆς περιφανοῦς ταύτης αὐτῷ δόξης. ἀλλὰ διατειχίσματά μοι στεῤῥὰ, καὶ διοτέλειαν πᾶσαν ὑπερφρονοῦντα, τῶν οὐρανῶν τὰ παραπετάσματα. οὐδὲ τὸν νοῦν ἐκεῖσε καθαρῶς δύναμαι πέμπειν. τί οὖν; ἀκούσομαι μόνον ἐκεῖθεν ἐλθόντος καὶ διηγουμένου τούτου τοῦ Παύλου, καὶ θαυμάσομαι. καὶ προσκυνήσω τὸν μόνον τοιαῦτα ποιεῖν δυνάμενον. καὶ ὁμολογήσω χάριτας τῷ τὴν ἡμετέραν φύσιν οὕτω μεγάλων ἀξιοῦντι χαρίτων. ἀλλ᾽ ὅτι μὲν ἡρπάγη Παῦλος, καὶ οἶδε καὶ ἀποφαίνεται. εἴτε δὲ ἐν τῷ

dentem Dominum ſuper thronum. ſed vidit quomodocunque. Vidit non raptus, neque præſens ei, quem vidit. Paulus verò qualia vidit, & cui in tertio cœlo præſens? etiam me ſilente, omnes id colligere & intelligere reor. Extra me rapior, cum de his ſermocinor, neque me continere valeo. Voluiſſem Paulum in hac ſua illuſtri gloria eminus cōtemplari; ſed valida obſtant interſtitia, omnemque viſioné arcentia cœlorum obſtacula. Neque mentem in cœlum purè tranſmittere queo. Quid igitur? Audiam ſolummodo eum, qui inde venit, Paulum, & admirabor, & venerabor eum ſolum, qui hoc facere potuit: & gratias agam ei, qui noſtram naturam tantis gratiis cumulare dignatus eſt. & quidem Paulum raptum eſſe, nouit ipſe & fatetur: ſiue in corpore.

σώματι

ſiue extra corpus, id in ambiguo relinquit. Cæterũ mihi videtur ex ſubmiſsione hæc dicere; ſi enim & hominem nouit, & exprimit eum, qui raptus eſt; planum fit, etiamſi id occultare conetur; eum cum corpore eò delatum eſſe: homo enim neutrum eorum eſt, ex quibus componitur, ſed eſt ſimul vtrunque.

Circumfertur eiuſmodi fabula à fabulatorib⁹, & qui propriæ turpitudinis monumenta reliquerunt, conficta, in qua ſi quid fide dignum inſit, quanta mox bone Deus, turpitudo inde emicat? ſi verò, vt eſt, pro fabula habeatur, mendacij ſimul & turpitudinis indicium exhibebit. Fabula eſt iſta. Aloidas cum Pelio monti Oſſam impoſuiſsét, iter ad cœlum affectaſſe. Porro licet fabula ſit, & omnia fictè compoſita, iuſtã tamen pœnam, his, qui talia auſi fuere, impoſuit, vt ab

σώματος εἴ τι τούτου χωρίς, εἴτ' ἀμφότερα τῇ γνώμῃ καθίσταται. ἐμοὶ δοκεῖ ὑφειμένῳ φρονήματι ταῦτα λέγων. εἰ γὰρ ἄνθρωπον οἶδε καὶ λέγει τὸν ἁρπαγέντα. δῆλός ἐστι κἂν συσκιάζειν ἀποφάσκῃ μετὰ σώματος ἀνελθών. ἄνθρωπος γὰρ οὐδέτερον καθ' αὐτὸ τούτων ἐξ ὧν ἄνθρωπος. τὸ συναμφότερον δέ.

Περιφέρεται καὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν μύθους καλινδουμένοις ὑπομνήματα καταλιποῦσι τῆς οἰκείας ἀσχημοσύνης. τοιάδε τινα. ὧν εἰ μέν τι πιστὸν εἴη, βαβαὶ τῆς αἰσχρότητος. εἰ δ' ὅπερ εἰσὶ τοῦτ' αὐτὸ μένουσι μῦθοι, τοῦ ψεύδους ἅμα καὶ τῆς αἰσχρότητος. δοκεῖ τῷ μύθῳ καὶ τοὺς ἀλωάδας ὄσσαν ἐπιθέντας πηλίῳ, βιάζεσθαι τὴν εἰς οὐρανὸν ἄνοδον. ἀλλὰ καί τοι μῦθος ὤν, καὶ πάντα συντεθεὶς ἐξ αὐτοσχεδίου, δίκην ὅμως τοῖς τολμηταῖς ἐπέθη-

κεν εὔλογον, κακῶς ἀπαλλάξαι ποιήσας τοῦ ἐγχειρήματος. καὶ τοῦτο μύθου τι πλέον ἔσχεν οἷς οὐκ εἰς τέλος ἔγνω περιστῆναι τὴν ἀτοπίαν. ἀνθρώπῳ γὰρ κατ' ἄνθρωπον διαγιγνομένῳ, τίς ἂν μηχανὴ πρὸς οὐρανὸν ἀνάβασιν σχεδιάσεις; Μόνος θεὸς διατίθησι ταῦτα. καὶ μόνος τὸν κατὰ θεὸν ἄνθρωπον εἰς οὐρανὸν ἀνάγειν δίκαιος ἂν εἴη πιστεύεσθαι. πλὴν ἀλλὰ τὰ μὲν τῶν μύθων, ὁδοῦ φασι πάρεργον τοιαῦτα.

incœpto non ſine damno deſiſtere cogerentur, & eò magis aucta eſt fabula, quo minus illi conatum ſuum ad rem contulerũt. Hominem enim, vt homo eſt; quæ nam machina ad cœlum ſubuehat? ſolus Deus hæc efficit; ſolus dignus eſt, qui exiſtimetur hominem ex Dei lege perfectum, in cœlum ſubleuare. Verùm de fabulis hæc obiter.

Τὰ δ' ἡμέτερα. καὶ γὰρ ἡμέτερα λέγω τὰ Παύλου. ἐπεὶ καὶ τἄλλα πάντα ἐκεῖνος ὑπὲρ χριστοῦ καὶ ἡμῶν ὑπέμενε καὶ ἐπραγματεύετο, ταῦτα τὰ ἡμέτερα τῆς ἐκείνων ἀτοπίας ἐκ διαμέτρου φασὶν ἀληθείας μὲν εἴπερ τι τῶν ἁπάντων ἐχόμενα, σεμνότητος δὲ εἰς ἔσχατον ἀφιγμένα· δυνατὰ τῷ ταῦτα διοικονομοῦντι καὶ ῥᾴδια. εἴπερ τὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀδύνατα, δυνατὰ τῷ θεῷ. καθάπερ δὲ τὸ κατελ-

Noſtra autem, nam quę Pauli ſunt, noſtra voco. quia reliqua omnia & pro Chriſto & pro nobis ſuſtinebat & agebat, hęc, inquam, noſtra deliriis illorum ex diametro opponuntur; quippe veritati præ omnibus maximè cõformia, & ſummæ grauitatis plena; ſed hæc ei, qui illa adminiſtrat, poſſibilia ſunt & facilia, ſiquidem, quæ hominibus ſunt impoſsibilia, ea Deo poſsibilia ſunt. Quemad-

θεῖν

modum igitur Deum deſcendiſſe de cœlo miraculum eſt, quod omnem admirationem ſuperat; prout vniuerſus terrarū orbis deſcenſu illo ſalutē conſecutus, venerabūdus agnoſcit; ita etiam hominem in cœlum aſcendiſſe, illuſtris miraculi ſpeciem & gratiam præfert. Semel quidem Deus in terra cū hominibus conuerſatus eſt, carne veſtitus, & ſemel in cœlum homo (ſecludo nunc illum, qui Deus & homo eſt) aſcendit. Paulus huius rei teſtis eſt, digna rerum retributio ac repenſio: participatio ſcilicet gloriæ, qua claruit primus, quantum ſecundus illius eſt capax.

Sufficiebat Paulo ad gloriā ab Hieroſolymis, & in circuitu vſque ad Illyricum omnia impleſſe Euangelio; neq; quiſquā eſt, qui hoc præclariſſimis rebus non annumeret: at quo in ordine glo-

θεῖν θεὸν ἐπὶ γῆς, τῶν οὐδεμίαν ὑπερβολὴν θαύματος παραλειπόντων ἐστί. καὶ τοῦτ᾽ ἔδειξεν ἡ σύμπασα γῆ. καὶ τιμήσασα τὸ πρᾶγμα καὶ διὰ τούτου σωθεῖσα, καὶ σέβεται καὶ τὸ εἰς οὐρανοὺς ἄνθρωπον ἀνελθεῖν ἥ τις περιφανὴς ἡ χάρις τοῦ θαύματος. ἅπαξ τε γοῦν ἐπὶ γῆς θεὸς ἀνθρώποις ὡμίλησε σαρκὶ δηλαδὴ καὶ ἅπαξ εἰς οὐρανοὺς ἄνθρωπος. καὶ οὐ λέγω νῦν τὸν θεάνθρωπον, ἀνελήλυθε. Παῦλος οὗτος σοι τὸν λόγον ὄντα παρίστησιν. ἑπόμενον τῷ προτέρῳ τὸ δεύτερον. τοῦτο δ᾽ ἐστὶ τῶν τε πραγμάτων ἀμοιβὴ καὶ ἀντέκτισις. καὶ τῆς τοῦ προτέρου δόξης μετουσία καθ᾽ ὅσον τε τῷ δευτέρῳ.

Καὶ μὴν ὦ τοῦτο πρὸς δόξαν ἤρκεσιν. ἀφ᾽ ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον. καὶ οὐδείς ἐστιν μή, ὃς τοῖς μεγίστοις τοῦτο συναριθμεῖ; ποῦ δόξης ἂν τάττοιτο. Ἐπει-

δὰν

δίαν· καὶ κἀκεῖνο προσλάβῃ τὸ μηδὲ τὸν οὐρανὸν ἄβατον αὐτῷ μεῖναι, ἀλλὰ κἀκεῖνον διερευνήσασθαι· καὶ τῶν ὄντως ἀδύτων εἴσω γενέσθαι· καὶ μείζοσι καὶ ἀπορρητοτέροις ἢ πάντες ἄνθρωποι τετελέσθαι τοῖς μυστηρίοις ἐκεῖ. καὶ ἱεροφάντῃ χρήσασθαι τῷ θεῷ. καὶ ταῦτα δὴ τοῦτον ἔπειθεν ἐπιθυμεῖν ἀναλύσεως, καὶ τοῦ συνεῖναι Χριστῷ. καὶ ἀπὸ τούτων ἤρξατο τοῦ πρὸς τὴν ἐκεῖσε μετάστασιν ἔρωτος. ἀποστολικὸν ὄντως τὸ πάθος καὶ Παύλῳ πρέπον· καὶ χρῆν γὰρ ταύτῃ γε ἔχειν. καὶ τὸν τῶν οὐρανῶν γεγευμένον τὴν γῆν ἀποστρέφεσθαι καὶ σπεύδειν τῆς εἱρκτῆς ἀνεθέντα πρὸς βασίλεια μετοικίζεσθαι. καὶ συγγίνεσθαι διὰ πάντων τῷ βασιλεῖ καὶ συμβασιλεύειν.

Χωρὶς δὲ τούτων, καὶ μεσίτης ἄλλος ἡμῖν τὰ πρὸς τὸν θεὸν δοκεῖ Παῦλος γενέσθαι· καὶ γὰρ καὶ πρεσβείαν ἂν εἴποιμι τοῦτον ἀνάγειν

riæ ponemus, quando & illud acceſsit; cœlum habuiſſe peruium; illudque perſcrutatum eſſe, & in ipſa intima adyta admiſſum, maioribus illic & ineffabilioribus myſteriis initiatum fuiſſe, quàm alios omnes homines, ipſo Deo ſacrorum monſtratore. Et hæc ſuadebant Paulo, vt cuperet *diſſolui & eſſe cum Chriſto*, hinc etiam originem duxit amor ille migrandi in cœlum. Apoſtolica verè hæc affectio, & Paulo conſentanea. Neceſſe erat hærere in terra, & qui cœlum iam guſtauerat, terrâ contemptâ, properare, vt è cuſtodia emiſſus, ad regales ſedes transferretur; Regi ſemper adeſſet, & vnà cum illo regnaret.

Præterea Paulus in iis, quæ ad Deum ſunt, alter nobis mediator factus videtur. nam & legatione fungitur ad cœleſtem il-

illum Regem, & pacem prius pactam, iterũ confirmat; & reſponſa eius (exceptis prorſus arcanis, quæ nemini fas eloqui) ad homines defert. oportebat enim, vt poſt primum, qui nobis pacem annunciauit, Paulus veſtigia eius legens in hanc muneris partem veniret; ac columnam pacis illius erigeret, quin vt & inſtar aquæ in ſublime euectus & extenuatus, iterum, tãquam pluuia, deſcenderet. his, quæ plantauerat, cœleſtem daturus irrogationem. Et huius quidem miraculi magnitudo circa Paulum tantopere venerãda eſt, vel potius omnem venerationem tranſcendit.

Ex altera parte adeſt nobis Petrus, non cum minoribus præconiis & rectè factis, imò adeo elatis & illuſtribus, vt exceptis coapoſtoli Pauli geſtis, comparatione eorum

πρὸς τὸν ἐκεῖ βασιλέα. καὶ τὴν προεσπεισμένην εἰρήνην αὖθις κυροῦν, καὶ ἅπερ ἐκείνου χρηματίζοντος ὅσα δὴ μὴ τῶν ἀπορρήτων λέγω, πρὸς ἀνθρώπους κατακομίζειν. καὶ γὰρ ἔδει μετὰ τὸν πρώτως ἡμῖν εὐαγγελισάμενον τὴν εἰρήνην, καὶ Παῦλον ἐκείνῳ κατ' ἴχνος ἑπόμενον, ἐπὶ πρὸς τοῦτο δὴ τοῦ πράγματος ἥκειν, καὶ στήλην τῆς εἰρήνης ἐκείνης ἱστᾶσθαι. οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ δίκην ὕδατος μετεωρισθείς τε καὶ λεπτυνθεὶς αὖθις οἷάπερ ὑετὸς κατεῤῥύη, τοῖς ὑπ' αὐτοῦ φυτευθεῖσιν ἀρδείαν παρέξων οὐράνιον. καὶ τὸ μὲν δὴ τοῦδε τοῦ θαύματος μέγεθος, οὕτω σεμνὸν ἢ μᾶλλον ὑπέρσεμνον.

Ἥκει δὲ ἡμῖν ἑτέρωθεν Πέτρος, οὐ μετ' ἐλαττόνων τῶν σεμνολογημάτων. ἀλλ' οὕτω περιφανῶν, ὡς πλὴν τῶν τοῦ συναποστόλου, μηδὲν εἶναι πρὸς τὰ τοῦδε τὰ πάντα. τί γὰρ ἂν εἴποις τὴν ἀντὶ τῆς

ἁπλῆς

ἁπλῆς τῶν οὐρανῶν τριάδος, ἐκδηλότατα τὰ τρισσουμένην ἐνταῦθα τριάδα τοῦτο μὲν τὴν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος τριπλῆν ἐρώτησιν, εἰ φιλεῖ. τοῦτο δὲ, τὴν τρὶς γενομένην ὁμολογίαν τοῦ πράγματος. τοῦτο δὲ, τὴν τοσάκις ἐπιτροπὴν τῆς τῶν προβάτων ἐπιστασίας. ἆρ᾽ οὐχὶ σαφέστατα πάντων, κἂν εἰς τρίτον οὐρανὸν φθάνειν τὸ Παύλου σεμνόν. οὐδὲ τὸ Πέτρου, τοιοῦτον, οἷον κάτω δὴ μένειν, ἀλλ᾽ οἷον συνανιέναι τε καὶ συνεξισοῦσθαι.

Ἤρετο μὲν γὰρ τρὶς ὁ σωτὴρ εἰ τῶν ἄλλων πλέον φιλεῖ. ὁ δ᾽ οὕτω σφόδρα, φιλῶν ἦν. καὶ οὕτως ἠξίου μηδὲ πεύσεως ἐπὶ τούτῳ προσδεῖσθαι, μὴ ὅτι γε τὸν εἰδότα τὰ πάντα, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ οἱστινοῦν τῶν ἁπάντων, ὥς τε καὶ πρὸς λύπην ἤδη κατέπιπτεν, εἰ οὕτω πολλάκις ἐρωτηθήσεται. ὥσπερ οὐκ ἀρκοῦν οὐδὲ τὸ δὶς ἐρωτῆσαι πλὴν ἀλλ᾽ οὐδέν τι μᾶλλον τὴν ὁμολογίαν ἐπέχειν

cætera omnium aliorum pro nihilo reputetur. An nõ ſimplicis in cœlo Trinitatis tres ſubſiſtentias manifeſtiſsimè hic expreſſas cernis partim per triplicem Chriſti interrogationem, num diligeret: partim ob triplicem confeſsionem rei; partim ob ter cõmiſſam ouium præfecturã. An nõ clariſſimũ, licet in tertiũ cœlũ perueniſſe, Pauli dec⁹ ſit: Petro itidẽ hoc cõuenire, vt nõ in terris hæreat, ſed quaſi cum illo in cœlum introeat, eiq́; coæquetur?

Interrogauit ter Saluator, num cęteris plus diligeret. At ille vehementer diligebat; & ſic interrogatione ne opus quidem eſſe cenſebat, non tantum apud eum, qui omnia nouerat, ſed & apud quoſcunque alios; ita vt etiam in triſtitiam incideret, ob toties repetitam interrogationem; quaſi bis interrogaſſe non ſufficeret. Neq́; tamen triſtitia con-

feſsionem cohibuit; nam amor erga Dominum, quamlibet in contrarium exortam affectionem ferebat: & Saluator quamlibet confeſsionem præfecturę commiſsione ſtatim confirmat. Ex quo ea dignitas Petro venit, qualis nulli alteri; & conſultiſsimum fuerit, hanc gratiam & honorẽ iſtum excellentiſsimum, cum nullo alio cõparare velle. Et licet Paulus ad Chriſtum in cœlum aſcenderit; vt diſceret, quæ diſcere, & alios dicere decet; attamen Petrus eundem iam cœlo delapſum præſentem habebat, & quæ facienda eſſent, & quæ non, exponentem, ſibiq; ouium præfecturam tradentem coram audiebat.

εἰ καὶ λελύπητο. καὶ γὰρ τὸ περὶ τὸν δεσπότην φίλτρον, παντὸς κατεξανιστάμενον ἐπέφερε πάθους. καὶ ὁ σωτὴρ αὐτίκα τῶν ὁμολογιῶν ἑκάστην, τῇ τῆς ἡγεμονίας ἐπιτροπῇ βεβαιῶν φαίνεται. καὶ τὸ ἀξίωμα ἐντεῦθεν οἷον οὐκ ἄλλου. καὶ ἡ χάρις ἄρ᾽ εἰς αὖ ἔχοι μηδεμιᾷ τῶν χαρίτων παραβαλεῖν ἀξιοῦν. καὶ τὰ τῆς τιμῆς ἐκτόπως ὑπερφυᾶ. κἂν εἰς οὐρανοὺς πρὸς Χριστὸν Παῦλος ἀνίῃ, παρ᾽ ἐκείνου μαθησόμενος ἃ δεῖ μαθεῖν, καὶ τοὺς ἄλλους διδάξαι, καὶ Πέτρος κατιόντα πρὸς αὐτὸν ἔχων ἐκεῖνον, καὶ τά τε ποιητέα παιδοτριβοῦντα καὶ μή, καὶ τὴν τῶν προβάτων ἐγχειρίζοντα προστασίαν.

Et cur ego hoc patior? etenim veritas vbiq; recte prædicatur & quodcunque horum in manus ad inquiſitionem ſumo, maius mihi altero, & hoc

Καί τι τοῦτ᾽ ἐγὼ πάσχω; οὐ γὰρ εὖ ἔχει πανταχοῦ τῆς ἀληθείας εἰπεῖν. ὁπότερον τούτων ἀνὰ χεῖρας πρὸς ἐξέτασιν φέρω, μεῖζόν μοι θατέρου καὶ τοῦτ᾽ οὐχὶ μικρὸν φαίνεται.

φαίνεται. τί ποτε οὖν ἐστιν ἐνταῦθα λέγειν; ἢ ὃ καὶ πανταχοῦ τοῦ λόγου πολλάκις, ὡς ἴσα τοῖς ἀποστόλοις τὰ πάντα; κἂν τοῦδε μᾶλλον. ἐκ τοῦ τὰ ἑκατέρου τῶν τοῦ λοιποῦ, καὶ τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλαττον ἔχειν δοκεῖν. ἡ ἰσότης αὕτη δὴ σαφεστάτη πασῶν ἔχουσα. καθάπερ δυοῖν πεντάθλων ἰσοπαλής τις ἀντικατάστασις. ὧν θᾶττον θαυμάσειεν ἑκάτερος αὖ ἑκάτερον ἢ ὑπέρσχοι. οὔτε τῷ νικῆσαι, δυνηθεὶς αὖ κατὰ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ σεμνύνασθαι, οὔτ' αὐτὸς ἡττηθῆναι τὴν ἐξ ἐκείνου δείσας ὑψηγορίαν. τοιοῦτον τὸ τοῦ Παύλου. τοιοῦτον τὸ τοῦ Πέτρου. τοῦτό γε μὴν καὶ ἔτι κατέχειν ἡμᾶς βούλεται. καὶ οὐκ ἐᾷ πω τὸν λόγον προσωτέρω βαδίζειν.

non hoc exiguo interuallo, apparet. Quid igitur hic dicendū? An id, quod iam paſsim huius orationis decurſu dictum eſt, Apoſtolis omnia eſſe paria? & hoc eò magis, quòd vtrumque extremum & maius & minus habere videatur; quæ eſt apertiſſima æqualitas. Quemadmodum ſi duobus Pentathlis ſeu luctatoribus par lucta exſiſtat; quorū alter citius alterū admirabitur, quàm ſuperet, ita vt neque vincendo poſſit de, aduerſario gloriari, neq; etiam vinci velit, quòd metuat ne aduerſario ſeſe iactādi & magnificè efferēdi occaſionem præbeat. Ita ſe habent res Pauli; ita & Petri. Et hic iterum orationi mora iniicitur; nec vlterius progredi permittitur.

Ὁ μὲν δὴ σωτήρ, ὅτι μὲν οὐκ ἀγνοῶν ἠρώτα τὸ Πέτρου φίλτρον, οὐδ' ἂν εἷς ἀρνήσαιτο, εἰ μὴ μαίνεσθαι βούλοιτο. ὅτι δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις

Saluatorem de amore Petri ex ignorantia interrogaſſe; nemo, niſi inſanus, negauerit; ſed quòd hoc fecerit aliis in exem-

plum,&ne,qui ſupremus omnium eſt,iniuſtè videretur, eum. qui paulò antè ceciderat,vicarium ſuo loco conſtituere & præfectura in omnes donare,etiam alij ante nos docuerunt. Nec quòd negauerit,conſiderandum eſt; ſed quòd & ante & poſt negationē tam generoſo pectore fuerit, vt cū Dño ſimul in mortē ire optarit; quodq́; ad ſe reuerſus mòx amare fleuerit. Videtur Deus omnibꝰ illis, qui nunc ex peccatorum cœno ad pietatē vel virtutē veniunt:aut reueniunt, atq; adeo mihi, & tibi pœnitenti, pœnitētiam Petri, qui primus erat, ꝓ exemplari ad imitationē propoſuiſſe, tāquam fortem & validum cadere permiſiſſe, vt ſicut in aliis, ita & in pœnitentia crepido & fundamentum eſſet.

τοῦτο παραστῆσαι φιλοπονούμενος. καὶ τοῦ μὴ δόξαι τοὺς ἄλλους ὑπερβὰς οὐ σὺν δίκῃ, τὸν μικρῷ πρόσθεν πεσόντα χειροτονεῖν ἀνθ' ἑαυτοῦ, καὶ τὴν ἁπάντων ἐγχειρίζειν ἐπιστασίαν, ἐξέθεντο καὶ πρὸ ἡμῶν ἕτεροι, καὶ γὰρ οὐχ ὅτι γε ἠρνήσατο δεῖ σκοπεῖν. ἀλλ' εἰ μὴ τὰ πρὸ τούτου καὶ μετὰ τοῦτο τοιοῦτος ἦν, οἷος καὶ ὑπὲρ τοῦ δεσπότου πρὸς θανάτους ὁμόσε χωρεῖν, καὶ εἰ μὴ παραχρῆμα γενόμενος ἑαυτοῦ πικρῶς ἔκλαυσε, καὶ μή μοι δυσχεράνῃς τῷ πράγματι ὦ τὸν λόγον ἀκούων, εἴ τις ποτε νῦν πρὸς εὐσέβειαν ἢ ἀρετὴν ἔρχῃ ἢ ἐπανέρχῃ. εἰ τὴν ἐμὴν καὶ σὴν καὶ παντὸς οὗτινος οὖν σωτηρίαν ἐκ μετανοίας, ἐπὶ πρώτῳ διεχείρισεν ἡ πρόνοια Πέτρῳ. καὶ τὸν οὕτω στερρὸν ἐφῆκε πεσεῖν, κἀκεῖνον κρηπῖδα καὶ θεμέλιον ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις, καὶ τῆς ἡμετέρας κατεβάλετο μετανοίας.

Num verò illos, qui in

Οὐδὲ γὰρ τοῦ ἑνός γε τοῦ

τῆς ἀρετῆς μέρους κατάρξαντας ὡς Ἀβραὰμ εἰπεῖν ἐπὶ φιλοξενίᾳ. καὶ Ἰωσὴφ ἐπὶ σωφροσύνῃ. καὶ ἐπὶ πρᾳότητι Μωϋσῆν. καὶ ἐφ' ἑτέρῳ ἕτερον θαυμασόμεθα. τὸν δὲ τῆς μητρὸς τῶν ἁπασῶν ἀρετῶν ἀρχηγέτην Πέτρον λέγω τῆς μετανοίας, ὡς οὐδέν τι τῶν γενναίων κατωρθωκότα παραδραμούμεθα; πολὺ μὲν τόδε ἂν ἀνδρῶν ἦν ἀγνωμόνων. καὶ εἰ τῶν ἴσων ἠξιοῦμεν. ἀλλὰ μὴ κεφάλαιον ἁπάντων. ὃ δὴ καὶ εἰκὸς ἐτιθέμεθα. καὶ σιγᾶν μοι τἄλλα δοκῶ τῶν ἐνταῦθα λεχθησομένων. πλὴν περιττήν τινι δόξαι τὴν ὑπὲρ τούτων ἀπολογίας. ἔτι γὰρ φήσει τις ἴσως πλείω δεῖ λέγειν. οὐκ ἀπόχρη δὲ τῇ δεσποτικῇ κρίσει προσεῖναι τὸ ἀναντίρρητον, ἢ καὶ Πέτρῳ τὰ πρῶτα τῶν ἄλλων ἔνειμεν; ἀλλ' ἐκεῖνο καὶ αὖθις δὴ λέγωμεν.

vno virtutis genere excelluerunt, vt Abraham in hoſpitalitate, Ioſephũ in ſtudio temperantiæ, & in manſuetudine Moyſen, & alium in alio virtutis genere admirabimur & commẽdabimus; eum verò, qui pœnitẽtiæ, matris omnium virtutum, dux & auſpex eſt; quaſi nihil p̃clarè fecerit, ſilentio tranſmittemus? Hoc certè hominum valdè inſipientium fuerit. Et ſi æqualitatem ſtatuimus; at non dicimus, quòd ſinguli ſint caput omnium, quod meritò poſuimus & aſſeruimus. Alia quidem, quæ hic obiicietur tacitus p̃tereo, excepto illo, ꝙ alicui hæc Apologia ſuperuacua videri poſſet: Quid enim, dixerit fortè quis, plura dicere oportet? An non ſufficit omnis contradictionis expers, Dominica ſententia, quę Petro primas in omnes cõceſsit. Verùm de his iterum diſſeramus.

Ὁ μὲν σωτὴρ, ἧς χάριν εἴρηται, τὸν Πέτρον ἠρώτα.

Saluator eã ob cauſſam, quam expoſui, Petrum

interrogabat. Ille autem, quãuis Coapoſtolis præſentibus, non ad eorum cœtum reſpexit; nec cogitauit, num quis eorum amorem ſuum teſtaturus eſſet; nec ad eorum gratiam reſponſum ſuum attemperauit; nec, ſi nihil aliud, imprudentiæ & arrogãtiæ notam incurrere timuit; ſed ſic à rei veritate omnibus his ſublimiora ſapere induct⁹ eſt; vt & interrogationẽ toties firmaret, quoties Dominũ interrogantem audiebat. Rogabatur enim, num diligeret; & ille ſe diligere aſſerebat; Repoſitum eſt; Paſce oues meas. Nec Saluator interrogaturus erat, niſi hoc Petrum reſponſurum ſciuiſſet: quẽadmodum nec Abrahamo mandaſſet filium immolare, niſi eũ ad id præſtãdum, paratũ nouiſſet: & Petrus niſi conſcius ſibi fuiſſet, ſe nihil à vero abhorrens reſponſurum, nõ auſus fuiſſet hæc om-

ὁ δὲ καίτοι τῶν συναποστόλων παρόντων, οὐ πρὸς τὸ σύστημα ἐκείνων ἀπεῖδεν· οὐκ ἐνενόησεν ὡς ἐκείνων τις φιλεῖσθαι μαρτυρούμενος ἦν. οὐ πρὸς χάριν αὐτοῖς ἐσκέψατο τὴν ἀπόκρισιν δοῦναι· οὐκ, εἰ μηδὲν ἄλλο, τό γε μὴ δόξαν ἀμαθίας καὶ αὐθαδείας ἀπενέγκασθαι ηὐλαβήθη. ἀλλ' οὕτως ὑπὸ τῆς τοῦ πράγματος ἀληθείας, πάντων τούτων ὑψηλότερα προήχθη φρονῆσαι, ὥστε καὶ τὴν ἐρώτησιν τοσάκις ἐκύρωσεν, ὁσάκις τὸν δεσπότην πυνθανόμενον ἤκουεν. ἤκουε μὲν γὰρ εἰ φιλεῖ. διετείνετο δὲ ὡς φιλεῖ, καὶ ἀντήκουε ποιμαίνειν τὰ πρόβατα. καὶ οὔτ' ἂν ὁ σωτὴρ ἐπυνθάνετο, εἰ μὴ τοῦτο τὸν Πέτρον ἀποκριθησόμενον ᾔδει· ὥσπερ οὐδὲ τῷ ἀβραὰμ ἂν, ἐπέταξε τὸν υἱὸν θύειν, εἴ γε μὴ πρὸς τὸ ἔργον ἔμελλεν ἕτοιμος εἶναι. ὅ, τε Πέτρος, εἰ μηδαμῇ συνειδὼς ἦν ἑαυτῷ, μηδὲν πόῤῥω τῶν ὄντων λέγοντι, οὐδ' ἂν ἀπε-

θάῤῥει

θάῤῥει ταῦτα λέγειν τῷ γε πάντα γινώσκοντι. καὶ ἂν πάλιν ὁ σωτὴρ μὴ Πέτρον εἰδὼς τἀληθῆ λέγοντα, οὐκ ἂν τὴν τῶν προβάτων παρέδωκε προστασίαν. οὕτω πάντα δι' ἀλλήλων τε δείκνυται. καὶ ἀλλήλοις προσμαρτυρεῖ. ἅμα γάρ τινι προσκείμενον γέγονε τούτων ἓν θεωρῆσαι, καὶ τὰ λοιπὰ συνθεωρεῖσθαι παρέστηκε καὶ τούτων δίχα τοῦ καὶ τἆλλα συνεῖναι, θαυμάζειν πάρεστιν οὐδὲ ἕν.

Οὐκ ἄχαρι δὲ κἀκεῖνο τοῦ πράγματος συνιδεῖν· καὶ γὰρ ἐπὶ πολλαῖς ἄλλαις ταῖς πρόσθεν ὑπὲρ τῆς ὁμολογίας ἀμοιβαῖς, καὶ τοῦτο δὴ προσετέθη. μικρῶν μὲν οὐδ' ἐκείνων. ταύτης δὲ καὶ ἧς δήποτε βούλει μείζονος, καὶ ὑπεραιρούσης τῷ ἀξιώματι. πρὸς δὲ τούτῳ, καὶ πολλοῦ Πέτρος ἐτιμᾶτο καὶ πλείστης ἐπιστροφῆς ἄξιον ἦγεν. ἴσος αὐτὸς ἑαυτῷ πανταχοῦ δείκνυσθαι. καὶ πρὸς πᾶσαν ἐρώτησιν τὰ κράτιστα ἀπο-

nia ſcienti reſpōdere. Iterum Saluator niſi ſciuiſſet Petrum vera dicere, haud ei ouium præfecturam commiſiſſet. Ita omnia per ſe mutuò demonſtrantur, & ſibi mutuò teſtimonium reddūt: nam ſimul ac quis aliquid horum contemplari ingreditur, reliqua etiam ad conſiderationem ſeſe offerunt: & niſi quis alia intelligat, neq; vnum ꝓ dignitate admirari poterit.

Non iniucundū porro erit & illud perpendere: etenim multis aliis, quæ præceſſerant, confeſsionis retributionibus hoc non eſt adiectum; quamuis nec ipſæ exiguæ eſsēt: at huic quacunque alia, ſi velis, maiori & dignitate eminentiori, hæc merces adiuncta eſt. Ad hæc Petrus valde honorabatur, & cum plurima cura vitam agebat; vbique ſibi ſemper ſimilis; & ad omnem interrogationem aptiſsima queque reddere

promptus; & quę ipſe nequaquam diceret, ſi aliter ſaperet. Quapropter etiã Magiſtrum his, quæ dicebat, ſtatim aſſentientem habebat. Si quid interea patiendum occurrebat, iterũ in eodem, quo antea, ſtatu Petrum videre erat. Propter quæ hoc etiam honore ſuper omnes alios affectus eſt: nam quibus principibus non eſt venerabilior, quibus Regibus non auguſtior? ſolus, quem ſciamus, loco Chriſti, & à Chriſto Paſtor & Doctor omnium gentium vbiq; terrarum conſtitutus eſt, quam dignitatem in perpetuum ſeruat.

κρίνεσθαι. καὶ ἅπερ οὐκ αὐτὸς ἄλλα φρονῶν λέγοι ἐς τὸν διδάσκαλον, εἰς ἔλεγχον εὐθὺς συντιθέμενον εἶχεν. εἰ γὰρ μεταξύ τι συνέβη παθεῖν, ἀλλ' ἦν αὖθις, ὁ πάλαι Πέτρος, ἰδεῖν. δι' ἃ καὶ ταύτης ὑπὲρ ἅπαντας τῆς τιμῆς ἠξιώθη. τίνων ἡγεμόνων οὐχὶ σεμνότερος, τίνων βασιλέων οὐ τιμιώτερος; μόνος ὧν ἴσμεν ἀντὶ Χριστοῦ καὶ παρὰ Χριστοῦ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος τῶν ἁπανταχοῦ γῆς ἐθνῶν ᾑρημένος. καὶ τετηρηκὼς ἐς πᾶν τὸ ἀξίωμα.

Ex his igitur facilè videre eſt, quomodo Apoſtolorum decora & ornamenta ſint paria. Ego tamen hoc itidem de Petro apponam, quia & ipſum ad tertium cœlum tẽdit. Quid igitur illud, quod dicere inſtitui? cœlitus demiſſum linteum, quod quatuor initiis Deus ad illum demiſit, in quo erãt

Ἔστι μὲν οὖν ῥᾷστον πᾶσιν ἐντεῦθεν ὁρμωμένοις ἰδεῖν, ὡς τοῖς ἀποστόλοις αἱ λαμπρότητες ἴσαι. ἐμοὶ δὲ κἀκεῖνο τοῦ Πέτρου προσθεῖναι δοκεῖ. πρὸς τρίτον καὶ αὐτὸ τὸν οὐρανὸν ἀνατεῖνον. Τί δή ποτ' οὖν εἰπεῖν βούλομαι; τὴν καθειμένην οὐρανόθεν ὀθόνην. ἣν ἀρχαῖς τέτταρσι θεὸς πρὸς αὐτὸν καθιμήσατο. ᾗ πάντα

δὴ

δὴ φέρουσιν ὅσα πνοῆς ἀλόγου μετέχει. καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀφιεμένην φωνήν. ὡς ἀναστῆναι τοῦτον δεῖ καὶ θύσαντα τῶν ὁρωμένων μεταλαβεῖν. καὶ Πέτρον ἀπαγορεύοντα προσενέγκασθαι τῶν τοιούτων ὡς ἀκαθάρτων. καὶ τὴν φωνὴν οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ δὶς ἤδη καὶ τρὶς ἐπὶ τὸ ἴσον δεῖπνον προτρεπομένην. ἴστε τί δήποτε τὰ τῆς ὁράσεως βούλεται; ὁ γὰρ ἰδὼν ἐξηγήσατο. εἴρηκά τοι πρὸς τρίτον οὐρανὸν ἀνατείνειν καὶ τοῦτο, καὶ αὐτόθεν καταφανές. ὃ γὰρ ἅπαξ ὁ τρίτος σοι δίδωσιν οὐρανός, τοῦτο ἡ ἐκεῖθεν ἀποκάλυψις καὶ φωνή. Τρὶς ἐνεχθεῖσα σαφῶς ἀκοῦσαι. καὶ τό γε ἑκάτερον τῶν Πέτρου καὶ Παύλου θαυμάτων τριάδι τιμηθῆναι. τοῦτο μὲν οὐρανῶν. ἐκεῖνο δὲ θείας φωνῆς, πόθεν οὐκ ἴσον; εἴ τε γὰρ ἔδει τριάδι καὶ τὸ τοῦ Πέτρου δοξασθῆναι, δεδόξασται. εἴ τε θείων ἀκοῦσαι φωνῶν. οὐδὲ τούτων ἀμοιρεῖν φαίνε-

omnis generis animantia rationis expertia; adiuncta hac voce; vt ſurgeret, occideret, manducaret, Petrumq; hæc tanquam immunda tangere renuiſſe; cœleſti voce iam non ſemel, ſed bis & ter eum ad idem epulum inuitante. Scitis quid hæc viſio ſibi velit; nam qui vidit, expoſuit. Dixi hoc etiam ad tertium cœlũ ſpectare; id inde liquet. nam quod tibi ſemel tertium cœlum impertit, hoc etiam tribuit reuelatio & vox inde deſcendens, ter clarè ad aures delapſa, vt ſic vtrunque & Petri & Pauli miraculũ Triade ſeu Trinitate honoretur, hoc quidem trino ſeu tertio cœlo; illud verò, cœleſti voce ter repetita. Quomodo igitur nõ eſt vtrinque ęqualitas? Nam ſi Petri quoq; miraculum Triade glorificari oportebat; glorificatum eſt. Si diuinis vocibus; neq; iſtæ defuerunt. Hinc, quę ipſe

ται

hic velut in vmbratili tabella depicta vidit; egregiè poſtea ad rem contulit. Et vniuerſum orbem prędicatione ſua intus eſſe fecit. Multum illuſtrat Petrũ hæc reuelatio; non minus autem illuſtratur rebus, ad quas hac viſione impellebatur. Hæc de hac viſione dixerim, non pro pręſtantia rei, ſed pro viribus meis.

Illud minimè ſilerem, quomodo Petrus in mõte Thabor reuelatam in Chriſto diuinitatem ſpęctauerit; & patris vocem audiuerit; niſi viderem quoq; alios eodē beneficio decoratos eſſe. Si cui tamē videtur, addamꝰ & hoc; nā & ibi Petrus primas tenuit. Gloriæ huius etiam alij participes facti ſunt; videndum, an non & iſtud prioribus ſimile ſit. Et quidem Apoſtolorum æqualitas in omnibus elucet; & vt in optima Democratia illud: Nihilo plus; Hic inſuper inueni-

ται. ἐντεῦθεν καὶ ἅπερ οὗτος ὡς ἐπὶ σκιαγραφίας εἶδεν, ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτῶν περιφανῶς ἐξενήνοχε καὶ πᾶσαν ἐντὸς τὴν οἰκουμένην ἐποιήσατο τῷ κηρύγματι. ἔνδοξα μὲν γὰρ αὐτῷ καὶ τὰ τῆς ἀποκαλύψεως. οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τὰ πράγματα πρὸς ἅπερ ἐνήγετο αὐτὸν τὰ τῆς ὄψεως. τοῦτο μὲν οὖν εἶπον. εἰ καὶ μὴ ὅσον ἐστὶν οἷόςτ' ἐγενόμην ἐνδείξασθαι.

Κἀκεῖνό γε μὴν ἥκιστα ἂν ἐσιώπησα, ὡς παραγυμνουμένην Πέτρος εἶδεν ἐν Χριστῷ κατὰ τὸ Θαβὼρ τὴν θεότητα καὶ τῆς φωνῆς τοῦ πατέρος ἤκουσεν. εἰ μὴ καὶ ἄλλους ἑώρων τοῖς αὐτοῖς ἐλαμπρυνομένους. εἰ δὲ τῷ δοκεῖ καὶ τοῦτο λελέχθαι. καὶ γὰρ ἐπὶ Πέτρῳ γοῦν κἀκεῖ πρώτῳ γεγενημένῳ. Μετασχεῖν ἐξεγένετο καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς δόξης. σκοπεῖν χρεὼν εἰ μὴ καὶ τοῦτο τοῖς προτέροις ἐφάμιλλον. Ἡ μὲν δὴ τῶν ἀποστόλων ἰσότης ἐν ἅπασι, καὶ ὡς ἐν ἀρίστῃ δημοκρατίᾳ τὸ μηδὲν πλέον.

καὶ ταῦτα δὴ τὰ ἐκ πλαστίγγων ὀνόματα. ἰσόρροπόν τε καὶ ἰσοστάσιον, οὕτω δέδεικται διὰ πάντων. ἐγὼ δὲ τούτων μὲν ἑκάτερον θαυμάζω οἷα καὶ τὸ λοιπόν. ἄμφω γε μὴν, ὡς οὐκ ἄλλον.

Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐν τοιούτοις, καὶ πρὸς τὰ ῥηθησόμενα τὸν λόγον μετάγοντι. καὶ γὰρ ὑπτίαν μοι καὶ εὐήλατον οἱ μακάριοι νῦν τὴν ὁδὸν ἀνεπέτασαν. οὐκ ἂν ἀφανὲς εἴη τὸ τῶν ἀποστόλων ὑπέρσεμνον. ὅσα γὰρ ἄν τις αὐτοὺς τῶν ἐν ἀνθρώποις σεμνῶν ὀνομάσειεν ἐπελθόντα τῇ μνήμῃ. καὶ ὁμοῦ καὶ καθέκαστον ἐφαρμόσειεν ἂν αὐτοῖς. ὡς οὔτ' ἄλλοις οὐδέσιν, οὔτ' αὐτοῖς ἐκείνοις οἷς προηγουμένως ἐτέθη, καὶ σκοπῶμεν ὧδε. Βασιλεῖς τῆς μεγίστης πασῶν ἐξουσίας ἐν ἀνθρώποις ἐπέβησαν ὅτι δὴ πολλῶν ἐθνῶν καὶ πόλεων ἄρχουσι καὶ στρατόπεδα περιβέβληνται. καὶ ἐς ὑπεροχὴν πλοῦτον περιέκειντο. καὶ τὰς δ' ἀπέρας μὲν

as illa à lancibus petita vocabula; Æqualiter vergens; & pari pōdere conſtans. Ego verò alterum horum admiror ſicut & alterum; ambos autem pluſquam vllum alium.

Sed iam ad vlteriora orationem trāſferamus. Pronam enim & facilem viam Beati mihi nunc aperuerunt: nec obſcura eſt Apoſtolorum præcellentia. Quæcunque enim rebus in humanis pręcellentia excogitari & memorię ſuccurrere poſsūt, illa & ſimul ſumpta & ſigillatim ita illis conueniunt, vt nullis aliis, imò vt nec ipſis, de quibus primariò affirmantur. Hoc ſic oſtendimus. Reges ad ſummam poteſtatem inter homines effecti cenſentur, quòd multis gentibus & ciuitatibus imperēt, quòd exercitibus ſtipati ſint, quòd diuitiis abundēt, quodq́ quidquid præclari honoris eſt, id ad

retrahant. Cæterum nihil horum eſt, quod Apoſtolis non etiam competat; magisq́ quàm Regibus, & quidem infinito interuallo. Imperãt namque & lubẽtibus quidem, quotquot per totum terrarum orbem ſol aſpicit. Ait enim: *Conſtitues eos principes ſuper omnẽ terrã.* Totq́ ſunt eorum exercitus, quot Chriſti: quorum diuitiæ ipſe etiam Chriſtus, quem omnibꝰ, quæ poſsidebant, emerunt; & illi, qui quotidie per illos ſalutem conſequebantur, vel cõſecuturi erant. Honoribus verò, etiã ſecluſo throno ſecluſaq́ cum Domino ꝑmiſſa ſeſsione, quis pluribus & maioribꝰ cumulatus fuit.

Poſt Reges ſequuntur belli Duces, & quotquot illuſtria pręfectorum militarium nomina & munia gerunt; bellorum adminiſtratio, inquam, exercituum catalogi & ordines; varia pugnarum

τὸ κρεῖττον τιμὰς εἰς ἑαυτοὺς ἕλκουσιν. ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀποστόλοις, οὐδὲν ὅτι μὴ τούτων· καὶ περὶ πάντας βασιλέας· καὶ ἀπείρῳ τῷ μέσῳ διαρκεῖν μᾶλλον ἔχοντα. ἄρχουσί τε γὰρ ἑκουσίου πάσης ὅσην ἥλιος ἐφορᾷ· καταστήσεις γάρ φησιν αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ στρατόπεδα τούτοις ὅσα δὴ καὶ Χριστοῦ. καὶ πλοῦτος αὐτὸς ὁ Χριστός. ὃν πάντων ὧν εἶχον ἐπρίαντο καὶ οἱ δι' αὐτῶν καθεκάστην σωζόμενοί τε καὶ σωθησόμενοι. τιμαὶ δὲ χωρὶς τῶν παρ' ἡμῶν; τῷ τῶν θρόνων ἀναμνησθέντι καὶ τῆς ἐπηγγελμένης ἅμα τῷ δεσπότῃ καθέδρας, τίνι πλείους δόξουσιν ἢ μείζους προσεῖναι;

Στρατηγοὶ μετὰ τούτους. καὶ ὅσα τῶν ἡγεμονικῶν ὀνομάτων τὰ μεγάλα χειρίζουσι πολέμων οἰκονομίας δὴ λέγω καὶ στρατοπέδων καταλόγους τε καὶ συντάξεις. ἔτι τε μάχης ἀγῶνας παντοδαπούς.

διαπεῖς, καὶ πόλεων πολιορκίας τε καὶ ἁλώσεις, καὶ ὅσα περὶ νίκας καὶ τρόπαια καὶ τὴν ἄλλην ἐξετάζεται λείαν. οὐκοῦν, οὐδεὶς τῶν ἀποστόλων παρόντων στρατηγίαν κομπάσοι. οὐ γὰρ περὶ μικρῶν οὐδὲ πρὸς ὀλίγους, ἢ μετ' ὀλίγων, ἢ ἐπ' ὀλίγον αὐτοῖς ὁ πόλεμος, ἀλλὰ περὶ βασιλείας ἀθανάτου τῶν οὐρανῶν. καὶ πρὸς πάσας τὰς τοῦ σκότους ἀρχάς. καὶ μεθ' ὅσων ὁ κόσμος ἀνθρώπων φέρει. καὶ ἐφ' ὅσον ἂν προχωροίη τὰ τῆς γενέσεως· οὐ γὰρ ἄδηλον, ὅτι καὶ νῦν στρατηγοῦσιν.

certamina, vrbium obſidiones & occupationes, & ea quæ ad victorias, ad trophæa, & ad cæteram prædam pertinent. At enim præſentibus Apoſtolis nemo de re bellica facilè ſe iactauerit: nō enim fuit illis bellum de rebus exiguis: neq; contra paucos, neq; cum paucis, neq; pauco tempore, ſed de immortali cœlorum regno, & aduerſus omnes tenebrarum poteſtates, & tum tot, quot mundus homines progenerat; & quouſq; generatio hominum durat; nō enim obſcurum eſt, eos etiam militare.

Οὐκ ἄτιμον μετὰ τούτους ὁρῶ χρῆμα τὸν στρατιώτην. καὶ γὰρ ἔκτοπον οὗτος θέαμα σὺν ὅπλοις ὁρώμενος, καὶ τοῖς ἐχθροῖς εἰς χεῖρας ἰών. καὶ τοῦτο δὲ τίς οὐκ ἂν δοίη τοῖς ἀποστόλοις; οὐ γὰρ ὅπως τοὺς ἄλλους πρὸς τὸν πνευματικὸν παραθήγοντες πόλεμον, αὐτοί γε ἠμέλουν, ἀλλὰ καὶ καθ' αὐτοὺς παρε-

Poſt hos ſequitur miles, haud ignobile & inhonorum nomē: inſigne enim ſpectaculum eſt videre armatum militem in hoſtes recta tendētem. Et quis hanc laudem Apoſtolis non conceſſerit? non enim alios in bellum acuebant, ipſi verò otiabantur; ſed & ſeipſos hoſtibus obiiciebant. Time-

τάττον-

bant namque, vt ipſimet teſtantur, ne aliis prædicantes, ipſi proprio robore falſi, efficerētur reprobi. Atqui milite illuſtrior eſt, qui facinus omnium præclariſsmū edidit: quē enim quis magis ſuſpiciat iſto, qui phalangem hoſtilem perrumpit, eamq́ in fugā vertit, victoriam obtinet, eamq́ tam vniuerſis, quam familiaribus communicat; accepto munere honorario. Si quis hoc itidem nomine Apoſtolos indigitare volet, is conuenientiſsimum nomen imponet. Eximia enim facta, quæ contra Dæmones patrarunt, & prēmiorum multitudinem, tanquam res notiſsimas, & vt aliis Apoſtolis eadem impertierint, prætermitto commemorare. Huius fortis eſt quoq; Olympionices præmio affectus. Apoſtoli quoque coronam ab omnibus ſuis aduerſariis reportarunt; currebant enim, non vt in incertum. Pu-

πάτλοντο. ἐδεδοίκεσαν γὰρ, ὡς αὐτῶν ἐστι λεγόντων ἀκούειν, μήπως ἄλλοις κηρύξαντες, αὐτοὶ τῷ δι' ἐκείνους θάῤῥει ψευδωθέντες ἀδόκιμοι γένωνται. καὶ μὴν καὶ ἀριστεὺς στρατιώτου περιφανέστερος. τί γὰρ τούτου μᾶλλον ἄν τις ἀγάσαιτο; φάλαγγα τῶν ἐναντίων ῥηγνύντος· καὶ τροπὴν αὐτῶν ποιουμένου. καὶ νικῶντος, τοῖς ὅλοις, καὶ οἰκείοις αὐτὸ τοῦτο διδόντος. καὶ γέρας λαμβάνοντος. εἰ δὲ καὶ τοῦτο τοὔνομα ἀποστόλων καλέσειέ τις ἀληθέστατα πάντων κεκληκὼς ἔσται. τάς γε μὴν ἀριστείας ἃς κατὰ δαιμόνων ἠρίστευσαν. καὶ τῶν ἐπάθλων τὸ πλῆθος. ὅτι περ ἐκδηλότατα, καὶ ἄλλοις ὡς αὖ τοῖς ἀποστόλοις χαρίζοιντο, παρίημι καταλέγειν. ταύτης τῆς μοίρας καὶ ὀλυμπιονίκης ἄθλῳ τιμώμενος. καὶ οἱ ἀπόστολοι κατὰ πάντων ἀνταγωνιστῶν στεφανούμενοι.

ἔτρε-

ἔτρεχον γὰρ ὡς οὐκ ἀδήλως. ἐπύκτευον ὡς οὐκ ἀέρα διακενῆς παίοντες.

Πρώτους τῶν παρ' αὐτοῖς ἄγουσιν αἱ πολιτεῖαι τοὺς νομοθέτας, οἷα δὴ τὰ πρακτέα καὶ μή, πάντως ὑφηγουμένους. καὶ τίσι τοὺς ἀγαθούς τε καὶ χρησίμους στεφανωτέον. καὶ τοὺς τἀναντία τούτων δὴ κολαστέον. ἀλλὰ κἂν ἐγὼ μὴ λέγω τοῦτο πεφυκέναι τοὺς ἀποστόλους, πάντες οἶδ' ὅτι βοήσετε. καὶ προθήσετε τὰς ἐπιστολάς. καὶ προβαλεῖσθε τοὺς ἐν αὐταῖς νόμους ἢ μᾶλλον ὅλας αὐτὰς νόμους εἶναι διατενεῖσθε. δι' ὧν οὐχὶ τήνδε τὴν πόλιν, ἢ τήνδε καλῶς ἐστιν οἰκεῖσθαι. τὴν δ' οἰκουμένην πᾶσαν ὁμοῦ.

Δικασταῖς οἰκεῖον ἑκάστῳ νέμειν τὰ πρόσφορα. τί δέ; ἀπροσφυεῖς πρός γε τοῦτο τοὺς ἀποστόλους ἥκοντας ἐστὶν ἰδεῖν; πόθεν; καὶ δεῖ. κἂν γὰρ τἆλλα τις αὐτῶν σιγῇ παραδράμῃ, τό γε κρίνειν ἐπὶ

gnabantno n quaſi aërem in caſſum verberantes.

Primas tenent in Rebuſpublicis legiſlatores; quippe qui facienda & fugienda præſcribant, doceantque, quibus laureis boni & vtiles decorandi: & quibus ſuppliciis his contraria factitantes, afficiendi ſint. Si ego affirmem Apoſtolos non fuiſſe tales, omnes, ſatis noui, exclamabitis; & prolatis epiſtolis, leges, quas continent, deprometis, vel potius ipſas integras epiſtolas, nil aliud niſi leges eſſe, contendetis, quibus non hæc vel illa ciuitas, ſed vniuerſus orbis legitimè adminiſtratur & gubernatur.

Familiare eſt iudicibus, vt vnicuiq; id quod conducibile eſt, reddāt. Quid ergo? Nū ad hoc ineptos accedere iudicabimus Apoſtolos? & licet quis alia ſilentio prætereat, attamen quòd ſedentes ſup

thronos iudicaturi ſunt duodecim tribus Iſraël, id ſatis eſt ad eorum, tanquamſapientiſsimorum, iudiciariam poteſtatem declarandam.

θρόνων ταῖς φυλαῖς Ἰσραὴλ ἐξαρκεῖ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν σοφωτάτων δηλῶσαι.

Si vis quoque legatum, qui diſsidia componat; neceſſe eſt, vt legationi Apoſtolorum præcellentiam inter omnes largieris; quæ Deum hominibus reconciliauit; nam in cœlum aſcendentes, neſcio num in corpore an extra corpus, vt ipſi loquũtur, inde pacem adferebant.

Εἴπω καὶ πρέσβυν τὴν πείθοντα τὰ διάφορα καταθέσθαι; λεγέσθω τοίνυν, καὶ διδότω τὴν ὑπεροχὴν τῆς τῶν ἀποστόλων πρεσβείας συμβαλεῖν. ἣ θεὸν ἀνθρώποις κατήλλαξε. πρὸς γὰρ οὐρανὸν ἀνιόντες, ἀγνοῶ εἴτ' ἐν σώματι εἴτ' ἐκτὸς τοῦ σώματος, κατ' ἐκείνους εἰπεῖν, ἐκεῖθεν κατεκόμιζον τὴν εἰρήνην.

Hæc cum ita ſeſe habeant, cernere licet, etiam ſummum Pontificem inter honoratos numerari, Quibus verò Põtificibus Apoſtoli non ſunt ſubliniores? Quos ſi verum fateri volumus meritò Pontifices Põtificum appellabis, ad eum modum, quo cœlos cœlorum nominamus.

Οὕτω δὴ τούτων τοιούτων, καὶ ἀρχιερεὺς ἀεὶ δήποτε τοῖς ἐντίμοις ἐγγράφεται, οἱ δ' ἀπόστολοι τίνων ἀρχιερέων οὐχ ὑψηλότεροι; εἰ δὲ τὸ ἀληθέστερον σκοπεῖτό τις, καὶ ἀρχιερεῖς ἂν εὐλόγως ἀρχιερέων καλοῖντο. ὥσπερ που καὶ οὐρανοὺς ἀκούομεν οὐρανῶν.

Si Doctorem quoq; in medium producere ve-

Εἰ δὲ καὶ διδάσκαλον εἰς μέσον παράγειν βούλει, καὶ

τοῦτο

τοῦτο σαφέστατον τῶν ἀποστόλων ἐστὶ γνώρισμα. οὐ γὰρ ἔμελλον τῷ μεγάλῳ διδασκάλῳ φοιτήσαντες, αὐτοὶ μὴ διδάσκαλοι χρηματίσειν. καὶ τούτοις μέσοις ἡμεῖς διδάσκαλον ἔχομεν τὸν σωτῆρα καλεῖν. ὡς ἀμήχανον ὂν εἰπεῖν ἢ ἀναμνησθῆναί γε τοῦτον ὁ ποῖα διδάσκαλον, ἂν μὴ καὶ τοὺς ἀποστόλους συνεπινοῶμεν εὐθύς. ὥσπερ τοῖς ἀπὸ φρέατος πίνουσιν, οὐκ ἄνευ ἀγγείου μέσου, τοῦ ὕδατος πίνειν ἐστίν.

Τὸ δὲ δὴ καὶ ῥήτορας αὐτοὺς καὶ ποιμένας καλῶς ἔχειν λέγεσθαι. τί ἂν εἴπον τις; ἢ πάντα πρὸς ἡμετέραν σωτηρίαν αὐτοὺς μετιέναι. τοῦτο μὲν τἀγαθὰ πείθοντας, καὶ τῶν φαύλων ἀπείργοντας. τοῦτο δὲ τρέφοντας καὶ πιαίνοντας, καὶ φυλάττοντας λόγοις. οἷς ψυχὴ τρέφεται. ἔτι τοίνυν οὐδὲν ἄτοπόν μοι δοκεῖ, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ δίκαιον, τοῦτ' ἐγὼ λέγω. κἂν τῶν ἐν κόσμῳ καλλίστων με-

lis; inuenies & hoc in Apoſtolis apertiſsimum inſigne: non enim in magni illius doctoris Chriſti diſciplina inſtituti fuiſſent, niſi & ipſi Doctores futuri fuiſſent; & his mediis poſſumus nos Chriſtum vocare Doctorē, vt proinde impoſsibile ſit Chriſtum & Doctorē vel nominare, vel animo efformare, niſi ſimul & Apoſtolos concipiamus, quēadmodum qui ex puteo bibit, ille non niſi interueniente vaſe bibit.

Quin & oratores & paſtores rectè illos nuncupabimus; quādoquidem omnia ſalutis noſtrę procurandæ gratia egerunt, partim ad honeſta excitando, partim ab inhoneſtis cohibendo; partim verò alendo, pingue faciendo & conſeruando cohortationibus, quibus anima nutritur. Iam verò id, quod mihi non modò nō abſurdum, ſed potius iuſtum videtur, depro-

mam : videlicet ex pulcherrimis mundi partibꝰ Apoſtolis corollas necti,& tanquam primitia offerri debere, conuenienter legibus exornationum. Non enim quia inanimata ſunt, ideo contemnenda ſunt, ſed quia ſine illis nihil naſci vel ſupereſſe poteſt, & quod maius eſt, quia Dei creatoris & laudatoris opera ſunt, iure in admiratione habentur.

ρῶν, ὥσπερ ἀπαρχὰς ἀναθεῖναι τοῖς ἀποστόλοις φέροντα. λέγω δὲ τούτους ἐκείνοις, ὅσπερ ἐπαίνων νόμος εἰκάζοντα τοὺς ἐπαίνους συνείρειν. οὐ γὰρ ὅτι τε ἄψυχα, τοῦδε χάριν παρόπτεα. ἀλλ' ὅτι τούτων ἐκτὸς οὐχ οἷόν τε διαγίνεσθαι. καὶ τὸ μεῖζον, ὅτι θεοῦ τετύχηκε ποιητοῦ τε ἐπαινέτου, εἰκότως δὴ θαυμάζεσθαι.

Principio occurrit cœlum pulcherrimũ & maximum omnium corporum, ſideribus ceu floribús depictum, motu ſuo dies & noctes efficiens. Si quis Apoſtolos quoque cœlos & cœlos gloriam Dei enarrãtes vocet, hunc ego non procul à Dauidica cithara abluſiſſe dicam. Nonne & ipſi maximi ſunt omnium, qui vel ſub lege, vel ante legem, vel nunc tempore gratię, pietatis & virtutis nomine celebrati ſunt? Nonne & virtutibus & multitu-

Οὐρανὸς δὴ πρῶτον καλλιστός τε ὁμοῦ καὶ μέγιστος σωμάτων ἁπάντων. ἄστρασιν ὡς ἄνθεσι καταγεγραμμένος. ἡμέρας τε καὶ νύκτας τῷ κινεῖσθαι ποιῶν. ὃς δὲ καὶ τοὺς ἀποστόλους οὐρανοὺς λέγει, καὶ οὐρανοὺς δόξαν διηγουμένους θεοῦ, τοῦτον οὐ πόρρω τῆς Δαυιδικῆς ἐγὼ τίθεμαι χάριτος. ἦ γὰρ οὐχί, καὶ οὗτοι μέγιστοι πάντων τῶν, ἐν νόμῳ τε καὶ πρὸ νόμου καὶ κατὰ τὴν χάριν ἐπ' εὐσεβείᾳ κηρυχθέντων καὶ ἀρετῇ; οὐχὶ ταῖς ἀρεταῖς καὶ τῷ πλήθει τῶν χαρισμάτων,

μάτων, καὶ οὐρανοῦ φαιδρότεροί τε καὶ ἐκπρεπέστεροι; οὐχὶ τοῦτο καὶ πλέον ἔχουσιν οὐρανοῦ, τὸ μόνον ἡμέραν εἰδέναι ποιεῖν;

Ἀλλὰ τῷ γε μνησθέντι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἥλιος εἰς νοῦν εὐθὺς ἥκει. καὶ γὰρ καὶ τῷ Δαυὶδ πολλαχοῦ καὶ δέδοται τὸν ἥλιον οὐρανοῦ καὶ ἡμέρας ὀφθαλμὸν λέγειν; κάλλιστον τῶν ἐν κόσμῳ μερῶν. καὶ ζωογόνον καὶ φυτικόμον. ἐντεύξῃ δὲ καὶ τοῖς ἀποστόλοις, εἰ μὴ παῤῥουδέν σοι ταῦτα σκοπεῖν. ἡλίοις ἄλλοις καλλίστοις, ἀπ' ἀνατολῶν ἐπὶ ἑσπέραν δραμοῦσι, καὶ τὸν δρόμον ἐκεῖ στήσασι. τοῦτο τοῦ κατὰ τὸν οὐρανὸν κἀνταῦθα πλεονεκτοῦσιν, ὅτι μηδὲ δύντες ἔδυσαν· ἀλλ' ὡς πρὶν δῦναι, καὶ μετὰ τοῦτο φωτίζουσι.

Δεδόσθω καὶ νεφέλας τούτους εἰπεῖν. ὑετὸν γοῦν πρώϊμόν τε καὶ ὄψιμον οὖσιν. ἅ τε τῷ βίῳ παρόντες ἐδίδαξαν, καὶ ἃ νῦν τε καὶ μέχρι παντὸς ἐξ ὧν τι γίνεται; βλαστά-

dine cœleſtium donorũ cœlo ſplendidiores & nitidiores exſiſtunt? Nonne hoc præ cœlo habent; quòd ſolum diem efficiunt?

Verùm, qui cœli mentionem facit, ei ſtatim ſol in mentem venit; quem Dauid ſæpius cœli & diei oculũ appellat; pulcherrima certe vniuerſitatis huius pars eſt, animalibus & plãtis procreandis deſtinata. Hic quoque, ſi attẽdere velis, videbis pulcherrimos ſoles Apoſtolos, ab oriente in occaſum currẽtes, & illic curſum ſiſtentes: qui in hoc etiam cœlo præſtãt; quòd neq; poſt occaſum occubuerunt; ſed vt ante occaſum, ſic & poſt, lucent ac illuminant.

Concedamus Apoſtolos nubes quoque appellari. Pluuiam igitur matutinam & ſerotinã ſuppeditant; nempe ea, quæ in hac vita, & nunc itidem indeſinenter docuerunt

& docet: Ex quibus quid naſcitur? Germinat in nobis cum rectis, dogmatibus virtus, rigatáq; incrementum capit. Ita cum omnia, quæ in pretio & honore ſunt, de Apoſtolis dixeris; ipſi iure ſuo maiora ſemper nomina & encomia exigunt, vt neceſſe ſit omnia prædicta ruere. Quid igitur? Num cœlũ tranſcendere oportebit? Ibi enim maiora & meliora inueniuntur nomina, quàm apud nos. Appellẽtur ergo Angeli & Archangeli: & ordine vſq; ad primos aſcẽdamus; & quod omnis celſitudinis ſupremum eſt; Dij vocentur. quod omnium vltimum vocabulum, infinitis autem partibus omnium maximum. Nunc ſcio honoratos laudatoſque eſſe Apoſtolos; & in hac appellatione acquieſco: quia ſufficit; nec eſt quod celſiorem quæramus. Sic in ſingulis admirabiles ſunt Apoſtoli; in omnibus autẽ ſimul pluſquã admirabiles.

νει σὺν τοῖς ὀρθοῖς δόγμασιν ἡ ἐν ἡμῖν ἀρετή. καὶ ἀρδευομένη ἐπίδοσιν δέχεται. οὕτω πᾶν ὅτι τίμιον λεγόμενοι οἱ ἀπόστολοι, ἐπιμειζόνων καὶ καλλιόνων ἐφίστανται πράκτορες ὀνομάτων. ἅ τε τῶν εἰρημένων ἀπάντων εἴσω πιπτόντων. τί οὖν; ὑπερβῆναι δεήσει τὸν οὐρανόν; ἐκεῖ γὰρ τὰ μείζω καὶ κρείττω τῶν ἐνταῦθα ὀνόματα. λεγέσθωσαν τοίνυν, καὶ ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι καὶ μέχρι τῶν πρώτων ἐφεξῆς ἀνιόντες καὶ τέλος ὃ τῆς ἀκρότητος πάντων, θεοί. πάντων μὲν ὑστάτῳ. μεγίστῳ δὲ πάντων ἀπείρῳ τῷ μέσῳ. νῦν οἶδα τιμηθέντας τοὺς ἀποστόλους. καὶ ἐπαναπαύομαι τῷ προσρήματι. ἀποχρῶσα δὲ κἀκείνοις ἡ κλῆσις καὶ οὐκ ἔστιν ἣ προσθέξουσι μείζονι. οὕτω τοῖς καθέκαστον οἱ ἀπόστολοι θαυμαστοί. ἅμα δὲ πᾶσι καὶ ὑπερθαύμαστοι.

Ἐδόκει

Ἐδόκει μοι πέρας ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ. οὐ μὴν οὕτως ἀτόπως ἔχω, ὥστε μὴ καὶ ἐκ τῆς Πέτρου ἁλείας οἷον ἐπίδειπνόν ἥδυσμά τι παραθεῖναι. τοῖς καὶ ὅτι οὖν τῶν ἐκείνου περιττῶς ποιουμένοις τρυφᾷν. καὶ δεῦρ' ἴτε δή μοι παρὰ τὴν λίμνην Τιβεριάδος. καὶ ὁρᾶτε Πέτρον σὺν ἑτέροις τῶν μαθητῶν διανυκτερεύσαντα μὲν τῇ παλαιᾷ τέχνῃ μηδὲν δὲ πλέον εἰς πρωΐαν αὐτῷ γεγονός· τηνικαῦτα δὲ καὶ τὸν Ἰησοῦν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς λίμνης ἱστάμενον. καὶ μηδενὸς εἰδότος ὅσπερ ποτὲ ὁ φαινόμενος, εἴ τι προσόψον ἔχοιεν ἐρωτῶντα. κἀκείνων μηδὲν ἔχειν φαμένων αὖθις εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ πλοίου χαλᾶν τὸ δίκτυον ἐπισκήπτοντα, ἦ μὴν εὑρήσειν ἐκεῖ τι χρηστὰς ὑποτείνοντα τὰς ἐλπίδας. καὶ τοὺς μαθητὰς εἰς ἔργον ἀγαγόντας τὸν λόγον, τοσούτους συλλαβεῖν τῶν ἰχθύων, ὡς

Volebam orationi finem imponere. Cęterum non adeo abſonus ſum, vt ex piſcatione Petri nihil bellariorũ apponam illis, qui alioqui ea, quæ Petrum concernunt, in deliciis habere conſueuerunt. Adeſte mecum ad mare Tiberiadis & videte Petrum cum cęteris diſcipulis tota nocte, in veteri ſuo artificio occupatum ſine vllo vſq; ad matutinũ tempus profectu. Videte etiam Ieſum poſt reſurrectionem tunc in littore maris ſtantem; & nemine ſciente, quis nam eſſet, interrogantem; nam quod pulmentarium haberent; illisq́ue reſpondentibus, nullum ſe habere, in dexteram nauigij partem retia laxare iubentē; & aliquid ibi repertum iri bonas ſpes ſuggerentem; & Apoſtolos iuſſa capeſſentes, tot piſces cepiſſe, vt rete nullo modo amplius ad nauigium trahere potuerint, ſed ſub aqua ad terram deduxerint;

Petrumque, cum intellexiſſet Dominum tãti miraculi auctorem eſſe, ſtatim, vt erat, tunica ſuccinctum, in aquam ſe demiſiſſe, & natando ad Magiſtrum perueniſſe. deinde rete ad terram traxiſſe, rete plenum piſcibus, & quidem magnis, adde, ſi voles, etiam plurimis, vtpote cẽtum quinquaginta tribus. An non miraculi huius gratia ad ſatietatem vſque vos oblectare poteſt? Ego verò animaduerto quoſdam dictitãtes: quàm beati, quibus piſcibus illis frui cõceſſum eſt. Mirarer, niſi & vos beatos cenſeretis, qui Christo & Petro conuiuatoribus, miraculi huius conuiuæ facti eſtis. In vos piſcium miraculo ſatiatos nequaquam conijcietur, quod & aliis nonnullis exprobratum eſt.

μηκέτι μηδαμῶς αὐτοῖς εἶναι πρὸς τὸ πλεῖον ἀνελκύσαι τὸ δίκτυον. ἀλλ᾽ ὑπὸ τὸ ὕδωρ σύροντας κατάγειν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ Πέτρον μαθόντα τὸν διδάσκαλον εἶναι τὸν ἐργάτην τοῦ θαύματος εὐθὺς ὡς εἶχε, τὸν ἐπενδύτην περιζωσάμενον, καὶ πρὸς τὸ ὕδωρ ἑαυτὸν καθήκοντα, καὶ διανηχόμενον ἔξω πρὸς τὸν διδάσκαλον εἶτα καὶ τὸ δίκτυον ἐπὶ γῆς ἑλκοντα. καὶ τὸ δίκτυον πλῆρες ἰχθύων. καὶ οἱ ἰχθύες μεγάλοι. οἷοι δ᾽ εἰ βούλει, προσθες καὶ πλεῖστοι. τρεῖς γὰρ ἐπὶ πεντήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατόν. Ἆρ᾽ οὐχ ἱκανὴ τοῦ θαύματος ἡ χάρις ὑμᾶς εἰς κόρον ἡδῦναι; ἐγὼ δ᾽ ἤδη τινῶν λεγόντων αἰσθάνομαι, ὡς μακάριοι οἱ τῶν ἰχθύων ἀπολελαυκότες ἐκείνων. θαυμάσαιμι δ᾽ ἄν, εἰ μὴ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς μακαρίους νομίζετε, ὑπὸ Χριστῷ καὶ Πέτρῳ τοῖς ἑστιάτορσι, δαιτυμόνας γινομένους τοῦ θαύματος. τάχα γὰρ οὐκ ἂν πρὸς ὑμᾶς ἐκεῖνό γε ῥηθείη, πόρρω τῶν ἰχθύων ἐμφορουμένους τοῦ θαύματος. ὃ καὶ ἄλλοις

τισὶν

πισὶν ὠνειδίσθη. ζητεῖτέ με ἀκούουσιν, οὐχ ὅτι σημεῖα εἴδετε. ἀλλ᾽ ὅτι μου τῶν ἄρτων ἐφάγετε.

Ἀλλ᾽ ὢ φωνῆς ἐκείνης ᾗ καὶ ἰχθύες ὑπήκουσαν. ὡς πρὶν καὶ θαλάσσης ὕδωρ καὶ ἄνεμοι. ὢ μαθητοῦ πρὸ πάντων ὁμολογοῦντος τὸ θαῦμα. τῷ πρώτως ἐκπηδῆσαι πρὸς τὸν διδάσκαλον. ὢ μαθητοῦ κατατολμᾶν καὶ κυμάτων ἤδη γεγονότος ἐν ἔθει, παρόντα τὸν διδάσκαλον βλέποντος. ὢ μαθητοῦ θερμοῦ τὸν ζῆλον. πολλοῦ τὸ φίλτρον ἀσχέτου τὸν ἔρωτα καὶ μόνον τὸν διδάσκαλον πνέοντος. τί μὲν τῶν ἀγαθῶν οὐ δίδωσιν ἡμῖν ἐννοεῖν οὗτος περὶ αὐτοῦ; τί δὲ οὐ λέγειν; ἆρ᾽ οὐ πρὸς οὐρανὸν ἀνανήχεσθαι τηνικαῦτα ἐδόκει πρὸς τὸν διδάσκαλον ἐκνηχόμενος;

Καὶ παρεῖταί μοι τῶν ἰχθύων τὸ πλῆθος κατ᾽ ἀριθμῶν δύναμιν ἐξετάζειν ὡς οὐ μοναδικῶς δὴ μόνον καὶ δεκαδικῶς, ἀλλὰ καὶ καθ᾽ ἑκα-

Quæritis me audire, non quia ſigna vidiſtis, ſed quia panes meos comediſtis.

O vocem, cui etiam piſces obtemperarunt, vt antea mare & venti: ô diſcipulum, qui ante omnes miraculum profitetur, quia primus exſilit ad magiſtrū. O diſcipulum qui etiam contra vndas aliquid auſus eſt, cū præſentem cerneret Magiſtrum. O zelum feruentis diſcipuli, dilectionę incenſi, amore indomiti ſolumq́ magiſtrum ſpirantis. Quid præclari de ſe cogitandi & loquendi iſte non ſubminiſtrat? An non ad cœlum tunc natare videbatur, quando enatabat ad Magiſtrum?

At permittite mihi, vt piſcium multitudinē ad numerorū virtutem excutiam, quia non ſolum per vnitates & decades, ſed & per centuriam de-

currit;& tribus quadrangulis, vt Arithmeticus quippiam dixerit, conſtat;Quod ſi cui contemplari iucundum eſt,à quibus tria iſta quadrangula progenerentur;huius ſtatim primum numerum parem & vndequaq; abſolutum inueniet; illius verò, eum, quem virginem appellant. Tertij denique, numerum perfectum,vltra quem ſine reflexione progredi non licet. Quæ omnia Petri piſcationem perfectiſsimã fuiſſe indicant, eiusq; in omnibus prærogatiuam & maieſtatem, quantum coniectare fas eſt, declarant. Et ſi his ſubeſt quędam ratio, prout reuera ſubeſt, neq; enim temerè quidquam horum vel actum vel ſcriptum eſt, oratio tamen ad illam accurationem, quam propoſitam habet, pertingere nequit. Voluiſſe autẽ cũ, qui hæc literis prodidit & multitudini & ma-

τοντάδα συγκεκρυμμένος δείκνυται. καὶ ὡς τρισὶ δὴ τετραγώνοις, ἀριθμητικὸς ἄν τις εἴποι, συντέθειται. ὧν εἴ τινι σπουδὴ γνῶντας αὐτοὺς ἀνασκοπεῖν ἦν, οὗ μὲν ὁ πρῶτος εὐθὺς ἄρτιος ἂν ἀνεφάνη. τοῦ δ᾽ ὃν παρθένον ὠνόμασαν. τοῦ δ᾽ ἐπ᾽ αὐτοῖς τρίτου ὁ τέλειος καὶ μεθ᾽ ὃν οὐκ ἔστι προβαίνειν μὴ ἀνακάμπτοντα. ἃ δὴ πάντα τὴν τελεωτάτην ἁλείαν ἀποφαίνει τοῦ Πέτρου. καὶ τὸ ταύτης ἐν πᾶσι πρεσβεῖον. καὶ τὴν σὺν τούτῳ σεμνότητα, ὅσα γε καὶ συμβάλλειν τινά. ταῦτα γὰρ εἰ καὶ πρός τινα φέρει λόγον, καὶ γὰρ οὖν φέρει, ὅτι μηδ᾽ ἐκ τοῦ παρέργου τι οἶμαι πεπρᾶχθαι τε καὶ γεγράφθαι, ἀλλ᾽ οὖν οὐχ ὥς τε καὶ τῆς γινομένης ἀκριβείας, πρὸς ἣν ὁ λόγος βούλεται χειραγωγεῖν, ἐφικνεῖσθαι. τῷ δὲ δὴ καὶ προσμαρτυρῆσαι τῷ πλήθει καὶ μεγέθει τῆς ἄγρας μηδὲ μέχρι τοῦ καὶ τὸν ἀκριβέστατον ἀριθ-

ἀριθμὸν περιθεῖναι τοῦ λόγου φείσασθαι, δῆλός ἐστιν ὁ τὰ ἱερὰ γράφων τὴν οὐχ ὅσην ἂν εἴποι τις ἔσεσθαι μέλλουσαν ὑπὸ Πέτρου τῶν ἀνθρώπων ἁλιείαν καὶ σωτηρίαν ἐκφανέστατα παριστῶν. καὶ γὰρ εὔλογον ἐδόκει πως, ἃ τοῖς ἔργοις θαυμαστόν δή τινα τρόπον ἐπράχθη, τούτων εἰς μέσον περιτεθέναι τοῦ λόγους. καὶ ἃ τῶν μεγίστων ἦν σύμβολα, μηδοτιοῦν τῶν ἐν αὐτοῖς παραλείποντα λέγειν. Τοιοῦτός σοι Παῦλε ὁ συναπόστολος. τοιοῦτός σοι Πέτρε ὁ Παῦλος. οἵους ὁ λόγος δεῖξαι, προτεθύμηται μέν· ἥκιστα δ᾽ ἐφικόμενος, οὐδὲν ἧττον καὶ οὕτως ἔδειξε. τοιοῦτοι ὑμεῖς. τοσοῦτον ἑκάτερος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χριστοῦ ἔχοντες, ὅσον ἡ σελήνη ἐν ἄστρασιν. οἶμαι γὰρ μηδένα νοῦν ἔχοντα, μὴ θαυμάσαι τούτων τὸ φρόνημα, τὴν πολι-

gnitudini capturæ teſtimonium dare, inde apparet, quod numerum perfectiſsimum adhibuit. Quo ſanè immenſam illam Petri piſcaturã, quã homines piſcaturus erat, & ſalutem partam luculẽtiſsime nobis exhibuit. Conſentaneum enim rationi videbatur, vt quæ mirabili aliquo modo effecta ſunt, illa literis mandarentur, & eorum, quæ maximarum rerum erãt ſymbola, nihil prętermitteretur. Talis tibi, ô Paule, Coapoſtolus obtigit: Talis tibi, Petre, Paulus, quales oratio demõſtrare quidem conata, ſed nequaquam aſſecuta eſt; tametſi nihilominꝰ ſic quoque aliquid demonſtrauit. Tales vos; & tantum vterque in Eccleſia Chriſti obtinet, quantum luna inter ſidera. Arbitror enim nullum mẽtis compotem eſſe, qui eorum animi magnitudinẽ, conuerſationem & opera non admiretur: magnitudinem

τείαν

quidem animi, qualem alibi nō inuenias; conuerſationē Angelis ſimilem opera, quæ nulli cedant, multóque minus primas concedant.

Cum enim probè noſſent, ſibi omnium præfecturam conceſſam eſſe, ſtudioſè enitebantur, vt omnes alios labore vincerent. Scit enim etiam Dux belli ſibi plus laborandum eſſe, quàm cuiuis gregariorum militū. Igitur & laborat. Scit quoq; gubernator nauis plus ſibi vigilandum eſſe, quàm vectoribus & nautis. Vigilat ergo. Verè cœlum prius plantas progenerabit, & ſtellis terra inſignietur, quàm ego affirmem, Apoſtolos iſtos in omnibus & ſuper omnes non eminere: nam licet tempore non anteuerterint omnes, tamen & ſecundis non mediocria capeſſenda proponuntur; & iſti omnia prę̨clarè facta in ſe complexi, omnibus, quā

τεῖαν, τὸ ἔργον. τὸ μὲν γὰρ, οἷον οὐκ ἄλλο. ἡ δὲ ἀγγέλοις ἐφάμιλλος. τὸ δὲ οὐδενὶ τῶν πρωτείων παραχωροῦν.

Καὶ γάρ τοι συνειδότες ἑαυτοῖς τὴν προστασίαν πάντων ἀνηρτημένοις, καὶ ὑπὲρ ἅπαντας τοῖς πόνοις ἐντρυφᾶν ἐφιλοτιμοῦντο. οἶδε μὲν γὰρ καὶ στρατηγὸς ὡς πλειόνων αὐτῷ δεῖ πόνων, ἢ τῶν ὑποτεταγμένων ἑκάστοις. οὐκοῦν καὶ πονεῖ. οἶδε δὲ καὶ κυβερνήτης μᾶλλον αὐτῷ προσῆκον τῶν ἐπιβατῶν καὶ ναυτῶν ἀγρυπνεῖν. οὐκοῦν καὶ ἐγρήγορεν. ὄντως πρόσθεν οὐρανὸς φύσει βοτάνας. καὶ ἀστέρες γῆν διαγράψουσιν, ἢ τοὺς ἀποστόλους ἔγωγε, φαίην ἂν, μὴ πάντα πάντων προέχειν. εἰ γὰρ μὴ καὶ τῷ χρόνῳ πάντας προέλαβον. ἔστι δ' ὧν οὐ μετρίων καὶ δεύτεροι πρὸς τὸν βίον ἀφίκοντο; ἀλλ' ὁμοῦ πάντα συλλαβόντες ἐν ἑαυτοῖς κατορθώματα, καὶ πάντων ὡς ἔνι μάλιστα ὑπερείδρυνται.

δρωτῃ. καὶ προκάθηνται μὲν προφητῶν. προκάθηνται δὲ τῶν συναποστόλων. τῶν μὲν, ὅτι τὰς ἐκείνων ῥήσεις ἐκύρωσαν καὶ ἅπερ ἐκείνοις ἦν ἐν ἐφέσει, τούτοις ἐν ἀπολαύσει, προέβη. τῶν δὲ ὅτι τε τὸν δεσπότην ἐφίλησαν πλέον πάντων. καὶ ἠγωνίσαντο πλέον πάντων. προκάθηνται δὲ μαρτύρων ὁμοῦ καὶ ὁσίων. πρὸς ἐκείνους γὰρ οὗτοι βλέποντες, οἱ μὲν πρὸς ὁρατοὺς ὁμοῦ καὶ ἀοράτους ἐχθρούς. οἱ δὲ πρὸς μόνους ἀπεδύσαντο τοὺς δευτέρους. προκάθηνται δ' ἱερέων ὅσα καὶ παίδων πατέρες. προκάθηνται πάντων ὁμοῦ πάντα πάντων ὑπερβαλόμενοι. καὶ πᾶσι πάντα τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτοὺς γίνονται. τοῦτο γὰρ αὐτὸ καὶ περιόντες ἔτι παρείχοντο ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τοῦτο προθύμους ἴσμεν αὐτοὺς γινομένους. τοὺς χριστοῦ στόματα λέγω γινομένους. τοὺς σκεύη τῆς ἐκλογῆς. τοὺς θε-

maximè fieri poteſt, anteponuntur. præſident Prophetis; præſident & Coapoſtolis; illis, quia eorũ oracula confirmarunt; & quæ illis erant in optatis, horum fructus illis conceſſus eſt: Iſtis, quia plus cæteris Dominum dilexerunt; & plura, quàm cęteri certamina ſubierunt. Præſident inſuper Martyribus aliiſq; Sanctis: ad illos enim reſpicientes q̃dam & cum aſpectabilibus, & cum inaſpectabilib⁹ aduerſariis in arenam deſcenderũt, alij tantum cũ inaſpectabilibus. Præſident Sacerdotibus, vt pater filiis. Pręſident omnib⁹ ſimul omnes in omnibus ſupergreſſi; & omnibus ſe inuocãtibus omnia facti, & hoc ipſum, cũ adhuc in terra ſuperſtites eſſent, promptè omnibus præſtabant, & alacres ſe, vt ſingulis gratificarẽtur, exhibebant. Illi ſcilicet, qui os Chriſti erant, vaſa electionis, fundamenta Eccleſiæ, quæſtores cœlo-

μελίους,

rum, Saluatoris pediſſequi,& imitatores. Et poſt illum, orbis terrarũ ſeruatores. Hæc ſunt & plura, nec minora his ſuperſunt; Apoſtolorum præconia; quos quis fidenter ſibi adſciſcat, tãquam inuictos ꝓpugnatores, propugnacula inexpugnabilia, cuſtodes vigilantes, conſolatores in aduerſis; in periculis liberatores, in morbis medicos, comites ſi quis iter faciat. Gubernatores, ſi quis nauiget, quos quis viuens curatores; & mortuus adiutores habet.

μελίους τῆς ἐκκλησίας. τοὺς ταμίας τῶν οὐρανῶν. τοὺς τοῦ σωτῆρος ἀκολούθους καὶ μιμητάς. τοὺς μετ' ἐκεῖνον τῆς οἰκουμένης σωτῆρας. ταῦτα καὶ τούτων ἔτι πλείω τε καὶ οὐχ ἥττω. οἷς ἄν τις θαῤῥῶν χρήσαιτο. ἀηττήτοις προμάχοις. ἀῤῥαγέσι προβόλοις. ἀγρύπνοις φύλαξι. παρηγόροις ἐν λύπαις. ἐν κινδύνοις ῥύσταις. ἰατροῖς ἐν νόσοις. συνοδεύουσιν εἰ ὁδεύοι. κυβερνήταις, εἰ πλέοι. ζῶν κηδεμόσι. καὶ θανὼν ἀντιλήπτορσιν.

Quorum ductu & auxilio mihi iam quoq; oratio ad finẽ, velut ad portum, prouehitur. Omnia igitur & per omnia Apoſtolis admodum probè peracta ſunt. Quid enim? Ad Chriſtum oportebat accedere? Acceſſerunt. Vbique prædicare? Prædicarũt. In omnibus bonum certamen certare? certarũt. Similem finem

Ὧν τῇ προστασίᾳ καὶ βοηθείᾳ ἤδη κἀμοὶ πρὸς τέλος ὁ λόγος, ὡς εἰς λιμένα καταίρει. πάντα μὲν οὖν διὰ πάντων, εὖ μάλα τοῖς ἀποστόλοις εἴργασται καὶ τετέλεσται. τί γάρ; ἔδει τῷ χριστῷ προσελθεῖν; προσῆλθον. πανταχοῦ κηρύξαι; ἐκήρυξαν. πάντα καλῶς ἀγωνίσασθαι, ἠγωνίσαντο. ἐφάμιλλον τὸ πέρας τῆς πράξεων ἐπιθεῖ-

ἐπιθεῖναι; ἐπέθηκαν. θάνα-
τος γὰρ ὑπὲρ χριστοῦ βίαιος
παρέπεμψε πρὸς χριστὸν τὸ ὁ
τοῦτο κελεύων, νέρων ὃς ἐκ-
φανέστατα ἀνθρώπων ἔδει-
ξεν, ἢ μόνος ἢ μάλιστα, ὅσα
καὶ ἡλίκα ποιεῖν ἀρχὴ κα-
κὰ δύναται, κακοῦ τυχοῦσα
τοῦ ἐφεστῶτος. νῦν δὲ τῷ
χριστῷ συνόντες ἐν οὐρανοῖς,
ᾧ καὶ ἐπὶ γῆς συνῆσαν ἀχώ-
ριστοι, ἀπέραντα χαίρουσιν.

actionib⁹ imponere? Impoſuerunt. Violenta enim pro Chriſto ſuſcepta mors, ad Chriſtum illos tranſmiſit. Cuius mortis auctor Nero, qui vel ſolus vel præcipuè luculenter oſtendit, quanta & qualia facinora imperium patrare poſsit, ſi malũ præſidem nanciſcatur. Nunc autẽ cum Chriſto in cœlis degentes, cui etiam in terris inſeparabiliter adhæſerant; ſine fine exultant.

Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ ὡς ἐν κε-
φαλαίῳ τῶν λόγων προσει-
πόντα τοὺς ἀποστόλους καὶ
ἐπευξάμενον, αὐτίκα δοῦναι
τῷ λόγῳ στῆναι. χαίρετε οὖν
ὦ μακάριοι χαίρετε χριστοῦ
μαθηταί. χαίρετε τῆς οἰκου-
μένης διδάσκαλοι. καὶ γὰρ
χαίρετε πρὸς οἷς ἀπολαύε-
τε, τὸ ὑμέτερον ποίμνιον ἄ-
νωθεν ἐφορῶντες. εἰς οἷον ἀν-
θ᾽ οἵου πῶς ἀεὶ προσθήκαις
ἐπέδωκεν. εἰ μή τι παραιρεῖ-
ται τῆς ἡδονῆς. τὸ τοὺς ἁπαν-
ταχοῦ γῆς τὸν ἕνα χριστὸν ἐπι-
καλεσαμένους θεὸν δι᾽ ὑμῶν,

Ego verò conſultum cenſeo, vt quia in termino verſamur, Apoſtolos compellem & inuocem, moxq́ curſum ſiſtã. Saluete igitur, ô beati. Saluete Chriſti diſcipuli totius orbis magiſtri. Gaudetis etenim inter gaudia, quibus in cœlo fruimini, quando veſtrum gregem quotidianis incrementis auctum aſpicitis: niſi aliquid de voluptate decerpat; quòd qui vbiq́ terrarum à vobis inſtituti vnum Chriſtum, vt Deum, inuocãt cacodæmo-

nis malitia multifariam diſſecti ſunt. Recta dogmata in dubium reuocantes, doctrinæque à vobis traditæ alij aliter aduerſari tentâtes. Vos quidem omnibus prædicatis: veritas enim vna eſt; At verò malignus pernicioſo ſtrategemate vſus, quos à conculcato iam idolorum cultu auulſos cernebat, eos à cognita veritate, prætextu veritatis indagādæ auellere ſtuduit. Verus impoſtor, & improbitatis inſtrumentum; qui iſta commentus eſt, vt dum homines pro Deo pugnā ineunt, à Deo exciderent; & vt à Deo alienarentur, dum inſtinctu eius pro Deo præter rationem & temerè dimicant. Cæterum vos, ſi qua huius rei cura vos tangit, vt profectò tangit, cohibete & componite diſſidia, Eccleſiamque iterum in vnum congregate. Memineritis ipſa veſtra nomina huc tendere, & huc

τῇ τοῦ πονηροῦ· κακοτεχνίᾳ πολλαχῇ διεσπάσθη. καὶ λόγου τοῦ ὀρθοῦ πάντας πᾶσιν ἀμφισβητεῖν. καὶ ἄλλους ἄλλως τῆς ὑμῶν διδασκαλίας ἀντέχεσθαι βούλεσθαι. ὑμεῖς μὲν γὰρ, ἐν πᾶσι τὸ κήρυγμα διηγγείλατε· τὸ γὰρ ἀληθὲς ἕν. ὁ δὲ πονηρὸς πονηρῷ χρησάμενος στρατηγήματι, οὓς ἀφῃρέθη τῆς εἰδώλων πατηθείσης λαθρείας, ἀνταφαιρεῖν τῆς ἀληθείας ἐμηχανήσατο ὑποθήκῃ δῆθεν τοῦ τῆς ἀληθείας φροντίζειν. σοφιστὴς ὄντως ἐκεῖνος καὶ κακῶν ὄργανον. τοιαῦτα δραματουργήσας ὡς ὑπὲρ θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους μάχην ἀνῃρημένους ἐκπίπτειν θεοῦ. καὶ ἵν' ἀλλοτριωθῶσι θεοῦ, θεῷ παρὰ λόγον βοηθεῖν ὑποβάλλων. πλὴν ἀλλ' εἴ τι γε ὑμῖν τοῦδε μέλει, καὶ γὰρ οὖν μέλει, ἤδη ποτὲ λῆξαι τὴν στάσιν. καὶ πάλιν τὴν ἐκκλησίαν εἰς ἓν συναγάγετε. μνήσθητε ὡς τῶν εἰς τοῦτο συντεινόντων ὑμεῖς ἐπώνυμοι. καὶ ὁ μὲν, Παῦ-

παῦλαν τῶν διαφορῶν ὀρεγέτω. ὁ δὲ ἐπὶ πέτραν ἀρραγῆ πάντας ὁμοῦ στηριζέτω τῆς τῶν δογμάτων ὀρθότητος. ἦ που πολλαπλασίους ὑμῖν εἰσόμεθα τηλικαῦτα τὰς χάριτας. ὧν τε τῷ βίῳ περιόντες ὑπὲρ ὑμῶν ἠνέγκεσθε. καὶ ὧν αὖθις ἐπιμελήσεσθε. λάβοιμεν καὶ ἡμεῖς τῆς πρώτης ἐκείνης ἐπιμελείας ὑμῶν πεῖραν. ὡς ἂν ὅπερ ἀκοῇ παρειλήφαμέν τε καὶ πεπιστεύκαμεν, καὶ ὀφθαλμοῖς δὴ ταῦτα δεξώμεθα. ὡς ὑμεῖς τὴν οἰκουμένην ἐσώσατε. χριστὸν ἐν ὑμῖν αὐτοῖς ἔχοντές τε καὶ περιφέροντες. ὃν ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι τὸ προσκυνητὸν ἐκηρύξατε. νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

vos impellere; Paulus igitur pauſam contentionibus adferat. Petrus verò ſupra immotam petram incorruptæ doctrinæ adductos confirmet. Et ingentes gratias vobis debebimus, partim propter illa, quæ his in terris noſtri cauſſa ſuſtinuiſtis partim ob ea, quæ iterũ procurabitis. capiamus & nos primæ illius veſtræ curæ experimentum; vt quod auditione accepimus & fide credidimus, oculis quoque intueamur, quomodo ſcilicet orbem terrarum ad ſalutem pertraxeritis, Chriſtum in vobis ipſis habentes & circumferentes, quem ſimul cum Patre & Spiritu ſancto adorandum prædicaſtis, nunc & ſemper & in ſæcula, Amen.

F I N I S.

HISTORICVM ENCOMIVM

Alexandri Monachi Hiſtoriographi de Inuentione pretioſæ & viuificæ Crucis.

EO tempore in Æliæ Epiſcopatu celebris Macarius Hermonæ ſucceſſit, Magnus autē Conſtantinus Imperator omnem curam & ſollicitudinem ad res diuinas illuſtrandas conuertit, ædificans Eccleſias, eaſque ex publico ærario pecuniis, impenſis & variis ornamentis ac theſauris locupletans. Ac principio legem tulit, vt idolorum delubra Chriſtianis traderētur. Et vt qui adhuc in Idololatriæ ſcelere hærebant, capitali ſupplicio afficerentur. Alte-

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΕΓΚΩΜΙΟΝ

Ἀλεξάνδρου μοναχοῦ ἱστοριογράφου περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὁ τῆς Αἰλίας ἐπίσκοπος μακάριος ὁ φερώνυμος τὴν ἑρμωνᾶν διαδεξάμενος. ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος μονοκράτωρ γενόμενος πᾶσαν τὴν φροντίδα εἰς τὰ θεῖα μετήνεγκεν. ἀνοικοδομῶν τὰς ἐκκλησίας, ἐπὶ φιλοτίμως πλουτῶν ἐκ τοῦ δημοσίου λόγου, ἔν τε χρήμασι καὶ ἀναλώμασι, καὶ παντοίοις κειμηλίοις. Καὶ πρῶτον νόμον ἔγραψεν ἀποδίδοσθαι τοὺς τῶν εἰδώλων ναοὺς τοῖς τῷ Χριστῷ ἀφιερωμένοις καὶ τοὺς ἔτι εἰδωλολατροῦντας, κεφαλικαῖς ἐπιτιμᾶσθαι τιμωρίαις. δεύτε-

δεύτερον νόμον ἔγραψεν. Χριστιανοὺς μόνους ὀρθοδοξοῦντας στρατεύεσθαι ἐθνῶν τε καὶ στρατοπέδων τούτους ἄρχειν. τρίτον νόμον ἔγραψεν. ἀπράκτους εἶναι τὰς πασχαλίας ἑβδομάδας δύο, μίαν πρὸ, καὶ μίαν μετὰ. καὶ ἦν λοιπὸν εἰρήνη βαθεῖα, καὶ χαρὰ ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, πάντων τῶν ἐθνῶν ὡσημέραι προστρεχόντων τῇ πίστει, καὶ βαπτιζομένων, καὶ ἰδίαις χερσὶ τοὺς πατρῴους θεοὺς συντριβόντων.

ram legē tulit, vt ex Chriſtianis, ij ſoli qui orthodoxam fidem amplectebantur, militarent, militibusq; cum imperio pręeſſent. Tertiam legē ſanxit, qua iuſsit, vt duæ paſchales hebdomades, altera antè, & altera poſt paſcha feſtiuæ & ab omni opere ſeruili immunes eſſent: & erat de cætero vniuerſum per orbē pax alta, & gaudium omnibus nationibus ad diuinum baptiſma concurrētibus, propriisq; manibus paternos Deos confringentibus.

Ἀλλὰ ταῦτα οὐκ ἦν φορητὰ τῷ ἀλάστορι δαίμονι, ἀλλὰ πάλιν εἰς ἑαυτὸν ἐδραματούργει, πῶς ἂν ἐκκόψῃ τὴν τοσαύτην τῶν ἀνθρώπων χαρμονήν. καὶ πεῖσαι μὲν τοὺς ἀνθρώπους θεοποιεῖσθαι τὴν κτίσιν οὐκέτι οἷός τε ἦν. ἐφωράθη γὰρ ἡ ἀπάτη αὐτοῦ. τὸν δὲ κτίστην συντάξαι τοῖς κτίσμασι παραπεῖσαι ἐπεχειρήθη τοὺς ἀστηρίκτους. καὶ ἦν πάλιν τά-

Verum id non tulit humani generis peſtis Diabolus, ſed rurſus rationem excogitauit, qua tantam Chriſtianorum lætitiam ſubuerteret, & vt homines denuo creaturam in deorum numerū referrent, id obtinere nō potuit. Deprehenſa enim eſt fallacia eius; itaq; creatorem creaturis exæquari infirmis in fide perſuadere tentauit, ortusq; eſt

ingens tumultus in Dei Eccleſiis, Ario quodam Alexandrino, totum orbem ſurſum deorſumq́ perturbãte; adiunxerant ſe eius factioni pauci quidam Epiſcopi, atque inter hos primus Euſebius Nicomedienſis, & Euſebius Pamphili, aliique cum ipſo; quam contentionem Magnus cernens Conſtantinus, acerbiſsimum animo dolorẽ concepit, & initio quidem verbis, litteriſq́ admonitoriis vtriuſque partis pugnam diſſoluere conatus eſt: Vbi vero animaduertit, malum omni medicina ſuperius eſſe, ſynodum œcumenicam in vrbe Nicæna fieri præcepit, conueneruntque eò Epiſcopi numero trecenti & octodecim, quorum pleraque pars confeſſorum erat, ſtigmata Chriſti in corporibus ſuis circumferentium; quibus etiam interfuit ipſe ille magnus

ραχος οὐκ ὀλίγος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ, Ἀρείου τινὸς Ἀλεξανδρέως ἄνω καὶ κάτω κυκλοῦντος, καὶ τὴν οἰκουμένην ταράττοντος: συναπήχθησαν δὲ αὐτῷ ἐπίσκοποί τινες ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ὧν πρῶτος εὐσέβιος ὁ νικομηδείας, καὶ εὐσέβιος ὁ παμφίλου καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς. Θεωρῶν δὲ τὴν μεγάλην φιλονεικίαν ὁ μέγας κωνσταντῖνος, ἠνιᾶτο τὴν ψυχὴν, καὶ πρῶτον μὲν ἐπειρᾶτο διὰ παραινετικῶν γραμμάτων τῶν ἑκατέρων μερῶν κατασβέσαι τὴν ἔριν. ὡς δὲ ἴδεν, ἀνήκεστον γινόμενον τὸ κακὸν, προσέταξε γενέσθαι οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐν τῇ νικαέων πόλει, καὶ συνῆλθον ἐπίσκοποι τὸν ἀριθμὸν τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτώ. ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ὁμολογηταὶ, τὰ στίγματα τοῦ ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι βαστάζοντες, ἦν δὲ σὺν αὐτοῖς καὶ ὁ πανεύφημος Κωνσταντῖνος

νος, καὶ δὴ τῆς ὑποθέσεως κινηθείσης, ἔκθεσιν πίστεως ἔγγραφον ἐξήνεγκαν, τὴν κατὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν ὀρθοδόξων νῦν ἀπαγγελλομένην. τοὺς δὲ περὶ ἄρειον, καὶ εὐσέβιον τὸν νικομηδέα ἐπιμένοντας τῇ κακοδοξίᾳ ἀπεκήρυξαν, καὶ ἐξωρίσθησαν, καὶ ἐχειροτονήθησαν ἕτεροι ἀντ' αὐτῶν. Φιλοτιμησάμενος δὲ ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐπισκόπους, καὶ ἀσπασάμενος ἀπέλυσε μετ' εἰρήνης εἰς τὰς ἰδίας παροικίας, χαίρων ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ τῶν ἐκκλησιῶν.

omniumq; præconio digniſsimus Conſtantinus. cumq; res tractari cœpta eſſet, fidei expoſitionem litteris mandatam ediderunt, quæ nunc ritè per vniuerſam orthodoxorũ Eccleſiam pronunciatur. Eos autem qui in praua Arij, & Euſebij Nicomedienſis opinione permãſerant, à ſuo corpore abſciderunt, exilioq; damnarunt, aliis in eorum locum creatis; maximo autem honore Imperator Epiſcopos afficiens, eosq; quã humaniſsimè complectens ſingulos in ſuas diœceſes dimiſit; gauiſus ſupra modum propter vnanimem Eccleſiarum conſenſum.

Παρεκελεύσατο δὲ τῷ τῆς Αἰλίας ἐπισκόπῳ Μακαρίῳ παρόντι ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων ὑπερμαχοῦντι ἀναζητῆσαι τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν, καὶ τὸ θεοδόχον μνῆμα, καὶ πάντας τοὺς ἁγίους τόπους, καὶ τοὺς ἄλλους δὲ ἐπισκόπους ὁμοίως περιετρέψα-

Mandauit autem Macario Ælienſi Epiſcopo, qui & ipſe ſynodo interfuerat, & pro Apoſtolicis dogmatibus acriter pugnauerat, vt in viuifica cruce quærenda ſepulchroque diuino ac reliquis ſanctis religioſiſq; locis inueſtigandis omnem diligentiam adhiberet. Etiam

alios Epiſcopos eſt adhortatus, vt peteret vnuſquiſque, quod ad perfectioné ſuæ Eccleſiæ neceſſarium eſſe cerneret. Agebatur auté decimus nonus imperij eius annus, quando facta eſt ſynodus Nicęna.

Poſthæc miſit Imperator matrem ſuam Helenam, mulieré omni laudum genere digniſsimã Deiq́ amãtiſsimam, cum litteris, magnaq́ pecuniæ vi ad Macarium meritò hoc nomine inſignitum, Ælienſem Epiſcopum, vt vnà cum eo viuificum lignum inueſtigaret ſacraque ædificiis exornaret, idipſum expoſcente Imperatrice, aſſerenteq́ diuinam viſionem ſibi oblatam, quę iuſſerit, vt Hieroſolymam ſeſe reciperet, & ſacra loca ab improbis obruta, & tanto tempore ex hominũ cognitione erepta in lucem educeret.

Epiſcopus autem, vbi

το. αἰτήσασθαι, εἴ τι συνορᾷ εἰς ἀπαρτισμὸν ἕκαστος, τῆς ἰδίας ἐκκλησίας. ἦν δὲ ἐννεακαιδέκατον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὅτε ἐγένετο κατὰ Νικαίαν σύνοδος.

Μετὰ ταῦτα ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα Ἑλένην, τὴν ἀξιέπαινον καὶ θεοφιλῆ εἰς ἱεροσόλυμα. μετὰ γραμμάτων καὶ χρημάτων ἀφθονίας. πρὸς τὸν φερώνυμον μακάριον τῆς Αἰλίας ἐπίσκοπον ἐπὶ ἀναζητήσει τοῦ ζωοποιοῦ ξύλου τοῦ ἐνδόξου σταυροῦ καὶ οἰκοδομῇ τῶν ἁγίων τόπων. αὐτῆς τοῦτο αἰτησάσης τῆς βασιλίδος, φασκούσης ὀπτασίαν τινὰ θείαν ἑωρακέναι κελεύουσαν αὐτῇ τὰ ἱεροσόλυμα καταλαβεῖν. καὶ τοὺς ἁγίους τόπους εἰς φῶς ἀγαγεῖν, χωσθέντας ὑπὸ τῶν ἀνόμων, καὶ ἀφανεῖς γεγονότας ἐπὶ τοσούτους χρόνους.

Μαθὼν δὲ ὁ ἐπίσκοπος

ἀφικο-

ἀφικομένην τὴν βασιλίδα συναγαγὼν σὺν τοῖς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόποις μετὰ τῆς δεούσης τιμῆς ἀπήντησεν αὐτῇ. εὐθέως δὲ παρεκέλευσε σὺν τοῖς ἐπισκόποις τὴν ζήτησιν τοῦ ποθουμένου ξύλου ποιήσασθαι. ἀπορούντων δὲ πάντων ἐπὶ τοῦ τόπου, καὶ ἄλλου ἄλλο ὑποψίας διηγουμένου, ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος πάντας παρεκάλει ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ σπουδαιοτέραν εὐχὴν ὑπὲρ τούτου τῷ θεῷ προσφέρειν. τούτου δὲ γινομένου, εὐθέως ἐδείχθη θεόθεν ὁ τόπος τῷ ἐπισκόπῳ ἐν ᾧ ἵδρυτο τοῦ ἀκαθάρτου δαίμονος ὁ ναὸς καὶ τὸ ἄγαλμα.

intellexit Imperatricem iam aduẽtare, cum comprouincialibus Epiſcopis debito cum honore obuiam ꝓceſsit. Statim verò eis iniungit, vt ad inueniendum deſideratum crucis lignũ ſe totos darent. Dubitantibus verò omnibus ſuper loco, aliiſq; aliud ex ſuſpicione commemorantibus, Macarius omnes quieto eſſe iuſsit animo & ſedulas Deo preces offerre. Quo facto, confeſtim diuinitus locus ille Epiſcopo reuelatus eſt, in quo ꝓpoſita erãt impuriſsimi Dæmonis templũ & effigies.

Τότε ἡ βασίλισσα τῇ βασιλικῇ αὐθεντίᾳ χρωμένη συναγαγοῦσα πλῆθος πολὺ τεχνιτῶν, καὶ ἐργατῶν ἐκέλευσεν ἐκ βάθρων ἀναστραπῆναι τὸ μυσαρὸν οἰκοδόμημα, καὶ τὸν χοῦν πόῤῥω που ἀποῤῥιφῆναι. τούτου δὲ γινομένου ἀνεφάνη τὸ θεῖον μνῆμα, καὶ ὁ τόπος τοῦ κρανίου,

Tunc Imperatrix Imperatoria vtens auctoritate magno numero opificum & operariorum ex fundamentis Dæmonis iſtius templum ſubuerti iuſsit, quod ſimulatq; effectum eſt, apparuit diuinum monumentum, & locus Caluariæ, & non

procul inde tres cruces defoſſæ. Diligẽtius etiam inueſtigantes, inuenerunt & clauos.

Hic vero alia Imperatricem cura inuaſit inquirentem, quæ nam de tribus verè Dominica crux eſſet; quam dubitationẽ Epiſcopus per fidem diſſoluit. Cum quędam mulier, cunctis nota, & ab omnibus iam deſperata, etiam ferè ſpiritum exhalaret, productis duabus crucibus, eam quæ quærebatur, inuenit, ſimul atque enim ſola Dominicæ crucis vmbra ægrotam attigit, prinus diuina virtute exiliẽs magna Deum voce glorificauit.

καὶ ἐμηνύθησαν τρεῖς σταυροὶ κεχωρισμένοι, ἐπιμελῶς δὲ ἐρευνήσαντες εὗρον καὶ τοὺς ἥλους.

Ἐκεῖθεν λοιπὸν ἀμηχανία καὶ θλῖψις κατέλαβε τὴν βασίλισσαν, ἐπιζητοῦσαν, ποῖος ἄρα εἴη ὁ δεσποτικὸς σταυρός. ὁ δὲ ἐπίσκοπος διὰ πίστεως τὴν διάκρισιν ἔλυσεν. γυναικὶ γὰρ ἀῤῥωστούσῃ τῶν ἐμφανῶν, καὶ ἀπεγνωσμένῃ ὑπὸ πάντων, καὶ τὰ τελευταῖα πνεούσῃ προσαγαγὼν ἑκάτερον τῶν σταυρῶν τὸν ζητούμενον ηὗρεν. μόνον γὰρ ἤγγισεν ἡ σκιὰ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ τῇ ἀσθενούσῃ, εὐθὺς ἡ ἄπνους καὶ ἀκίνητος θείᾳ δυνάμει παραχρῆμα ἀνεπήδησεν ἐν μεγάλῃ τῇ φωνῇ βοῶσα καὶ δοξάζουσα τὸν Θεόν.

Imperatrix verò maximo cum gaudio, pariter & reuerentia crucem viuificam ſuſcipiens, partem eius cum clauis ad filium retulit, reliquã verò confecta theca aurea eius ciuitatis Epiſcopo tradidit in perpetuam omni-

Ἡ δὲ βασίλισσα Ἑλένη τῇ φωνῇ βοῶσα καὶ δοξάζουσα τὸν θεὸν μετὰ χαρᾶς μεγάλης καὶ φόβου ἀνελομένη τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν, μέρος μέντοι σὺν τοῖς ἥλοις, ἀνεκόμισε πρὸς τὸν παῖδα. τῷ δὲ λοιπῷ γλωσσόκομον ἀργυροῦν

ποιή-

ποιήσασα, παρέδωκε τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, εἰς μνημόσυνον πάσαις γενεαῖς, καὶ θεσπίσασα ἐκκλησίαν γενέσθαι ἐν τῷ ζωοποιῷ μνήματι καὶ τῷ ἁγίῳ γολγοθᾷ καὶ ἐν τῇ Βηθλεὲμ ἐν τῷ σπηλαίῳ, ἔνθα ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν ὑπέμεινε, καὶ ἐν ὄρει τῶν ἐλαιῶν, ἔνθα ὁ κύριος εὐλογήσας σὺν μαθηταῖς ἀνελήφθη. καὶ ἄλλα πολλὰ ποιήσασα ἐν ἱεροσολύμοις, ἀνέστρεψε πρὸς τὸν παῖδα.

Ὁ δὲ μετὰ χαρᾶς αὐτὴν ἀποδεξάμενος, τὸ μὲν τοῦ τιμίου σταυροῦ μερίδα, ἐν χρυσῇ θήκῃ ἀποθέμενος, παρέδωκε τῷ ἐπισκόπῳ εἰς τήρησιν, ἐνιαυτίαις μνήμαις ἑορτάζειν τὴν ἀνάδειξιν τοῦ τιμίου σταυροῦ προστάξας· τῶν δὲ ἥλων τοὺς μὲν εἰς τὴν ἰδίαν περικεφαλαίαν ἐχάλκευσεν. τοὺς δὲ ἀνέμιξε τῷ συμβαρείῳ τοῦ ἵππου αὐτοῦ ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. ἔσται τὸ

bus gētibus memoriam. Quæ, poſtquam præcepiſſet in loco viuifici ſepulchri templum ædificari, & aliud ſimiliter in ſacro monte Golgotha, & in Bethleem, vbi Dominus ſecūdum carnem natus fuerat, & in monte oliuarum, vbi Dominus diſcipulis benedicens, aſſumptus eſt, aliiſque præclaris id genus confectis, ad filium rediit.

Quam magna cum voluptate ſuſcipiens adorādę crucis partem in loculis aureis repoſuit, eamq; Epiſcopo perpetuò cuſtodiēdam dedit, annuis feſtis, inuentionem crucis celebrandam præſcribens. Clauos autem partim galeæ ſuæ incudi mādauit, partim equi ſui lupatis immiſcuit, vt impleretur quod à Domino per prophetam dictum fuerat: *In illa die erit, quod ſuper frænum equi eſt, ſan-*

ctum Domino omnipotenti.

Imperator deinde ad Macarium Epiſcopũ ſcripſit, vt ædificationẽ templorum maturaret, & architectum eo miſit, cum magno pecuniæ pondere, cui etiam in mandatis dedit, vt diligenter ſacra loca ædificiis exornaret, ita vt eorum magnificentię nihil toto orbe par inueniri poſſet. ſcripſit etiam ad præfectos illius ꝓuinciæ, vt publico ære & ſumptibus, & materiâ illud opus, quantum poſſent, promouerent. Celebrabat autem tunc Imperator ſplendidè imperij ſui vicennalia gratias agens Deo pro omnibus beneficiis tempore Imperij in ſe collatis. Colliguntur autem à Chriſti in carne præſentiâ, vſque ad tempus inuentionis crucis venerandæ, anni trecenti qninquaginta duo. Ab Adam vero, vſque ad tempus, quo Chriſtus in carne apparuit anni quinges

ἐπὶ τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου ἅγιον κυρίῳ παντοκράτορι.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔγραψε ἐπισκόπῳ μακαρίῳ ἐπισπεύδειν τὴν οἰκοδομὴν, καὶ ἄρχοντα τοῦ ἔργου ἀπέστειλε μετὰ δαψιλείας χρημάτων, παραγγείλας αὐτῷ φιλοτίμως κοσμῆσαι τοὺς ἁγίους τόπους, ὡς μὴ εἶναι τοιαύτην καλλονὴν ἐν πάσῃ τῇ γῇ. ἔγραψε δὲ καὶ τοῖς ἡγεμόσι τῆς ἐπαρχίας παντοίως συνελθεῖν τῷ ἔργῳ ἐκ τοῦ δημοσίου λόγου, ἔν τε χρήμασι καὶ ἀναλώμασι καὶ ὕλαις. τὴν δὲ ὁ βασιλεὺς φαιδρῶς ἄγων τῆς εἰκοσαετηρίδος τὴν ἑορτὴν, εὐχαριστῶν τῷ θεῷ ὑπὲρ πάντων τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐποίησεν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας αὐτοῦ. συνάγονται δὲ τὰ ἔτη ἀπὸ μὲν χριστοῦ παρουσίας, ἕως τῆς εὑρέσεως τοῦ σταυροῦ τριακόσια πεντήκοντα δύο ἔτη. ἀπὸ δὲ Ἀδὰμ, ἕως παρουσίας χριστοῦ ἔτη πεντακισχίλια πεντακό-

σια. καθ' ἑτέρους δὲ πεντακισχίλια τετρακόσια ἑβδομήκοντα πέντε.

mille quingenti: Secundũ alios verò quinquies mille quadringẽti ſeptuaginta quinque.

Ἐν δὲ αἰλίᾳ τὸν φερώνυμον μακάριον διεδέξατο μαξιμωνᾶς. οὗτος δὲ πρᾶος ἀνὴρ καὶ ἐπίσημος λίαν. ἐν γὰρ τῷ διωγμῷ πολλὰς βασάνους ὑπέμεινε διὰ τὸν θεὸν καὶ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν ἀπολέσας ἀπελύθη ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως. κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἡ μακαρία ἑλένη ἡ βασίλισσα τέλος τοῦ βίου ἐχρήσατο, ἐτῶν οὖσα ὀγδοήκοντα. πολλὰ ἐντειλαμένη τῷ παιδὶ περὶ τῆς εἰς χριστὸν εὐσεβείας.

In vrbe autẽ Ælia ſucceſsit Macario Epiſcopo Maximinus vir placidiſſimus, & venerabilis inprimis, vtpote, qui in perſequutione plurima tormenta pertulerat; huic oculus alter extritus fuerat. Eodem tempore beata Helena moritur, ætatis annum agens octogeſimum multa filio ſuo de Chriſtiana pietate præcipiens.

Ἕως ὧδε περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἡ ἱστορία ἔσω. καὶ μηδεὶς ἑαυτὸν ἀπατάτω ματαιολογῶν ἀσύμφορα καὶ μυθοποιίας δι' ὀνομάτων παραξένων παρεισάγων τῇ ὑποθέσει. οὐδὲ γὰρ ἐπίσκοπος ἕτερος ἱεροσολύμων γέγονε πώποτε παρὰ τοὺς προσγεγραμμένους. οὐδὲ βασιλεὺς ἕτερος ῥωμαίων, οὐδὲ μὴν ἑτέρῳ τρό-

Huc vſq; de inuentione S. Crucis dictum ſit, & nemo ſeipſum decipiat vana referendo, fabuloſaſque narrationes peregrinis nominib⁹ contextas argumento huic inſerendo. Neque enim vllus alius Epiſcopus Hieroſolymitanus præter prædictos fuit, neque alius Romanorũ Imperator, neque alio modo veneran-

πῳ

da crux inuenta eſt. Ab Auguſto enim Imperatore, ſub quo Chriſtus ſecundum carnem natus eſt, vſq; ad Conſtãtinum Magnum triginta quinq; Imperatores interceſſerunt. Similiter à Iacobo fratre Domini vſque ad huius Imperium, triginta quinque fuerunt Hieroſolymis Epiſcopi. Venerandam autem diem dedicationis ſanctorum locorũ, & exaltationis adorandæ crucis, Patres ex Imperatorio iuſſu, definierunt quotannis celebrandam decimo quarto die Septembris, qui eſt XVIII. Kalend. Octobris, In honorem Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

πω ὁ τίμιος σταυρὸς εὑρέθη. ἀπὸ γὰρ Αὐγούστου τοῦ βασιλέως ἐφ᾽ οὗ ἐγεννήθη ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα ἕως τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου τριάκοντα καὶ πέντε γεγόνασι βασιλεῖς. ὁμοίως δὲ καὶ ἀπὸ Ἰακώβου τοῦ Ἀποστόλου καὶ πρώτου τῶν ἐπισκόπων ἕως τῆς αὐτῆς βασιλείας τριάκοντα καὶ πέντε ἱεροσολύμων ἐπίσκοποι γεγόνασι. τὴν δὲ σεβάσμιον ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων τῶν ἁγίων τόπων, καὶ τῆς ὑψώσεως τοῦ προσκυνητοῦ σταυροῦ ὡρίσαντο οἱ πατέρες μετὰ βασιλικοῦ προστάγματος γίνεσθαι ἀνὰ ἔτος ἕκαστον τῇ τεσσαρεσδεκαίτῃ κατὰ ῥωμαί- τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς ἥτις ἐστὶν ἡ πρὸ δεκαοκτὼ καλανδῶν ὀκτωβρίων, εἰς δόξαν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Quoniam verò, diuina nos adiuuante gratia, oratione proceſsimus ad ſplendidam feſti noſtri diem, quæ eſt oſtenſio & exaltatio S. Crucis, age,

Ἐπειδὴ δὲ χάριτι τοῦ θεοῦ κατηντήσαμεν τῷ λόγῳ εἰς τὴν ἐνσημον ἡμέραν τῆς ἑορτῆς ἡμῶν, ἥτις ἐστὶν ἡ ἀνάδειξις τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ,

φέρε

φέρε καθὼς οἷόν τέ ἐστι μικρὰ χαιρετήσαντες τοῦτον καταπαύσωμεν τὸν λόγον.

Χαίροις τοίνυν σταυρὲ τίμιε χαίροις, ὅτι ἐν σοὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὑψώθη οἰκονομικῶς· ἐν ᾧ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς χάριτος. χαῖρε σταυρὲ τίμιε. διά σου γὰρ ἀέναος χαρὰ ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς βραβεύεται. χαῖρε σταυρὲ τίμιε ὅτι ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὁ δημιουργὸς ἐν πάσῃ κτίσει τὴν εἰκόνα σου ἐζωγράφησεν. χαῖρε σταυρὲ ἔνδοξε ὅτι πᾶσαι αἱ κατ᾽ οὐρανὸν δυνάμεις ἴσως τῇ διά σου σωτηρίᾳ φρικωδεστάτους ὕμνους ἀναπέμπουσι τῷ δεσπότῃ. χαῖρε σταυρὲ ἔνδοξε. διά σου γὰρ καὶ ἐν πόλεσι, καὶ ἐν νήσοις, καὶ ἐν παντὶ ἔθνει ἐκκλησίαι ὀρθοδόξων τεθεμελίωνται. χαῖρε σταυρὲ ἔνδοξε. διά σου γὰρ πᾶν στόμα πιστῶν εἰς θεολογίαν ἠνέωκται. χαῖρε σταυρὲ μακάριε.

quantũ in nobis eſt, crucem paucis quibuſdam ſalutationibus proſequamur;ſicq́; ſermoni noſtro finem imponamus.

Salue igitur crux pretioſa;ſalue, quia in te Dominus noſter Ieſus Chriſtus per diſpenſationem exaltatus eſt, in quo ſunt omnes theſauri lætitiæ & gratiæ: ſalue crux pretioſa, per te enim æterna lætitia in cœlo ſimul atq; in terra paratur. ſalue crux pretioſa,quia diu ante,atque adeo ab omni principio, conditor rerum in vniuerſa creatura tuam imaginẽ depinxerat. Salue crux glorioſa; quia omnes poteſtates cęlorum ob ſalutẽ per te partam, tremendos Deo hymnos offerunt. Salue crux glorioſa, per te enim in ciuitatibus, inſulis,omnibuſque nationibus Eccleſiæ orthodoxorũ fundamẽta accipiunt. Salue crux glorioſa, quia per te omnia fidelium ora in ſermones

de Deo reſoluuntur. Salue crux beata, per te enim cœleſtes Angeli cum hominibus in terra Chriſtũ celebrãt. Salue crux beata, per te enim homines terreſtres cum Angelis ſimiliter ante Deum conſiſtunt cum ineffabili gaudio omnium rerum conditorem glorificãtes. Salue, crux beata, per te enim Adamus à maledictione liberatus ſaliens & exultans in paradiſum introiuit, primæua dignitate recepta. Salue crux ſancta, per te omnis Diabolica poteſtas proſtrata eſt, & omnis Diabolica operatio. Salue crux ſancta, per te enim ter ſancta & conſubſtantialis Trinitas agnoſcitur, creditur & glorificatur. Salue crux ſancta, per te enim bona, quæ nunquam auferẽtur, hominibus conceſſa ſunt.

Et quid tandẽ dicemus, & quid omittemus? Quomodo pro meritis poten-

διὰ σοῦ γὰρ ἄγγελοι οὐράνιοι σὺν ἀνθρώποις ἐπὶ γῆς Χριστὸν ὑμνοῦσι. χαῖρε σταυρὲ μακάριε. διὰ σοῦ γὰρ ἐν οὐρανοῖς ἐπίγειοι ἄνθρωποι ὁμοίως παρίστανται τῷ θεῷ μετὰ ἀνεκλαλήτου χαρᾶς τὸν ποιητὴν δοξάζοντες. χαῖρε σταυρὲ μακάριε, διὰ σοῦ γὰρ ὁ ἀδὰμ τῆς κατάρας ἐλευθερωθεὶς σκιρτῶν καὶ ἀγαλλιώμενος εἰς τὸν παράδεισον εἰσελήλυθεν ἀπολαβὼν τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα. χαῖρε σταυρὲ ἅγιε. διὰ σοῦ γὰρ πᾶσα διαβολικὴ δύναμις καταβέβληται, καὶ πᾶσα δαιμονικὴ ἐνέργεια καταλέλυται. χαῖρε σταυρὲ, ἅγιε. διὰ σοῦ γὰρ ἡ τρισαγία καὶ ὁμοούσιος τριὰς παντὶ τόπῳ γνωρίζεται καὶ πιστεύεται καὶ δοξολογεῖται. χαῖρε σταυρὲ ἅγιε. διὰ σοῦ γὰρ τὰ ἀναφαίρετα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις δεδώρηται.

Καὶ τί εἴπωμεν καὶ τί παραλείψωμεν; πῶς ἀνυμνήσωμεν τὴν δύναμιν τοῦ δε-

ποτικοῦ σταυροῦ; ὦ ὄνομα σταυροῦ, ἐν ᾧ τὰ μεγαλεῖα τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ ἐγκέκρυπται, ἀγγέλοις αἰδέσιμον καὶ ἀνθρώποις σεβάσμιον. τί γὰρ ἐρασμιώτερον ὀνόματος σταυροῦ, ἢ ἡδύτερον χριστιανοῖς; τί δὲ τούτου ἐνεργέστερον εἰς θαυματουργίαν;

Σταυρὸς θείας δυναστείας ἐνεργέστατον σημεῖον. σταυρὸς ἀγγέλων χαρὰ καὶ δαιμόνων πένθος. σταυρὸς ἐκκλησίας θεμέλιος. σταυρὸς τοῦ παντὸς κόσμου φωστὴρ ἀειφανὴς καὶ παντοφανής. σταυρὸς τεῖχος ἀκράδαντον καὶ ἄρραγες καὶ ἀκαταπολέμητον πάσης τῆς οἰκουμένης. σταυρὸς ἱερέων δόξα, ἱεροπρεπὴς καὶ ἀνεπηρέαστος. σταυρὸς βασιλέων κράτος καὶ δυναστεία, καὶ νικητικὸν ὅπλον κατὰ τῶν πολεμίων. σταυρὸς στρατοπέδων πανοπλία παναλκεστάτη, καὶ ἀκατάπληκτος τοῖς ἐναντίοις. σταυρὸς

tiam Dominicæ Crucis decantabimus? O crucis nomen, in quo magnalia myſteriorum Dei abſcõdita ſunt, Angelis reuerendum, & hominibus venerandum. Quid enim amabilius aut ſuauius Chriſtianis nomine crucis? Quid eo efficacius ad patranda miracula?

Crux diuinæ potentiæ efficaciſsimum ſignũ eſt. Crux Angelorum gaudium, luctusq; Dæmonum. Crux Eccleſiæ fundamẽtum. Crux totius mundi lucerna ſemper & vbique lucens. Crux murus inexpugnabilis perfringi neſcius, & inuictus totius orbis. Crux ſacerdotum conueniens & confuſionis expers gloria. Crux Regum robur, potentia, & armatura victrix contra hoſtes. Crux exercituum armatura fortiſsima; & hoſtibus inſuperabilis. Crux ciuitatum cuſtodia nec inſidiis, nec

πόλεων

prædæ obnoxia. Crux populorum Dæmonum perpetua & irrequieta pernicies. Crux Dæmonum ruina fatalis & æterna. Crux Chriſtianorũ ſpes firma, omnis confuſionis & imminutionis expers. Crux ægrotantium tàm animarũ quèm corporum medicina decertiſsima. Crux benè valentium caſus ignara ſanitas. Crux eorum, qui vndis iactantur, portus tranquillus. Crux belligerantium pax inconuulſa. Crux orthodoxorum gloriatio gloriationum, & hæreticorum iugis cõdemnatio:

πόλεων φυλακτήριον ἀνεπιβούλευτον καὶ ἀσκύλευτον. σταυρὸς λαῶν εὐφροσύνη διηνεκὴς καὶ ἀκατάληπτος· σταυρὸς διαβόλων πανολεθρία διηνεκὴς καὶ ἀκατάπαυστος, σταυρὸς δαιμόνων κατάπτωμα αἰώνιόν τε καὶ ἐξαίσιον. σταυρὸς χριστιανῶν ἐλπὶς βέβαιά τε καὶ ἀνεπαίσχυντος καὶ ἀμείωτος, σταυρὸς ἀσθενούντων ἴασις εὐπρεπεστάτη ψυχῶν τε καὶ σωμάτων, σταυρὸς εὐεκτούντων ἀδιάπτωτος ὑγειά. σταυρὸς χειμαζομένων λιμὴν εὐδιάστατος. σταυρὸς πολεμουμένων εἰρήνη ἀστασίαστος. σταυρὸς ὀρθοδόξων καύχημα καυχημάτων, καὶ αἱρετικῶν κατάκριμα ἀκατάπαυστον:

Crux Idololatriæ diſiectio, & pietatis reſtitutio. Crux virginitatis magiſtra, & tẽperantiæ cuſtos. Crux ſecuritas, & peccatorum pœnitentia. Crux Monachorum ornamentum, & eorum, qui honeſtẽ viuunt, decus. Crux infantium cuſtos; iuue-

σταυρὸς εἰδωλολατρείας κατάλυσις, καὶ εὐσεβείας ἀνόρθωσις. σταυρὸς παρθενίας διδάσκαλος, καὶ σωφροσύνης φύλαξ. σταυρὸς δικαίων ἀσφάλεια, καὶ ἁμαρτωλῶν μετάνοια. σταυρὸς μοναζόντων ἐγκαλλώπισμα, καὶ σεμνῶς βιούντων

εὐκοσ-

εὐκοσμία. σταυρὸς νηπίων φύλαξ, καὶ νέων σωφρονισμὸς, καὶ γερόντων στηριγμοῦ βακτηρία. σταυρὸς πτωχῶν ἀδαπάνητος θησαυρὸς, καὶ πλουσίων αὐταρκείας διδάσκαλος. σταυρὸς πεπλανημένων ὁδὸς, καὶ ἀπολλυμένων ἀπλανὴς ὁδηγός. σταυρὸς ἀνάπαυσις ἐν κόποις ἡμερινοῖς καὶ βοήθεια ἐν φόβοις νυκτερινοῖς. σταυρὸς ἐθνῶν εὐταξία, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου βαθυτάτη γαλήνη.

num temperantia, & ſenibus firmandis baculus. Crux pauperum inconſumptus theſaurus; & diuitum doctrix quid ſatis ſit. Crux errantium via, & pereuntium dux certiſsma ad ſalutem. Crux requies in laborib⁹ diurnis, & auxilium in timorib⁹ nocturnis. Crux nationum diſciplina, & totius mundi pax ꝓfundiſsima.

Καὶ τί εἴπωμεν, ἢ τί παραλείψωμεν, ἢ πῶς σε ἀνυμνήσωμεν πανένδοξε σταυρέ; ὅτι σε μόνον ἀπὸ πάσης τῆς κτίσεως ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ἀνέδειξεν ὅπλον ἀήττητον κατὰ τοῦ διαβόλου, καὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ θανάτου. διὸ μακάριοί ἐσμεν πάντες οἱ καταξιωθέντες τὴν ἁγίαν ἰδεῖν ἡμέραν τῆς σῆς ἀναδείξεως. σὺ εἶ τῶν προφητῶν τὸ κήρυγμα· περὶ σοῦ γὰρ ἀγαλλιώμενοι ὡσημέραι κελαδοῦσι λέγοντες πρὸς τὸν

Et quid dicemus, aut quid omittem⁹, aut quomodo te celebrabimus, ô glorioſa crux; quia te ſolam ex omnium creaturarum numero fecit Rex gloriæ inuictam contra Diabolum, peccatum, & mortem, armaturã. Quapropter beati ſumus omnes, quibus hæc gratia data eſt, vt ſanctum Oſtẽſionis ſeu Exaltationis tuę diem aſpiceremus. Tu ꝓphetarum oraculum es; per te enim exultantes

quotidie ſonoribus vocibus Deo decantant: *Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus.* Tu es gloriatio Apoſtolorum; perpetuò enim in ſancta Eccleſia clamant ore cuiuſdam ſacri præconis. *Mihi verò abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Tu es Martyrum corona; quia & ipſi ſublata cruce Chriſtum ſecuti ſunt. Tu es gloriatio & exultatio eorum, qui degunt in mõtibus, ſpeluncis, & in cauernis terræ propter nomen Domini, quia & ipſi carnem cum paſsionibus & concupiſcentiis crucifixerunt. Tu eorum qui prope, & qui longè ſunt, refocillatio es & requies. O ineffabilem Dominicæ crucis gratiã. O inexplicabilia & incõprehenſibilia, quæ in eo latent, myſteria.

θεόν. ἔδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου. σὺ εἶ τὸ καύχημα τῶν ἀποστόλων. ἀδιαλείπτως γὰρ βοῶσιν ἐν ἐκκλησίᾳ ἁγίᾳ δι᾽ ἑνὸς αὐτῶν ἱεροκήρυκος. ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. σὺ εἶ καὶ τῶν μαρτύρων στέφανος. ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ τὸν σταυρὸν ἄραντες ἠκολούθησαν τῷ κυρίῳ. σὺ εἶ τὸ καύχημα καὶ τὸ ἀγαλλίαμα τῶν ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς κατοικούντων διὰ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου. ὅτι καὶ αὐτοὶ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυλίαις. σὺ τῶν ἐγγὺς καὶ τῶν μακρὰν ἀνάψυχη καὶ ἀνάπαυσις. ὦ τῆς ἀνεκλαλήτου χάριτος τοῦ δεσποτικοῦ σταυροῦ; ὦ τῶν ἐν αὐτῷ ἀνεκλαλήτων καὶ ἀκαταλήπτων μυστηρίων;

Καὶ ἵν᾽ εἴπω κἀγὼ ἐκστατικόν τι μετὰ τῆς ἱερᾶς σάλπιγγος· ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ; ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ. παρὰ γὰρ τῷ ξύλῳ τῆς ζωῆς νεκρωθέντες, παρὰ τῷ ξύλῳ τῆς κατακρίσεως ἐζωοποιήθημεν. Διὰ τὴν ἄμετρον χάριν τοῦ σεσωκότος δεσπότου, δέον ἡμᾶς τὴν πανέορτον ταύτην συστήσασθαι ἐν τοῖς πυκάζουσιν ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου· πυκάζοντα δέ εἰσιν ὥς φασιν, οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, τὰ ἐξ ἀμελείας ἢ παλαιότητος ῥυπωθέντα εἶτα ἐξ ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς πάλιν ἐπὶ τὸ τιμαλφέστερον μετασκευασμένα εἰς εὐφροσύνην καὶ τέρψιν τῶν εὐωχηθησομένων ἐν γάμοις, ἐν ἑτέρᾳ τινὶ φαιδρᾷ θυμηδίᾳ.

Διατεθῶμεν τοίνυν ὡς προστετάγμεθα, καὶ τὴν συμβᾶσαν ἡμῶν ἐκ ῥαθυμίας τῇ συνειδότι ἀπεκδυ-

Et vt ego quoq; aliquid quaſi ex raptu cum ſacra illa tuba proloquar. *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam inueſtigabilia ſunt iudicia eius.* Nam iuxta lignum vitæ interempti; viciſſim iuxta lignum condemnationis viuificati ſumꝰ. Quocirca ꝓpter immenſam gratiam Domini Saluatoris decet, vt hoc feſtum celebremus *in condenſis, vſq; ad cornua altaris.* Sunt autem condēſa, vt harum rerum periti tradunt, ea, quę vel ex negligentia, vel ex vetuſtate ſordidata; deinde cura & induſtria in meliorem formam reformantur ad lætitiam & voluptatem conniuantium in nuptiis: ſplendidiori ſpeciei reſtituta.

Agamus ergo, vt iubemur, & quidquid inquinaméti conſcientia contraxit, abiiciamus, dum

hunc illuſtrem & omni veneratione proſequendum diem in memoriam viuificæ crucis feriamur. Eleemoſynis & fide, ꝓut mandat ſcriptura libertatem timore & reuerentia ornatam adepti, & victricibus crucis armis in humeros ſublatis, hymnum illum Angelicum, qui nobis cœlitus ad placandam omnem iram donatus eſt, Deo pro more decantemus. *Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis, miſerere nobis*, ſancta Trinitas, incomprehenſibilis, incircũſcripta, extra ſe non prodiens, conſubſtantialis, ęqualis poteſtatis, durationis, gloriæ miſerere nobis, & propitiare peccatis noſtris propter nomen ſanctum tuum, & da nobis inuenire miſericordiá & miſerationes in illa die iuſtę retributionis tuæ. Tu enim es Deus noſter, & te Patrẽ, Filium, &

σάμενοι ἀειδίαν, τὴν φαιδρὰν ταύτην καὶ πάνσεπτον ἡμέραν τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ μνήμης ἐπιτελέσωμεν, ἐλεημοσύναις τε καὶ πίστει καθὼς φησιν ἡ θεία γραφὴ παῤῥησίαν ἐν εὐλαβείᾳ κεκοσμημένην ἀναλαβόντες, καὶ ἄραντες ἐπὶ τῶν ὤμων τὸ νικητικὸν ὅπλον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ τὸν δωρηθέντα ἡμῖν οὐρανόθεν εἰς παῦσιν πάσης ὀργῆς ἀγγελικὸν ὕμνον συνήθως πρὸς τὸν θεὸν βοήσωμεν. ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ὁ ἰσχυρὸς ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς, ἁγία τριὰς, ἀκατάληπτε, ἀπερίορισε, ἀνεκφοίτητε, ὁμοούσιε καὶ ὁμόθρονε καὶ ὁμόχρονε καὶ ὁμόδοξε, ἐλέησον ἡμᾶς, καὶ ἱλάσθητι ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου τοῦ ἁγίου. καὶ δὸς ἡμῖν εὑρεῖν ἔλεος καὶ οἰκτιρμοὺς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδώσεώς σου τῆς δικαίας. Σὺ γὰρ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ πρέπει σοι τῷ πατρὶ

καὶ

καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ πνεύματι δό-
ξα, μεγαλοσύνη, κράτος καὶ
ἐξουσία πρὸ παντὸς αἰῶνος,
καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας
αἰῶνας τῶν αἰώνων,
Ἀμήν.

Spiritum S. decet gloria, magnificentia, imperium & poteſtas ante omne ſæculum, & nunc & in vniuerſa ſæculorum ſæcula, Amen.

F I N I S.

THEODORI PRODROMI EPIGRAMMATA IN SANCTAM CRUCEM.

Ex Tetraſtichis in Geneſin.

Εἰς τὴν τοῦ ὄφεως ἀπάτην.

Jn ſerpentis deceptionem.

ΔΑίμων, φθόνος, γύναιον, ἡδονῆς ξύλον,
Ἀπεκδύουσιν, ἐξ ἐδὲμ πέμπουσί με.
Θεὸς, πόθος, γύναιον ἔντιμον ξύλον
Ἐπενδύουσιν, εἰς ἐδὲμ πέμπουσί με.
Dæmon, inuidia, mulier, voluptatis lignum,
Exuunt, & ex Edem emittunt me.
Deus, deſiderium, mulier, venerabile lignum
Induunt, & in Edem immittunt me.

Ex tetraſtichis Exodi, vbi de ligno Merrhę, ſeu Marrhæ iniecto ait, lignum illud, quod ex amaris aquis effecit dulces, fuiſſe figuram S. Crucis.

——ἀλλὰ τόδε σταυροῦ ξύλον ἔπλετο τύπος,
Ὃς γλυκαίνει κακίης μεροπείας νάματα πικρά.
——*Lignum hoc fuit typus Crucis,*
Quæ dulceſcere facit malitiæ humanæ fluenta amara.

Ex tetraſtichis Numerorum.

Εἰς τὸν χαλκοῦν ὄφιν.

Ζῶντας δράκοντας θανατοῖ χαλκοῦς δράκων,
Ἆρ' οὖν ὁ χαλκὸς ποτ' ὄφεις ἐθανάτου;
Καὶ ποῦ πόθ' ἔγνω χαλκὸν ἐν θανασίμοις;
Οὐκ οὖν ὁ χαλκὸς, ἀλλ' ὁ τοῦ σταυροῦ τύπος.
Viuos dracones interficit æneus draco;
Num æs ſerpentes interficiebat?
Et vbi auditum eſt, æs eſſe in letiferis?
Non igitur æs, ſed typus Crucis interficiebat, ſcilicet viuos illos dracones.

Aliud in eundem.

Λέχριος ἐντετάνυστο ὄφις ξύλῳ ὀρθὰ βεβῶτι
Χάλκεος, ἀντίτυπος ζωῶν ὀφίων κακοεργῶν,
Τὸν, προσποτόμενοι, ὀφεώδηκτοι ἑβραῖοι,
Φύγγανον ἐκ κακότητος. ζωὸν δ' ὄφιν ὤλλυε νεκρός.
Obliquus extenſus eſt ſerpens in ligno erecto
Areus, oppoſita figura viuentium & nocentium ſerpentum.

Quem aſpicientes Hebræi à ſerpentibus icti
A pernicie liberabantur. Viuum autem ſerpentem
perdidit ſerpens vitæ expers.

Pulchrè de hac ænei ſerpentis crucifixione S. Maximus Homil. 1. de Paſſione & Cruce Domini. *Si affixus ſerpens ligno filiis Iſraël contulit ſanitatem, quanto magis ſalutem præſtat populis Dominus in patibulo crucifixus? Et ſi figura tantum profuit, quantum prodeſſe credimus veritatem? Serpens igitur primus crucifigitur. Rectè plane, vt quia primus apud Deum peccauerat diabolus, primus Crucis ſententia feriretur. In ligno enim crucifigitur, rationabiliter factum, vt quia homo in paradiſo per arborem concupiſcentiæ deceptus fuerat, nunc idem per ligni arborem ſaluaretur: atq; eadem materia quæ cauſſa mortis fuerat, eſſet remedium ſanitatis.*

Deinde poſt ſerpentem in ſaluatore homo ipſe crucifigitur, ſcilicet vt poſt autorem puniatur & facinus. Per primam enim Crucem vindicatum eſt in ſerpentem; per ſecundam in venena ſerpentis: hoc eſt, primum autor ipſe punitur, deinde eius malignitas condemnatur. Virus enim quod perſuaſione ſua in hominem tranſtulerat, nunc reiicitur, nunc curatur. Habentes igitur Dominum

Ieſum

Ieſum, qui nos paſſione ſua liberauit, in ipſum aſpiciamus ſemper; & ipſius ſigno ſperemus noſtris vulneribus medicinam, hoc eſt. Si forte nobis venenum auaritiæ ſe diffundit, ipſum conſideremus, & ſanat: ſi ſcorpionis nos libido compungit, ipſum rogemus & curat: ſi terrenarum cogitationum nos morſus lacerant, eundem precemur & viuimus. Hi enim ſunt ſpirituales ſerpentes animarum noſtrarum, propter quos conculcandos Dominus crucifixus eſt, de quibus ipſe ait: Super ſerpentes & ſcorpiones ambulabitis & nihil vobis nocebunt:

Sed attexamus alia Prodromi epigrammata.

Εἰς τὴν σταύρωσιν.

Εἴρχθης, ἐπαίχθης, ἐῤῥαπίσθης χριστέ μου.
Ο σταυρὸς ἤρθη, δεῦρο γοῦν σῶτερ πάθε.
Κεντοῦ, προσηλοῦ τῷ ξύλῳ, χολὴν πίνε.
Καὶ θνῆσκε τοῦ θανόντος ἀνθρώπου χάριν.
Chriſte mi incluſus, illuſus, & alapis cæſus es.
Crux iam erecta eſt. Veni igitur Saluator, patere.
Perforare, & ligno clauis affigere, fel bibe,
Et morere morientis hominis gratiâ.

 Eiuſ-

Eiuſdem Prodromi in Ioannem Chryſoſtomum, qui Antiochenis infeſtum Leonem fixa imagine Crucis occidit.

Δεινὸς μὲν εἶ θήρ. καὶ τί γάρ; εἰ θὴρ λέων
Χαίτην τινάττων, ἀνυπόστατα βρύχων;
Πλὴν οὐ τοσοῦτος, ὥστε τὸν σταυροῦ τύπον
Ἰδὼν, παρελθεῖν ἀπαθὴς, τὴν ἰδέαν.
Terrifica es bellua. Et quid enim? ſi bellua leo
Iubam quaſſans intolerabiliter rugit?
At tantus non eſt (Leo) *vt viſa Crucis imagine*
Illæſus ſpeciem illam tranſeat.

Per *τὴν ἰδέαν*, intelligit *εἰκόνα*, imaginem Crucis. vide Tom. 1. de ſancta Cruce lib. 2. cap. 63.

Nunc audi pietate plenam inſtitutionem ſancti Maximi. Homil. de Paſſione & Cruce Domini, quomodo Chriſtianus ad Crucem Redemptoris ſui ſe alligare debeat.

Sæculi ferunt fabulæ, Vlyſſem illum, qui decennio marinis iactatus erroribus ad patriam peruenire non poterat; cum in locum quendam curſus illum nauigij detuliſſet, in quo Sirenarum dulci

cantus

cantus crudelis varietate reſonabat, & aduenientes ſic blanda modulatione mulcebat, vt non tam ſpectaculum voluptatis caperent, quam naufragium ſalutis incurrerent. Talis enim erat illis oblectatio cantilenæ, vt quiſquis audiſſet vocis ſonitum, quaſi quadam captus illecebra, non iam tenderet ad eum, quem volebat portum; ſed pergeret ad exitium, quod nolebat. Igitur cum Vlyſſes incidiſſet hoc dulce naufragium, & ſuauitatis illius vellet declinare periculum, dicitur inſerta cera auribus ſociorum ſeipſum ad arborem nauigij religaſſe, quò & illi carerent pernicioſa auditus illecebra, & ſe de periculo nauigij curſus auferret.

Si ergo de Vlyſſe illo refert fabula, quod eum arboris religatio de periculo liberarit, quanto magis prædicandum eſt, quod vere factum eſt, hoc eſt, quod hodie omne genus hominum de mortis periculo Crucis arbor eripuit. Ex quo enim Chriſtus Dominus religatus in Cruce eſt, ex eo nos mundi illecebroſa diſcrimina velut clauſa aure trāſimus; nec pernicioſo enim ſæculi detinemur auditu, nec curſum melioris vitæ deflectimus in ſcopulos voluptatis. Crucis enim arbor non ſolum religatum ſibi hominem patriæ repræſentat, ſed etiam ſocios circa

ſe po-

ſe poſitos virtutis ſuæ vmbra cuſtodit. Quod autem Crux ad patriam poſt multos errores redire nos faciat, Dominus declarat dicens latroni in Cruce poſito: Hodie mecum eris in paradiſo. Qui vtique latro diu oberrans ac naufragus aliter ad patriam paradiſi, de qua primus homo exierat, redire non poterat, niſi fuiſſet arbori religatus. Arbor enim quædam in naui Crux in Eccleſia, quæ inter totius ſæculi blanda & pernicioſa naufragia incolumis ſola ſeruatur.

In hac ergo naui quiſquis aut arbori Crucis ſe religauerit, aut aures ſuas Scripturis diuinis clauſerit, dulcem procellam luxuriæ non timebit. Sirenarum enim quædam ſuauis figura eſt, mollis concupiſcentia voluptatum, quæ noxiis blandimentis conſtantiam captæ mentis effeminat. Ergo Dominus Chriſtus pependit in Cruce, vt omne genus hominum de mundi naufragio liberaret.

FINIS.

2/30

Mto. Sobrino quarenta cinco mil

BI